

RAPORTTEJA 100

HYVINVOINTIA KULTTUURISTA

- ESIMERKKEJÄ KULTTUURITOIMIJOIDEN SEKÄ SOSIAALI- JA
TERVEYSSEKTORIN YHTEISTYÖSTÄ ETELÄ-POHJANMAALLA

AAPO JUMPPANEN JA TIMO SUUTARI

HYVINVOINTIA KULTTUURISTA – ESIMERKKEJÄ KULTTUURITOIMIJOIDEN SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSSEKTORIN YHTEISTYÖSTÄ ETELÄ-POHJANMAALLA

AAPO JUMPPANEN JA TIMO SUUTARI

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
www.helsinki.fi/ruralia

Lönnrotinkatu 7
50100 MIKKELI

Kampusranta 9 C
60320 SEINÄJOKI

Sarja Raportteja 100

Kannen kuva Nina Harjunpää

ISBN 978-952-10-8463-8 (pdf)

ISSN 1796-0630 (pdf)

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Selvityksen tausta ja lähtökohdat.....	7
1.2 Selvityksen toteuttaminen	8
2 KULTTUURIN JA HYVINVOINNIN VÄLINEN YHTEYS TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN VALOSSA	9
2.1 Kulttuuri ja hyvä elämä	9
2.2 Voimaa yhteisöllisyydestä - kulttuurin suotuisat vaikutukset yhteisöille ja sosiaaliselle pääomalle.....	9
2.3 Kulttuuri toiminnan vaikutukset yksilöiden hyvinvoinnille ja elämänlaadulle	10
2.4 Kulttuuri toiminnan vaikutukset fyysiseen ja koettuun terveyteen	10
2.5 Monimuotoiset kulttuurin hyvinvointivaikutukset: hyvä syy elää.....	12
3 HYVINVOINTIA KEHITTÄMÄSSÄ – KATSAUS ETELÄ-POHJANMAALLA TOTEUTETTUIHIN KULTTUURIHANKKEISIIN	13
3.1 Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla	13
3.2 Hiphop-työpaja	15
3.3 Liitton-hanke.....	16
3.4 Syrjästä julkisuuteen.....	17
3.5 Seinäjoen kylien kulttuuri toiminnan koordinoinnin kehittämishanke – Tulisielut	17
3.6 Väkihäjylä – omaleimainen ja kulttuurisesti verkottunut Järvilakeus	19
3.7 Vauvaperhe väreilee	19
3.8 Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa	20
3.9 Bändikoulu.....	20
3.10 Kulttuurista muistoja 2012–2015 – ikääntyvä kulttuuri toimijana	21
3.11 Yhteen veto hanketoiminnan hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista	23
4 KOKEMUKSIA KULTTUURITOIMIJOIDEN SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TOIMIJOIDEN YHTEISTYÖSTÄ	25
4.1 Kokemuksia hankkeista ja yhteistyömalleista eri puolilta Suomea	25
4.2 Kuntien kulttuurivastaavien näkemykset kulttuuristen hyvinvointipalvelujen tilasta Etelä-Pohjanmaalla	26
4.3 Kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys kyselyaineiston valossa.....	33
5 YHTEENVETO	43
LÄHTEET	45
Liite 1. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt	47
TAULUKOT JA KUVIOT	
Taulukko 1. Sähköpostikysely vastaajaryhmittäin	33
Kuvio 1. Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden tarjoamat kulttuuriset hyvinvointipalvelut viimeisen vuoden ajalta	34
Kuvio 2. Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden toimintaan halutut kulttuuriset hyvinvointipalvelut	35
Kuvio 3. Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden toivomat kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit.....	35
Kuvio 4. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tarjoamat kulttuuriset hyvinvointipalvelut viimeisen vuoden ajalta.....	36
Kuvio 5. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan halutut kulttuuriset hyvinvointipalvelut	38
Kuvio 6. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toivomat kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit.....	38
Kuvio 7. Kulttuurijärjestöjen toimintaan halutut kulttuuriset hyvinvointipalvelut	40
Kuvio 8. Kulttuurijärjestöjen toivomat kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit.....	40
Kuvio 9. Keinot tuoda kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys vahvemmin mukaan opetus- tai tutkimustoimintaan.....	42

TIIVISTELMÄ

Tämän selvityksen tarkoituksena on ollut kartoittaa ja koota yhteen Etelä-Pohjanmaan alueella hyvinvointia kulttuurista -teemalla toteutettuja hankkeita ja niissä syntyneitä hyviä käytäntöjä sekä toimintamalleja. Lisäksi on tunnistettu kulttuuri-toimijoiden sekä sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyömalleja ja mahdollisuuksia kehittää alojen välistä yhteistyötä. Selvitystyön aloite on tullut Etelä-Pohjanmaan liiton kulttuurilautakunnalta, ja työn toteuttajana on toiminut Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Selvitystyön tausta-aineisto koostuu ohjelma-asiakirjoista, hankeraporteista sekä alaa koskevista selvityksistä ja tutkimusjulkaisuista. Näiden lisäksi on kerätty aineistoa kuntien kulttuurivastaaville järjestetyssä keskustelutilaisuudessa, hanketoimijoiden haastatteluin sekä sähköpostitse tehdyn kyselyn avulla.

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia käsittelevän kirjallisuuden tarkastelu osoitti, että ahkeralla ja monipuolisella kulttuurin harrastamisella on myönteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Kulttuurin terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat piirteet ovat moninaisia ja positiivisten vaikutusten taustalla olevat mekanismit ovat osin tuntemattomia. Tämän vuoksi tarvitaan lisää tutkimusta ja monipuolisempaa ymmärrystä kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä.

Tarkastellut kulttuurihankkeet ovat onnistuneet vahvistamaan kulttuuritoimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja verkostoja, nuorten parissa tehtävää kulttuuriryötä, tuotteistamaan kulttuurisia hyvinvointipalveluita sekä tukemaan kulttuuriaktiiviteetteja keskusten ulkopuolella. Hankkeet ovat myös synnyttäneet ja juurruttaneet uusia toimintamalleja Etelä-Pohjanmaalle. Vaikka hankkeissa on kehitetty yhteistyömalleja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ja kulttuuritoimijoiden välille, ei yhteistyö ole vielä vakiintunutta eikä kaikilta osin ole edennyt tavoitteiden mukaisesti. Tarve kulttuurialan toimijoiden ja

sosiaali- ja terveysalan välisten verkostojen ja yhteistyömallien kehittämiseen ja kohti pysyvämpiä toimintamalleja on siis yhä ajankohtainen.

Enemmistö kulttuurisia hyvinvointipalveluita tarjonneista vastaajista oli sitä mieltä, että palveluilla on ollut paljon myönteisiä vaikutuksia asiakkaiden hyvinvointiin. Tyypillisimmillään kulttuuriset hyvinvointitoiminnot ovat yhteislaulua, musiikkiesityksiä tai käyntejä konserteissa ja teatterissa. Toivottuja tulevaisuuden toimintamuotoja ovat erilaiset työpajat kuten tarinapajat, musiikkiesitykset ja yhteislaulutilaisuudet tai kulttuuriretket. Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden organisoimisessa lukuisat toimijat ovat aktiivisia, mutta erityisen keskeisiä tahoja ovat kuntien kulttuuritoimi, kansalais- ja kansanopistot, oppilaitokset, teatterit ja seurakunnat.

Käytännössä kunnat ovat yhteistyön synnyttämisessä avainasemassa. Ongelmaksi yhteistyön synnyttämisen kannalta näyttäisi muodostuvan pääosin henkilöresurssit sekä taloudelliset resurssit olipa kyse sitten sosiaali- ja terveysalan yksiköistä, alan järjestöistä tai kulttuuritoimijoista.

Vaikka kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kysyntä näyttää hieman ristiriitaisena ilmiönä, kokoavasti näkemykset kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisestä tulevaisuudessa olivat myönteisiä. Nähtiin, että kulttuuristen hyvinvointipalveluiden merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Tämä kuitenkin vaatii koordinoitua, lisää tutkimustietoa ja tiedottamista Etelä-Pohjanmaalla.

Vaikka kulttuuritoimijoiden ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden yhteishankkeilla voidaan synnyttää vuoropuhelua ja kokeilla uusia asioita, eivät hankkeet ole yksinomainen ratkaisu yhteistyön lisäämiseen. Eri tahoilta esiin nouseva viesti on, että nykyisellään hanketoiminta ei kykene riittävästi vakiinnuttamaan toimintamalleja ja että yhteistyön edistäminen vaatii pitkäkestoisempaa sitoutumista ja pysyvämpiä panostuksia.

1 JOHDANTO

1.1 SELVITYKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksilla tarkoitetaan sellaista taide- ja kulttuuritoimintaa, jonka avulla tuetaan ihmisten terveyttä ja hyvinvointia, pyritään ehkäisemään syrjäytymistä sekä vahvistamaan ihmisten osallisuutta. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat olleet esillä kansainvälisesti ja kansallisesti jo 1990-luvun alusta alkaen. Esimerkiksi kansallinen Terveyttä kulttuurista -verkosto sai alkunsa vuonna 1992 YK:n kulttuurivuosisikymmenen osana käynnistyneestä *Arts in Hospital*-toiminnasta. Verkosto on Suomessa kerännyt ja jakanut tietoa kulttuurin ja taiteen mahdollisuuksista terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja muodostunut kulttuurin ja taiteen sekä terveys- ja sosiaalialan toimijoita yhdistäväksi tahoksi. (Vrt. THL 2013a, Voimaa taiteesta 2013.)

Vuosituhanen vaihteessa vilkastunut taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia koskeva tutkimus (mm. Konlaan 2001, Hyypä 2002, Liikanen 2003; Hyypä & Liikanen 2005, Simpanen 2007) on heijastanut monin tavoin kulttuuripoliittiseen keskusteluun sekä kansalliseen ja alueelliseen ohjelmatyöhön. Esimerkiksi valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittinen ohjelma vuodelta 2002 korostaa taiteen soveltavaa käyttöä terveyden edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tarve sitoa taide- ja kulttuuritoimintaa entistä vahvemmin osaksi sosiaali- ja terveyssektorin toimintaa kumpuaa siitä seikasta, että monet hyvinvointiin liittyvät taustatekijät ovat sosiaali- ja terveyssektorin suorien toimenpiteiden ulottumattomissa. (Vrt. Taide on mahdollisuuksia 2002, 39–44, 71.)

Merkittävä avaus kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistamisen kannalta on ollut vuonna 2007 käynnistynyt terveyden edistämisen politiikkaohjelma, jossa todetaan, että taide ja kulttuuritoiminta vaikuttavat monin tavoin ihmisten hyvinvointiin elämän eri vaiheissa. Ohjelmassa painotetaan erityisesti sitä, että kulttuurin ja taiteen suhde hyvinvointiin rakentuu yhteisöjen kautta: taiteen ja kulttuuritoiminnan keinoin voidaan vahvistaa yhteisöjen sosiaalista pääomaa, ja nimenomaan kulttuuriharrastukset synnyttävät ja ylläpitävät yhteisöllisyyttä sekä sosiaalisia verkostoja. (Terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007, 15; vrt. von Brandenburg 2008.)

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman myötävaikutuksena on laadittu poikkihallinnollinen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelma vuosille 2010–2014 (ks. Liikanen 2010). Ohjelmaehdotus sisältää 18 kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla toteutettavaa toimenpitehdotusta liittyen muun muassa lainsäädäntöön, hallintoon ja rahoitukseen sekä yhteistyöhön, tutkimukseen, koulutukseen

ja tiedon levittämiseen, joilla pyritään vahvistamaan kulttuurin roolia kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelman kolme painoalaa ovat:

- 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä,
- 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa,
- 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin.

Käytännössä ohjelman toimintaa koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), ja mukana ohjelman toteuttamisessa on ollut useita kumppaneita, muun muassa eri ministeriöitä, Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus ja Suomen Kuntaliitto. Vuonna 2011 järjestettiin teemaseminaareja ympäri Suomea, joissa esiteltiin toimintaohjelmaa ja verkotettiin toimijoita, minkä lisäksi valmistui kymmenen alueellista hyvinvointiselvitystä pääosin alueellisten taidetoimikuntien toteuttamina. (THL 2013b.)

Myös muita aiheeseen liittyviä ohjelmallisia avauksia on tehty 2000-luvun aikana. Esimerkiksi opetusministeriö on yhdessä Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän kulttuuriteemaryhmän kanssa selvittänyt kulttuurin ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä, ja projektin tuloksena on syntynyt julkaisu *Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä – Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön* (von Brandenburg 2008). Maaseudun kulttuuriohjelmissa vuosille 2005–2008 sekä vuosille 2010–2014 niin ikään on tunnistettu kulttuuritoiminnan ja taiteiden hyvinvointia ja terveyttä edistävät vaikutukset erityisesti yhteisöllisyyden ja kulttuuripalveluiden näkökulmista. (Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä 2005 ja 2010.)

Alueellisesti tarkasteltuna Etelä-Pohjanmaalla ohjelmallisen kulttuuripoliittikan ensimmäisenä vaiheena voidaan pitää vuosille 1999–2006 laadittua *Etelä-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelmaa* (Etelä-Pohjanmaan liitto 1999). Vaikka hyvinvoinnin ja kulttuurin yhteys oli tunnistettu 1990-luvun lopulla yksittäisissä hankkeissa (mm. Kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä Etelä-Pohjanmaalla -hanke), oli kyseisessä ohjelmassa vain pari mainintaa kulttuurin merkityksestä henkisellev hyvinvoinnille ja kulttuurin roolista osana terveydenhuoltoa. Painopiste ohjelmassa oli toimijoiden verkottamisessa, uusien rahoitusvälineiden paremmassa hyödyntämisessä sekä yleisemmin ilmapiirin muokkaamisessa myönteiseksi kulttuurin ohjelmalliselle kehittämiselle.

Sen sijaan Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa vuosille 2005–2013 ja sen päivitettyssä versiossa vuosille 2010–2013 kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat hyvin selvästi esillä. Tämä näkyy jo ohjelma-asiakirjan nimessäkin *Kulttuurisesti*

kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa. Strategian kulmakivenä on ihmisten hyvinvoinnin tukeminen kulttuurin keinoin ja strategian päämääränä on hyvinvoivien yksilöiden ja yhteisöjen maakunta. Erityisinä tavoitteina on vahvistaa kulttuurin yhteyttä sosiaali- ja terveysalaan, vahvistaa eri väestöryhmissä tehtävää kulttuurityötä, tunnistaa kulttuuriympäristön merkitys hyvinvoinnin kannalta sekä tukea järjestökentän toimintaedellytyksiä. Kulttuurin keinoin toteutuva hyvinvointi onkin nostettu kulttuuristrategian yhdeksi kärjeksi. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden merkitys näkyy myös Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa vuosille 2011–2014, jossa yhtenä kehittämistoimenpiteenä on kulttuurialan sekä sosiaali- ja terveysalan opintojen kehittäminen hyvinvointinäkökulmasta. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2004, 2010a ja 2010b, 33.)

Keskeisinä toimenpiteinä kulttuuristrategiassa on mainittu sosiaali- ja terveyssektorin tietämyksen vahvistaminen kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Tämä on tärkeää siksi, että sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan välisten yhteyksien löytäminen on avainasemassa kulttuurin hyvinvointiulottuvuuksia kehitettäessä. Sosiaali- ja terveystoimea olisi ohjelman mukaan rohkaistava kulttuurin käyttöön jokapäiväisessä työssä. Tämän saavuttamiseksi on kannustettava kulttuuri toimijoiden ja sosiaali- ja terveystoimen välisen yhteistyön syventymistä ja aktivoimista. Yhteyden löytämistä edesauttaa myös hyvistä yhteistyömalleista tiedottaminen.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä on rakennettu erilaisilla kehittämishankkeilla, joista voi nostaa esiin vuosina 2005–2007 toteutetun Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hankkeen, jossa tuotettiin hyvinvointia edistäviä kulttuuripaketteja. Yleisesti hankkeissa on nostettu esiin hyvinvoinnin ja kulttuurin välistä yhteistyötä monin eri tavoin sekä luotu sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja verkostoja. Tehdyistä kehittämistoimenpiteistä huolimatta Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa vuosille 2010–2013 on tunnistettu tarve etenkin kuntatasolla kulttuurin ja sosiaali- ja terveysalan välisten verkostojen ja yhteistyömallien kehittämiseen ja kohti pysyvämpiä toimintamalleja.

Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa todetaan, että kulttuurin merkitys hyvinvointinäkökulmasta toteutuu osallistumisen ja yhdessä olemisen sekä itsensä toteuttamisen kautta. Yksilötasolla olennaista on osallistuminen ja onnistumisen kokemuksen syntyminen ja niistä seuraavat elämäksellisyys ja ilo. Kulttuuri vahvistaa myös yhteisöjen sosiaalista pääomaa eli luottamukseen ja sosiaalisiin verkostoihin pohjautuvaa kykyä toimia yhteisten päämäärien hyväksi. Kulttuurin keinoin yhteisöjen elinvoima ja yhteenkuuluvuus voivat vahvistua. Sosiaalinen pääoma onkin yksi keskeinen ihmisten hyvinvointia paikallisyhteisöissä selittävä tekijä. Vaikuttamalla kolmannen sektorin toimintaedellytyksiin vaikutetaan myös sosiaalisen pääoman vahvistumiseen. Tässä mielessä ohjelman taustajattelu nojautuu vahvasti sosiaalisen pääoman teoriaan ja ajatuksiin hyvinvointivaikutusten toteutumisesta yhteisöjen vahvistumisen kautta.

Ohjelmassa myös todetaan, että pitkäjänteisen yhteistyön rakentaminen kulttuuri toimijoiden sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden välillä ei voi toteutua, mikäli kulttuurisektorilla ei ole resursseja yhteistyön rakentamiseen. Laadukkaat ja

kattavasti järjestetyt kulttuuripalvelut luovat pohjan kulttuurin hyvinvointiulottuvuuden toteutumiselle. Strategiassa tavoitteeksi on asetettu, että jokaisessa kunnassa tulisi olla kulttuurialan päätoiminen vastuhenkilö. Kulttuuripalveluiden turvaaminen ja saavutettavuus kuntaliitosten myötä syntyvien suurempien kuntien reuna-alueilla on niin ikään ajankohtainen kysymys.

Kulttuurin kytkentä muuhun kuntien toimintaan ja suunnitteluun on avainasemassa, kun pyritään löytämään yhteisiä toimintamalleja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektorien välille. Ohjelmassa painotetaan, että kulttuuripalveluille ja paikalliselle kulttuuri toiminnalle tulee laatia kunnissa laajaan ja monitahoiseen yhteistyöhön perustuva kulttuuripoliittinen strategia, joka voidaan toteuttaa osana kunnan hyvinvointi- ja elinkeinostrategiaa tai koko kuntastrategiaa. Oleellista joka tapauksessa on, että kulttuurin yhteys kunnan muuhun toimintaan tulee näkyväksi ja kulttuurista tulee yksi kunnallisen päätöksenteon peruspilareista.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden esiinnousuun niin kulttuuripoliitikassa kuin hyvinvointipoliitikassa ovat vaikuttaneet laajat yhteiskunnalliset kehityskulut. Väestön ikääntyminen sekä sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat ovat nostaneet esiin tarpeen tukea taiteen ja kulttuurin avulla tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Tulevaisuudessa myös kulttuuri toimintojen resursoinnin perusteluja tullaan entistä enemmän hakemaan hyvinvointi- ja terveystoiminnan näkökulmista, jolloin yhteyksien luominen kulttuurisektorin ja hyvinvointisektorin välille on äärimmäisen tärkeää. Kulttuuristen hyvinvointipalvelujen ja -tuotteiden kehittäminen osaltaan myös tukee kulttuurialan ammattilaisten työllistymismahdollisuuksia, mikä on erikseen huomioitu myös Etelä-Pohjanmaan luovien alojen yritystoiminnan kehittämissuunnitelmassa vuosille 2012–2016 (Etelä-Pohjanmaan liitto 2011).

1.2 SELVITYKSEN TOTEUTTAMINEN

Selvityksen tarkoituksena on ollut kartoittaa ja koota yhteen Etelä-Pohjanmaan alueella hyvinvointia kulttuurista -teemalla toteutettujen hankkeiden tuloksia ja niissä syntyneitä hyviä käytäntöjä sekä toimintamalleja. Lisäksi on tunnistettu yleisen kulttuuri toimien sekä sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyömalleja ja mahdollisuuksia kehittää alojen välistä yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Selvitystyön aloite on tullut Etelä-Pohjanmaan liiton kulttuurilautakunnalta, ja työn toteuttajana on toiminut Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti.

Selvitystyön tausta-aineisto koostuu ohjelma-asiakirjoista, hankeraporteista sekä alaa koskevista selvityksistä ja tutkimusjulkaisuista. Näiden lisäksi selvitystä varten on kerätty aineistoa kuntien kulttuurivastaaville järjestetyssä keskustelutilaisuudessa, hanketoimijoiden sähköpostihaastatteluin ja kasvokkaisin haastatteluin sekä sähköpostitse tehdyn kyselyn avulla. Linkki sähköiseen kyselyyn lähetettiin Etelä-Pohjanmaan alueen sosiaali- ja terveysalan toimijoille, sosiaali- ja terveysalan järjestöille, koulutus- ja tutkimustahoille sekä kulttuuriyhdistyksille. Nämä aineistot on kuvattu yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

2 KULTTUURIN JA HYVINVOINNIN VÄLINEN YHTEYS TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN VALOSSA

Kulttuurin, taiteen sekä ihmisten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin välistä yhteyttä on tarkasteltu lukuisilla tieteenoilla ja aiheesta on kirjoitettu kohtuullisen paljon. Seuraavan kirjallisuustarkastelun avulla luodaan yleiskatsaus siihen, millaisista teoreettisista lähtökohdista kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu. Katsauksessa keskitytään erityisesti siihen, miten eri tutkimuksissa on kuvailtu niitä vaikutusmekanismeja, joiden kautta taide ja kulttuuri parantavat ihmisten hyvinvointia. Päähuomio on ennen kaikkea kulttuurin ennaltaehkäisevässä roolissa. Tässä yhteydessä ei siis niinkään käsitellä taiteen hyödyntämistä sairauksien hoitamisessa, joskin taiteen merkitystä sairaalaympäristön kohentamisessa kuvataan lyhyesti.

Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on johdattaa raportin lukijat lyhyesti siihen yhteiskuntatieteelliseen ja lääketieteelliseen tutkimukseen, jossa on tarkasteltu kulttuuritoimintaan osallistumisen vaikutuksia hyvinvointiin. Kulttuuritoimintaan osallistumisella tarkoitetaan tässä selvityksessä jonkin vakiintuneen taidemuodon tai kulttuuritoiminnan harjoittamista itse tai sen kokemista yleisön roolissa (vrt. Nummelin 2011, 1). Katsauksen tarkoituksena on sekä selvittää peruskäsitteiden välistä suhdetta tutkimuksen näkökulmasta että ennen kaikkea osoittaa se monimuotoisuus ja osittainen tulosten monitulkintaisuus, joka luonnehtii kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä tutkimusta.

2.1 KULTTUURI JA HYVÄ ELÄMÄ

Mahdollisuus kulttuuritoimintaan osallistumiseen ja itseilmaisuuksiin kuuluvat ihmisen perusoikeuksiin (Unesco 2005, 1–6). Kulttuurin merkitys ihmisen hyvälle elämälle on siis perustavanlaatuinen asia: ihminen, jolta viedään oikeus harjoittaa kulttuuria, menettää osan ihmisyydestään.

Suomalaisen sosiologin Erik Allardtin mukaan ihmisen hyvinvointi on kokonaisvaltainen ilmiö, johon liittyy useita eri osatekijöitä. Allardtin mukaan elämänlaatu sisältää kaiken sen, mikä saa ihmisen voimaan hyvin. Siihen kuuluvat niin aineellinen elintaso, sosiaaliset suhteet, mielekkyyden kokeminen sekä viihtyisäksi koettu elinympäristö. Elämänlaatu on Allardtin mukaan lähellä hyvinvoinnin käsitettä, johon hänen mukaansa kuuluvat elintaso (*“having”*), sosiaaliset suhteet tai yhteisyysuhteet (*“loving”*) sekä vieraantumisen vastakohta, mielekäs oleminen ja itsensä toteuttaminen (*“being”*). Allardtin mukaan hyvinvointi on jaettavissa kahteen luokkaan: ob-

jektiiiviseen (mm. aineellinen elintaso ja terveys) ja subjektiiviseen hyvinvointiin (koettu hyvinvointi), jotka molemmat ovat yhtä lailla merkittäviä tekijöitä hyvinvoinnin saavuttamisessa. Allardtin havaintojen mukaan ihmisten kokema objektiivinen ja subjektiivinen hyvinvointi ovat sangen riippumattomia tekijöitä ihmisen elämässä. Toisin sanoen esimerkiksi korkea objektiivinen elintaso ei takaa elämänlaadultaan hyvää elämää, jos sitä ei koeta subjektiivisesti mielekkääksi. (Allardt 1976, 9–10, 18.)

Allardtin esimerkkiä mukaillen voidaan kulttuurin ja taiteen merkitys hyvälle elämälle nähdä nimenomaan subjektiivisen hyvinvoinnin kautta. Taiteen tekemisen ja kulttuuriharrastusten kautta ihmiselle tarjoutuu kanavia ilmaista itseään, ja taiteen seuraaminen puolestaan tarjoaa mahdollisuuden peilata omia tuntemuksiaan ja hahmottaa elämäänsä olipa sitten kyseessä taidenäyttelyssä käynti, teatteriesityksen seuraaminen tai kaunokirjallisuuden lukeminen.

Sanna Nummelinin (2011) mukaan kulttuurin hyvinvointivaikutuksia koskeva tutkimus voidaan jakaa neljään luokkaan. Ensimmäisen luokan muodostavat tutkimukset, joiden keskeisenä aihepiirinä on kulttuuritoiminnan sosiaalinen ja yhteisöllinen luonne. Toisen luokan muodostavissa tutkimuksissa tarkastellaan puolestaan kulttuuritoiminnan vaikutuksia hyvinvoinnille ja elämänlaadulle. Kolmanteen luokkaan kuuluvat tutkimukset, joissa käsitellään kulttuuritoiminnan ja -harrastusten vaikutuksia fyysiseen sekä koettuun terveyteen. Neljäs luokka koostuu tutkimuksista, joissa suhtaudutaan kriittisesti kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin tai on esitetty kannanottoja aihepiiristä tehtyyn tutkimukseen. Tässä kirjallisuuskatsauksessa seurataan Nummelinin luomaa jakoa soveltuvin osin siten, että neljäs luokka on sulautettu osaksi kolmen ensimmäisen luokan sisältöjä.

2.2 VOIMAA YHTEISÖLLISYYDESTÄ - KULTTUURIN SUOTUISAT VAIKUTUKSET YHTEISÖILLE JA SOSIAALISELLE PÄÄOMALLE

Markku T. Hyypän ja Juhani Mäen (2003) mukaan kulttuurin terveyttä edistävä vaikutus perustuu sosiaaliseen osallistumiseen, joka lisää ihmisten hyvinvointia. Hyypän (2010) mukaan sosiaalisen osallistumisen kautta syntyvää sosiaalista pääomaa voidaan kuvata sellaisilla sanoilla, kuten me-henki, luottamus

ja vastavuoroisuus, jotka kaikki lisäävät kansalaisten osallistumista. Kulttuurin harrastaminen ei sinällään hänen mukaansa lisää ihmisten terveyttä, vaan kulttuuritoiminnan sosiaalisuus, yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat ne tekijät, jotka edistävät terveyttä (Hyypä 2007). Kulttuurin hyvinvointia lisäävä vaikutus perustuu tässä katsannossa osallistumisen tarjoamiin sosiaalisiin tilanteisiin ja niiden voimaannuttavaan vaikutukseen (Nummelin 2011, 2).

Aktiivinen osallistuminen kansalaistoimintaan kuten talokotoihin tai yhteisölliseen kulttuuritoimintaan kuten kuorossa laulamiseen kartuttaa Hyypän (2002) mukaan sosiaalista pääomaa ja parantaa ihmisten terveyttä. Yhteisöllisten kulttuuriharrastusten on todettu muun muassa lisäävän yli 65-vuotiaiden fyysistä ja psyykkistä terveyttä, vähentävän lääkärikäyntejä ja lääkkeiden käyttöä sekä yksinäisyyttä (Cohen et al. 2006, 726, 733). Vastaavasti vähäisen sosiaalisen pääoman on todettu olevan yhteydessä kokemuksiin heikoksi koetusta terveydestä (Nummelin 2011, 3).

Kanadalainen Sharon Jeanotte (2003 ja 2006) on havainnut tutkimuksissaan, että erilaiset taide- ja kulttuuriprojektit lisäävät ja parantavat merkittävällä tavalla yhteiskuntaan ja yhteisöön kiinnittymistä. Kulttuurin avulla voidaan hänen mukaansa myös lisätä laajemminkin yhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ja koheesiota, millä voidaan nähdä olevan suoria vaikutuksia myös kokonaisten kansakuntien ja väestöryhmien hyvinvointiin. Esimerkiksi Hyypän ja Mäen vuonna 2003 julkaiseman artikkelin mukaan Pohjanmaan rannikon suomenruotsalaisten muuta väestöä pidempi elinikä selittyy suomenkielistä väestöä yhteisöllisemmällä kulttuurilla, jossa vapaaehtoiseen järjestötoimintaan osallistuminen on yleisempää, ystävaverkostot kattavampia ja harrastustoimintaan osallistuminen yleisempää (Hyypä & Mäki 2003, 770).

2.3 KULTTUURITOIMINNAN VAIKUTUKSET YKSILÖIDEN HYVINVOINNILLE JA ELÄMÄN- LAADULLE

Sekä kulttuurin kuluttamisella että kulttuuritoimintaan osallistumisella on havaittu olevan positiivisia vaikutuksia yksilöiden elämänlaadun ja terveyden kannalta. Hanna-Liisa Liikasen (2003 ja 2010) mukaan taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutukset ihmisten hyvinvointiin voidaan tiivistää neljään kokonaisuuteen. Taide ensinnäkin tarjoaa mahdollisuuden kokea merkityksellisiä esteettisiä kokemuksia ja tunteita. Toiseksi, ihmiset, jotka ovat taiteen kanssa tekemisissä, kokevat oman terveytensä paremmaksi ja elämänsä tyydyttäväksi. Kolmanneksi, taideaktiviteetit lisäävät yhteisöllisyyttä ja verkostoa, joiden avulla yksilö voi paremmin hallita omaa elämäänsä. Neljänneksi, taide tekee asuin- ja työympäristöistä miellyttävämpiä ja houkuttelevampia.

Joidenkin tutkimusten mukaan kulttuuritoiminnan positiiviset vaikutukset hyvinvoinnille ja elämänlaadulle keskittyvät tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin. Reijo Viitanen (1999) mukaan ihmisen hyvä sosiaalinen asema ja erityisesti korkeakoulutus

näyttäisivät olevan yhteydessä aktiiviseen ja monipuoliseen kulttuurin harrastamiseen sekä itsensä ilmaisemiseen, kun taas vähän koulutusta saaneet henkilöt ovat Viitanen mukaan yleensä selvästi passiivisempia. Koulutus yksinomaan ei välttämättä selitä eroa, vaan kysymys on myös varallisuudesta. Esimerkiksi työttömien ja opiskelijoiden mahdollisuuksia käyttää kulttuuripalveluja rajoittivat taloudelliset syyt (Viitanen 1999, 14, 23–24, 55, 66). Myös William W. Dressler ja James R. Bindon ovat omissa tutkimuksissaan havainneet, että yksilön alhainen sosioekonominen asema kasvattaa sairauden kokemisen riskiä (Dressler & Bindon 2000, 258). Myös Cecilia von Otterin mukaan kulttuurin terveysvaikutuksia tarkastelu ei ole yksiselitteistä, vaan kulttuuria paljon harrastavilla ihmisillä on vähän harrastavia parempi sosiaalinen asema ja vahvempi taloudellinen tilanne, minkä puolestaan on todettu johtavan parempaan terveyteen (von Otter 2008, 7).

Mahdollisuudet päästä osalliseksi kulttuurin hyvinvointia parantavasta vaikutuksesta saattavat siis ainakin osittain olla sidottuna kansalaisten yhteiskunnalliseen asemaan ja varallisuuteen. Tämä havainto tulisi huomioida erityisesti silloin, kun pyritään edistämään monipuolisesti kaikkien väestöryhmien hyvinvointia kulttuuritarjontaa lisäämällä. Kansallisella tasolla tähän haasteeseen onkin havahduttu, ja esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön tukema Kulttuuria kaikille -palvelu pyrkii tarjoamaan tietoa kulttuuritoimijoille muun muassa saavutettavuuteen ja kulttuurien välisen osaamiseen liittyvissä kysymyksissä.

2.4 KULTTUURITOIMINNAN VAIKUTUKSET FYYSISEEN JA KOETTUUN TERVEYTEEN

Erilaisten kulttuuri- tai taidemuotojen vaikutuksia ihmisten terveydelle on tutkittu myös fysiologisten ja koettujen terveysvaikutusten kautta. Esimerkiksi kulttuuritoiminnassa mukana olevien ihmisten niin sanottujen hyvinvointihormonien arvojen on todettu olevan kulttuuriharrastamattomia korkeammat, samaan aikaan kun heidän verenpainearvonsa ovat muita alhaisemmat (Konlaan 2001).

Erilaisten kulttuurimuotojen vaikutuksesta fyysiseen ja koettuun terveyteen on tehty useita tutkimuksia. Ruotsissa on tutkittu muun muassa laulamisen vaikutusta terveydelle (Grape, Sandgren, Hansson, Ericsson & Theorell 2003). Tutkimuksessa vertailtiin laulamisen ammattilaisten ja harrastajalaulajien laulutunneilla mitattuja fysiologisia hyvinvointivaikutuksia kuten muun muassa sydämensykkettä ja tiettyjä hormonitasoja. Tämän lisäksi tutkittiin koettuja hyvinvointivaikutuksia, kuten esimerkiksi energisyyttä ja rentoutumisen tunteita (emt. 65). Saadut tulokset osoittivat, että vahvasti tavoiteorientoituneet ammattilaulajat keskittyivät laulamisen teknisiin yksityiskohtiin ja rentoutuivat merkittävästi vähemmän kuin harrastajat, jotka käyttivät laulutunteja itseilmaisuuksiin ja itsensä toteuttamiseen (emt. 65). Ammattilaulajien keho oli paremmin harjaantunut laulamiseen, mutta heidän kokemansa hyvinvointivaikutukset jäivät tästä huolimatta harrastajia vähäisemmiksi

(emt. 73). Voidaankin olettaa, että koetun hyvinvoinnin ero johtui erilaisesta sosiaalisesta tilanteesta, joka asetti ammattilaulajille sosiaalisia paineita, kun taas harrastajien ei tarvinnut kantaa ammatillista vastuuta omasta suorituksestaan.

Tutkittaessa kulttuuritapahtumiin osallistumisen, kirjojen sekä aikakauslehtien lukemisen, musiikin tekemisen ja kuorossa laulamisen vaikutuksia ihmisen terveydelle on havaittu, että tämänkaltaisia kulttuuriaktiiviteetteja harrastavat ihmiset näyttäisivät elävän pidempään kuin niitä harvoin harrastavat (Bygren, Konlaan & Johansson 1996, 1579). Toisaalta kulttuurin harrastaminen ei aina välttämättä paranna ihmisen elämänlaatua, vaan tietyissä tapauksissa ihmiset voivat menettää todellisuudentajunsa ja identifioitua epäsosiaaliseen käytökseen (emt., 1578). Vaikuttaa myös siltä, että jotkut kulttuurielämän muodot voivat tarjota toisia enemmän hyvinvointivaikutuksia (Konlaan, Bygren & Johansson 2000). Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa on esimerkiksi voitu osoittaa, että elokuvissa, konserteissa, museoissa ja taidenäyttelyissä käymisellä on ihmisten ennen aikaista kuolleisuutta vähentävä vaikutus, kun taas teatterissa tai jumalanpalveluksessa käymiselle tai urheilutapahtumaan katsojana osallistumisella, lukemisella tai musiikin tekemisellä ei ole samanlaisia positiivisia vaikutuksia terveyteen (emt. 174). Vaikka mitään suoraa mekanismia kulttuurin ja hyvinvoinnin välillä ei voitu tässä tutkimuksessa osoittaa, saatujen tulosten on kuitenkin arvioitu viittaavan siihen, että kulttuurin terveysvaikutukset ovat ilmeisimmät ei-verbaalisten taidevirikkeiden kuten kuvien, esineiden ja musiikin kohdalla (emt. 178). Toisaalta esimerkiksi Liverpoolin yliopistossa tehdyissä tutkimuksissa on pystytty osoittamaan, että klassinen englantilainen runous vaikuttaa positiivisella tavalla aivojen toimintaan ja tätä kautta terveyteen, joten myös sanataiteen keinoin näyttäisi olevan mahdollista vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin (*Reading Shakespeare has dramatic effect on human brain* 2006).

Lars Olov Bygrenin, Boinkum Benson Konlaanin sekä Sven-Erik Johanssonin (1996, 1577) mukaan kulttuurin harrastamisen pääosin positiivinen vaikutus ihmisten terveydelle saattaa perustua siihen, että kulttuuri tarjoaa keinoja käsitellä jokapäiväisiä ongelmia rakentavalla tavalla sekä antaa mahdollisuuden valmistautua mahdollisiin tuleviin elämäntilanteisiin. Kulttuuriseen itseilmaisuuksiin liittyviä myönteisiä vaikutuksia on havaittu esimerkiksi siinä, kuinka traumaattisista asioista puhuminen tai kirjoittaminen parantaa henkistä hyvinvointia sekä immuunijärjestelmän toimintaa ja vähentää lääkärissä käyntejä (emt. 1577). Musiikin käytöstä terapiamuotona on myös saatu hyviä kokemuksia esimerkiksi autististen lasten hoidossa sekä esimerkiksi syöpäkipujen lievityksessä (emt. 1578).

Kulttuuritapahtumiin osallistumisen pitkäaikaisvaikutuksia (8 vuoden koejakso) koettuun terveydentilaan tutkittaessa on puolestaan löydetty viitteitä siitä, että kulttuurin positiiviset vaikutukset terveydelle voidaan saavuttaa suhteellisen nopeasti ilman pitkäaikaista kulttuurivirikkeille altistumista. Toisaalta vastaavasti näyttää myös siltä, että kulttuurin positiiviset vaikutukset koettuun terveydentilaan voidaan myös menettää suhteellisen nopeasti. (Johansson, Konlaan & Bygren 2001,

229, 233–234; Nummelin 2011, 1.) Maksimaalisten kulttuurin hyvinvointivaikutuksien saavuttamisessa tärkeintä lienee siis kulttuuriärsykkeiden tasainen saanti, olipa kyseessä sitten pitkä tai lyhyt aikaväli. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että ihmisillä, jotka käyvät harvoin kulttuuritapahtumissa on peräti 60 prosenttia korkeampi riski kuolla ennen aikaisesti verrattuna niihin, jotka osallistuvat aktiivisimmin kulttuuritapahtumiin. Toisaalta mitään yleispätevää kausaalista selitystä tälle ilmiölle ei ole löydetty, eli ei voida olla varmoja siitä, että kulttuuritapahtumiin osallistuminen yksinomaan selittäisi merkittävän eron kuolleisuudessa (Johansson, Konlaan & Bygren 2001, 229). Ylipäätään kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutusten arvioinnissa joudutaan myös rajaamaan ja valitsemaan, mitä vaikutuksia halutaan mitata (Liikanen 2010, 64).

Vaikka kulttuurin suoria terveysvaikutuksia ei ole pystytty aukottomasti osoittamaan, on terveysvaikutusten taustalla olevista mekanismeista esitetty useita teorioita. Esimerkiksi Michael Jon Spencerin (1997) mukaan taideteokset herättävät tiettyjä jännitteitä, jotka yhdistyvät katselijan sisäisiin hajanaisiin jännitteisiin, ja nämä yhdistyneet jännitteet laukeavat taideteoksia katsoessa. Taiteeseen liitettyjen viestintäteorioiden mukaan taiteen hyvinvointia lisäävä vaikutus perustuu sen kykyyn konkretisoida ihmisen tunteita siten, että voimme ymmärtää omaa sisäistä maailmaamme taiteessa käytettävien symbolien kautta. Nämä symbolit kuvaavat tunteiden rakennetta, jota kirjoitettu kieli tai numerot eivät pysty kuvaamaan. Psykoanalyttisen teorian mukaan taide tarjoaa meille epäsuoran tavan kokea tyydyttämättömiä halujamme sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Biologisten ja psykoneuroimmunologisten teorioiden mukaan taide puolestaan vaikuttaa keskushermostomme toimintaa stimuloivasti ja tätä kautta ehkäisee esimerkiksi infektioiden, masennuksen ja mahdollisesti myös autoimmuunisairauksien puhkeamista. (Spencer 1997, 230.)

Hyvinvoinnin edistämistä kulttuurin ja taiteen keinoin on toteutettu osana sairaanhoitoa laajalti, ja aiheesta löytyy lukuisia tutkimuksia. Esimerkkinä taiteen käyttämisestä suomalaisessa sairaalaympäristössä on Marjo-Riitta Simpasen teos *Terveyttä taiteesta* (2007), joka valottaa terveydenhuollon ja kulttuurin yhdistämistä mielekkäällä tavalla hoitotyön arjessa. Simpasen mukaan taiteen sijoittaminen sairaalatiloihin lieventää erityisesti potilaiden kokemaa stressiä luomalla miellyttävän ympäristön, joka viestii, että ihmisistä välitetään. Sairaaloihin hankittava taide ei ole yksinomaan tarkoitettu potilaiden virkistämiseksi, vaan yhtäläillä henkilökunnan ja vierailijoiden viihtyvyyden parantamiseksi. (Simpasen 2007, 7.)

Ei ole yksiselitteistä, minkälainen taide sopii sairaalaan. Taide on monitulkintaista ja se voi vaikuttaa ihmiseen muutoinkin kuin hoitavasti. Voi myös olla, että sellainen taide, joka vahvistaa hoitohenkilökunnan yhteisöllisyyttä herättäen keskustelua, ei välttämättä edistä potilaiden hyvinvointia. Valittaessa taidetta sairaaloihin ja hoitolaitoksiin tulisikin Simpasen (2007, 12) mukaan huolehtia siitä, että se pyrkii kohti samaa päämäärää kuin sairaala tai hoitolaitos eli ihmisen hoitamiseen ja terveyden edistämiseen.

Sairaalaan sijoitettavan taiteen tarkoituksena onkin ennen kaikkea synnyttää positiivisia tunteita ja myönteisiä ko-

kemuksia, jotka tuottavat hyvää oloa sekä edistävät parane-
mista. Taiteen kautta tarjottu kauneuden kokemus voi antaa
sairaille tai sureville ihmisille elämyksiä, jotka antava voimaa
ja iloa. Toisaalta niin sairaalan sijoitettavan taiteen kuin kaiken
muunkin taiteen kohdalla on hyvä tunnustaa se tosiasia, ettei
taide puhuttele kaikkia ihmisiä, ja taideteokset jäävät monille
yhdenkukaan. Tämä on vahinko, sillä parhaimmillaan taide
avaa portin uusiin maailmoihin, pois sairauden miettimisestä
tai arkipäivän rutiineista. (Simpanen 2007, 12, 15.)

Taiteen sijoittaminen sairaalaympäristöön on hienovarai-
nen prosessi. Sairaalataiteen tulisi olla lähtökohtaisesti positiiv-
ista ja levollista. Hyvä sairaalataide ei kuitenkaan ole pinnal-
lista ja yksiulotteista, vaan korkeatasoista, ajatuksia herättävää
ja voimia antavaa eli hoitavaa. Taiteen valitsemisessa sairaa-
laan tulee ottaa huomioon myös potilaiden erilaisuus. Esimer-
kiksi lastenosastoille valitaan usein värikästä ja toiminnallista
taidetta. Sellaisilla osastoilla, joilla hoidetaan vanhempia ihmi-
siä, sopivimpia ovat erityisesti suuret teokset, joissa on voimak-
kaat värit ja selkeät kuva-aiheet. Tämä siitä syystä, että vanhan
ihmisen näkökyky on usein heikentynyt, ja toisaalta taas esi-
merkiksi muistiongelmissä kärsiville selkeät vahvan kontrastin
omaavat kuvat säilyvät merkityksellisinä pitkään. (Simpanen
2007, 17, 20–22.)

2.5 MONIMUOTOISET KULTTUURIN HYVINVOINTIVAIKUTUKSET: HYVÄ SYY ELÄÄ

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia käsittelevän kirjallisuuden
tarkastelu osoittaa, etteivät kulttuurin vaikutukset terveydelle
ole aivan yksiselitteisiä, vaan mukaan mahtuu myös kriittisiä
äänenpajoja. Toisaalta yhdessäkään tätä selvitystä varten
läpikäytyssä tutkimuksessa ei ole painokkaasti väitetty, että
ahkera ja monipuolinen kulttuurin harrastaminen olisi tervey-
delle haitallista. Voidaan siis todeta, että kulttuurin vaikutukset
ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille ovat siis alan tutkimuk-
sen mukaan pääosin joko positiivisia tai neutraaleja.

Kulttuurin terveyteen vaikuttavat piirteet ovat moninai-
sia ja positiivisten vaikutusten taustalla olevat mekanismit
osin tuntemattomia. Kulttuuritoiminta voi kuitenkin paran-
taa ihmisten elämänlaatua esimerkiksi tarjoamalla virikkeitä
joiden avulla jäsentää omaa elämäänsä, tai se voi lisätä sosi-
aalista vuorovaikutusta ja kasvattaa näin ihmisten sosiaalista
pääomaa. Kulttuuritoimintaan osallistuminen voi myös auttaa
alentamaan stressitasoa ja parantaa tätä kautta terveyttämme.
Ovatpa kulttuurin vaikuttavat mekanismit mitkä tahansa, tär-
keintä on, että kulttuuri parantaa ihmisten kokemaa fyysistä ja
psykkistä hyvinvointia ja pidentää elinikää. Kenties kulttuurin
ja taiteen tärkein terveysvaikutus onkin se, että se antaa meille
hyvän syyn elää.

3 HYVINVOINTIA KEHITTÄMÄSSÄ – KATSAUS ETELÄ-POHJANMAALLA TOTEUTETTUIHIN KULTTUURIHANKKEISIIN

Etelä-Pohjanmaalla on toteutettu viime vuosina (2005–2012) useita kulttuurin ja hyvinvoinnin tematiikkaa yhdistäneitä hankkeita. Tässä luvussa tutustutaan kymmeneen keskeisimmäksi arvioituun hankkeeseen ja esitellään sekä arvioidaan niissä syntyneitä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja lähinnä hankeasiakirja-aineiston pohjalta. Kolme maakunnallisesti merkittäväksi arvioitua hanketta otettiin myös yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Seinäjoen kylien kulttuuritoiminnan koordinoinnin kehittämishankkeen sekä Kulttuurista muistojen ja -hankkeen osalta tarkastelua syvennettiin hankkeiden vastuuhenkilöiden haastattelujen (1/hanke) avulla. Tämän lisäksi Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hankkeen yhteydessä esitettiin kysymyksiä hankkeen edunsaajille sähköpostitse.

3.1 HYVINVOINTIA KULTTUURISTA ETELÄ-POHJANMAALLA

Toteutusaika: 5/2005–5/2007

Toteutusalue: Etelä-Pohjanmaa

Toteuttaja: Etelä-Pohjanmaan liitto

Rahoitusmuoto: EAKR

SISÄLTÖ, TAVOITTEET JA TULOKSET

Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hankkeen (tästä lähtien Hyvinvointia kulttuurista -hanke) keskeisimpinä tavoitteina oli kehittää uusia innovaatioita hyvinvoinnin edistämiseksi sekä tuotteistaa ja markkinoida hyvinvointia edistäviä kulttuuripalveluja siten että ne tulisivat tehokkaampaan käyttöön. Hankkeen aikana myös pyrittiin parantamaan Etelä-Pohjanmaan alueen kulttuuritoimijoiden työmahdollisuuksia. Hankkeen kohderyhmän muodostivat yritykset ja niiden henkilöstö (kulttuurityö-palveluiden tarjoaminen), nuoret ja ikäihmiset. Hankkeen tavoitteena oli luoda kohderyhmien ja kulttuuripalvelun tarjoajien välille pitkäkestoista yhteistyötä, joka jatkuisi hankkeessa luotujen verkostojen avulla myös hankkeen päätyttyä. (Hyvinvointia kulttuurista 2007, 6-7.)

Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen aikana saavutettiin seuraavat tulokset:

- Luotiin yhteistyötä ja uusia verkostoja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektoreiden välille kuin myös kulttuuritoimijoiden ja yrityselämän välille
- Kartoitettiin kohderyhmien tarpeet (yritysten henkilöstö, nuoret ja ikäihmiset)
- Nostettiin kohderyhmien tietoisuutta kulttuurin terveyttä edistävästä vaikutuksesta
- Etsittiin hyvinvoinnin edistämiseksi kiinnostuneet kulttuuritoimijat
- Nostettiin kulttuuritoimijoiden valmiuksia tuottaa kulttuuripaketteja yrityksille, hoitolaitoksille ja muille yhteisöille
- Suunniteltiin yhteistyössä kulttuuritoimijoiden kanssa hyvinvoinnin edistämiseen suuntautuvia kulttuuripaketteja eri kohderyhmille
- Markkinoitiin kulttuuripaketteja ja tiedotettiin niistä hyödyntäen markkinoinnissa informaatioteknologian luomia mahdollisuuksia
- Laadittiin laaja tutkimussuunnitelma yhdessä Härmän Kuntokeskuksen kanssa kulttuurisen TYKY-toiminnan tutkimiseksi ja kehittämiseksi
- Tehtiin kyselytutkimus hankkeen osallistujille ja ohjausryhmän jäsenille
- Järjestettiin tuotteistamiskonsultointia sekä taidekasvatus-työpajoja hankkeeseen osallistujille
- Järjestettiin päätösseminaari 26. huhtikuuta 2007, jossa puhujina mm. Markku T. Hyypä kansanterveyslaitoksesta sekä Pirkko Liisi Kuhmonen opetusministeriöstä
- Julkaistiin opaskirja
- Käytiin keskusteluja eri tahojen kanssa hankkeen jatkamisesta. (Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen loppuraportti 2007.)

Hankkeen suurin saavutus oli loppuraportin mukaan se, että hankkeen avulla saatiin koottua yhteen eteläpohjalaisia kulttuurin ja hyvinvoinnin aihepiireistä kiinnostuneita kulttuuritoimijoita ja luotiin puitteet heidän osaamisensa kehittämiseksi. Hankkeen keskeisenä saavutuksena pidettiin myös taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden toteuttamia kulttuuripaketteja, joiden pohjalta syntyi 35 tuotteistettua kulttuuripalvelua. (Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen loppuraportti 2007.)

Hankkeen aikana laadittua markkinointimateriaalia ja internet-sivustoa pidettiin onnistuneina keinoina kulttuuripakettien markkinoimisessa. Myös hankkeeseen osallistumisen

nähtiin parantaneen siihen osallistuneiden kulttuuritoimijoiden mahdollisuuksia saada työtilaisuuksia, sillä hankkeeseen osallistumista pidettiin yhtenä merkinä asiantuntijuudesta ja aktiivisuudesta. Hankkeen kohderyhmistä eniten huomiota saivat yritysten työntekijät ja nuorisosektori. Ikäihmiset jäivät vähemmälle huomiolle, johtuen muun muassa hankkeeseen osallistuneiden toimijoiden omista kiinnostuksen kohteista sekä vanhussektorin vähäisistä määrärahoista. Hankkeen aikana levitettiin myös hyviä käytäntöjä, mikä tarkoitti kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuotteistamisesta saatujen kokemusten levittämistä. (Emt.)

Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen loppuraportin mukaan tulokset olisivat olleet vielä paremmat, mikäli kulttuuripakettien markkinointiin olisi voitu panostaa enemmän ja tuotteiden markkinointi olisi järjestetty jonkin markkinointiyhtiön kautta. Hankkeen aikana myös havahduttiin siihen, ettei verkostojen ja työtilaisuuksien luominen sosiaali- ja terveyssektorille ollut määrältään riittävää. Myös hankkeeseen mukaan lähteneiden pilottikohteiden määrä jäi kaavailtua pienemmäksi. Alun perin hankkeen oli tarkoitus saada mukaan kaikista viidestä Etelä-Pohjanmaan seutukunnasta 1-3 hyvinvointialan organisaatiota, joissa hankkeessa luotuja kulttuuripaketteja kokeiltaisiin, mutta mukaan saatiin vain viisi pilottikohdetta kahdelta seutukunnalta. Myöskään Härmän kuntokeskuksen kanssa yhteistyössä suunniteltu tutkimus kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille ei alkuperäisessä muodossaan toteutunut, johtuen muun muassa sopivien kuntoutujaryhmien sekä Kelan että opetusministeriön rahoituksen peruuntumisesta.

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Hankkeen hyvinä käytänteinä voidaan pitää tuotteistettuja kulttuuripaketteja, joiden sisällöt vaihtelevat kuvataiteesta muotoiluun ja teatteriin. Kulttuuripaketit asianmukaisine kuvauksineen ovat edelleen (23.1.2013) löydettävistä Etelä-Pohjanmaan liitton ylläpitämästä Kulttuuriportaali-palvelusta niiltä osin kuin kulttuuritoimijat niitä vielä tarjoavat. Esimerkiksi työyhteisöille suunnattuja kulttuuripaketteja oli 23.1.2013 tarjolla vielä yli kaksikymmentä (Etelä-Pohjanmaan kulttuuriportaali 2013). Kulttuuripaketit tarjoavat mitä ilmeisimmin konkreettisen keinon lähestyä usein vaikeaksi koettua kulttuurin kaupallistamisen tematiikka kulttuuritoimijoiden omista lähtökohdista käsin, ja ne tarjoavat myös tervetulleita ansiomahdollisuuksia kulttuurialan toimijoille.

Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen yhteydessä ilmeni verkostojen luomisen vaikeus sosiaali- ja terveyssektorin suuntaan. Tähän haasteeseen pyrittiin vastaamaan varsinaisen hankkeen jälkeen vuonna 2007 aloittamalla keskustelut Seinäjoen ammattikorkeakoulun kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveysalojen koulutusohjelmien edustajien kanssa yhteisen laaja-alaisen hankkeen luomiseksi, jossa yhdistettäisiin tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoimintaa sekä teknologiaa ja johon ottaisivat osaa niin opiskelijat kuin seutukunnittain mukaan otetut hyvinvointialan toimijat (Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen loppuraportti 2007). Kaavailtu yhteistoimintahanke ei kuitenkaan ole toteutunut.

ARVIO HANKKEEN VAIKUTTAVUUDESTA HYVINVOINTINÄKÖKULMASTA

Kulttuurin tuotteistamisen osalta voidaan Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen todeta onnistuneen varsin hyvin. Sen sijaan yhteyksien rakentaminen sosiaali- ja terveyssektorille sekä jatkuvien toimintamallien kehittäminen sektorien välille jäi hankkeessa toteutumatta (emt.). Tätä voidaan pitää epäonnistumisena, mutta samalla kuitenkin on todettava, että kulttuuripalveluiden onnistunut tuotteistaminen on jo itsessään riittävä hankkeen tulos. Mikäli hanke saa jatkoa, tulee tällöin kuitenkin keskittyä sosiaali- ja terveystalouden tarjoajien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Hankkeen vaikuttavuutta sen keskeiselle kohderyhmän eli kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjoajien näkökulmasta selvitettiin sähköpostihaastattelun avulla. Haastattelu osoitettiin kymmenelle kulttuurialan toimijalle, jotka tarjosivat hankkeen pohjalta syntyneitä ohjelmapaketteja Etelä-Pohjanmaan kulttuuriportaalin kautta. Haastatteluun vastasi kaikkiaan neljä henkilöä.

Vastaajilta kysyttiin seuraavia asioita:

1) Miten arvioisit Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hankkeen tuomaa näkyvyyttä ja Etelä-Pohjanmaan kulttuuriportaalin roolia työtilaisuuksien kannalta, minkälainen hankkeessa tuotteistettujen kulttuuripakettien kysyntä on ollut?

Haastateltujen mukaan hankkeessa tuotteistettujen kulttuuripakettien kysyntä oli ollut suhteellisen vähäistä. Kulttuuriportaalin kautta saatua myyntiä pidettiin kuitenkin hyvänä lisänä, vaikka mitään varsinaista myynnin läpimurtoa ei sen kautta ole päässyt syntymään. Yhden haastatellun arvion mukaan tilausta oli aluksi hyvin, mutta sittemmin kysyntä oli vähentynyt.

Arvio: Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla hankkeessa luotujen kulttuuripakettien myynti on viime vuosina jäänyt suhteellisen vähäiseksi, mutta se on osaltaan tukenut taiteilijoiden työllistymistä.

2) Ketkä ovat olleet pääasiallisia asiakkaitanne (yritykset, julkiset sosiaali- ja terveysalan toimijat, koulut, yhdistykset ja yhteisöt tai muut tahot)?

Haastattelujen mukaan pääasialliset asiakkaat ovat edustaneet julkisyhteisöjä kuten koulujen, kuntien ja sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä.

Arvio: Se ettei yrityksiä ole kyselyyn vastanneiden asiakkaiden joukossa herättää kysymyksen, miten yritykset saataisiin kiinnostumaan kulttuurisista työhyvinvointia ja työkykyä ylläpitävistä palveluista?

3) Olisitteko jatkossa kiinnostunut tuotteistamaan kulttuuria ja taidetta yhteistyössä sosiaali- ja terveyssektorin toimijoiden kanssa?

Kaikki haastatellut haluaisivat myös jatkossa olla tuotteistamassa kulttuuria ja taidetta kulttuurisiksi hyvinvointipalveluiksi.

Arvio: Vastaukset osoittivat sitoutumista kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämiseen myös tulevaisuudessa.

4) Muita kommentteja Hyvinvointia kulttuurista Etelä-pohjanmaalila-hankkeeseen liittyen tai hyvinvoinnin ja kulttuurin yhdistämisen aihepiiristä

Yhden haastateltavan mukaan Hyvinvointia kulttuurista -hanke oli periaatteessa hyvä, mutta käytännön toteutus ei ollut kaikilta osin toimiva. Hankkeen yhteydessä annettu koulutus ei esimerkiksi huomionnut mukana olevien taiteilijoiden pohjakoulutusta tai kokemusta riittävästi. Esimerkiksi markkinointikoulutus lähti liikkeelle aivan perusasioista, jotka kokenut haastateltava hallitsi jo entuudestaan. Sen sijaan hän olisi toivonut saavansa lisää tietoa asiakkaiden tunnistamisesta sekä konkreettisia yhteystietoja isojen organisaatioiden TYHY-vas- tuuhenkilöistä. Haastateltava koki myös myytävien kulttuuripakettien esittelytietojen päivittämisen kulttuuriportaaliin vaikeaksi.

Kommenteissa nousi esille myös tarve tietoisuuden lisäämisestä kulttuurin hyvinvointivaikutuksista, koska esimerkiksi kuntapäätäjät ja luottamushenkilöt eivät ole ottaneet tätä viestiä omakseen. Eräs haastateltavista myös halusi henkilökohtaisesti lisätietoja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista.

Yksi haastateltava näki kulttuurin kehittämisen hankkeilla jossain määrin ongelmalliseksi. Hänen mukaansa kulttuuriin keskittyvissä kehittämishankkeissa toiminnan pääpaino on liikaa hankehallinnossa ja liian vähän taiteilijoiden työn konkreettisessa tukemisessa.

Arvio: Kulttuurin kehittämishankkeiden tulee syntyä kulttuurikentän toimijoiden aidosta osaamistarpeista ja kohdistua niiden kehittämiseen. Tämä edellyttää osaamistarpeiden monipuolista kartoittamista ennen kehittämistoimenpiteiden aloittamista. Tietoisuutta kulttuurin hyvinvointivaikutuksista tulee lisätä kaikilla yhteiskunnan sektoreilla.

TOIMINNAN JATKUVUUS

Hankkeen aloittaman toiminnan jatkuvuudesta on hankkeen päätyttyä huolehtinut Etelä-Pohjanmaan liitto, jonka roolina on pitää yllä keskustelua ja kehittämistoimintaa hyvinvoinnin ja kulttuurin yhdistämisestä maakunnassa ja myös kansallisella tasolla verkostojen kautta. Etelä-Pohjanmaan liitto tulee huolehtimaan myös jatkossa tuotteistettujen kulttuuripakettien näkyvyydestä Kulttuuriportaali-palvelun kautta.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhdistämisen teemalle on haettu jatkuvuutta myös Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa, jossa aihepiiri on keskeisellä sijalla. Hyvinvointia kulttuurista

-teema saa jatkoa entistä laajemmassa mitassa. Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmaan vuosille 2013–2014 on merkitty toteuttavaksi Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan muodostaman yhteistointiminta-alueen (YTA) yhteinen Hyvinvointia kulttuurista -hanke (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010; Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma vuosille 2013–2014). YTA-alueella toteutettavan hankkeen tavoitteeksi on kaavailtu kulttuurisisältöisten hyvinvointipalveluiden organisointi kunnissa hankkeen kohderyhmille (lapset, nuoret, ikäihmiset, maahanmuuttajat, syrjäkylien asukkaat) sektorirajat ylittäen. Kokeilutoiminnan keskiössä ovat teeman jatkuvuuden kannalta keskeiset kuntien kulttuuri-, terveys- ja sosiaalitoimet. Kokeilujen onnistumista arvioidaan muun muassa teknistä toteutusta mittaamalla (vaikutukset resurssitarpeisiin) sekä hyvinvointivaikutuksia seuraamalla. Rahoitusta hankkeen toteuttamiseen haetaan valtion talousarviosta (STM/OKM).

3.2 HIPHOP-TYÖPAJA

Toteutus aika: 11/2008–5/2009 sekä 6/2009–8/2009

Toteutusalue: Kauhajoki

Toteuttaja: Kadun äänet ry, Helsinki

Rahoitusmuoto: Suomen Kulttuurirahasto/Myrsky-hanke

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Kauhajoella toteutettu Hiphop-työpaja on ollut osa Suomen Kulttuurirahaston valtakunnallista Myrsky-suurhanketta, jota toteutettiin vuosina 2008–2011. Hanke oli suunnattu 13–17-vuotiaille nuorille, ja siinä erityistä huomiota kiinnitettiin niin sanottuihin katvenuoriin, jotka määriteltiin seuraavalla tavalla:

”Myrskyllä on haluttu tavoittaa erityisesti nuoret, joiden ote elämästä on irtoamassa. Se koskee nuoria, joilla on tai joiden lähipiirissä on päihde- tai mielenterveysongelmia, väkivaltaisuutta tai rikollisuutta. Tällainen nuori saattaa olla myös koulukiusattu, arka ja sosiaalisesti vetäytyvä tai kuulua vähemmistöön. Myös koko paikkakunta tai alue saattaa olla katveessa.” (Mikä on myrsky? 2011.)

Hankkeen avulla tarjottiin nuorille mielekästä konkreettista tekemistä ja uutta sisältöä elämään kulttuurin ja taiteen avulla. Hankkeen aikuiset vetäjät loivat ohjelman toteuttamisen käytännön puitteet. Myrsky-hankkeen aikana toteutettiin yhteensä 83 taidehanketta eri puolilla Suomea. Näihin hankkeisiin osallistui yli 14 000 nuorta. (Mikä on myrsky? 2011.)

Hiphop-työpaja -hankkeen tavoitteena oli ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä sekä antaa mielekästä, ulospäin suuntautuvaa ja itsetuntoa rakentavaa tekemistä tanssin, musiikin tekemisen ja lyriikan kautta. Hankkeen toteutti ammattitaitelijoista koostuva helsinkiläinen Kadun äänet -niminen hiphop-työpaja, joka oli järjestänyt vastaavankaltaista työpajatoimintaa Suomessa jo aiemminkin. Projektin aikana luotiin onnistumisen kokemuksia, positiivista mieltä sekä kohotettiin

Kauhajoen nuorten identiteettiä ja ryhmähenkeä. Hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat iältään 12-vuotiasta yli 20-vuotiaisiin. Ryhmien toimintaan osallistui myös joitakin erityisnuoria, mikä asetti toiminnalle tiettyjä haasteita. Hankkeen aikana yhteistyötä tehtiin myös Kauhajoen nuorisopalveluiden työntekijöiden kanssa, mikä auttoi erityisnuorten kanssa työskentelyssä. (Kadun Äänet ry 2009, 5.)

Hankkeen työpajoissa päästiin kokeilemaan hiphop-tanssin eri alalajeja sekä hiphop-musiikin tekemistä. Myös esimerkiksi esiintymiseen, laulamiseen, kappaleiden tekemiseen sekä studiotekniikkaan ja äänittämiseen tutustuttiin. (Emt., 6.)

Hankkeen aikana nuoret valmistelivat ja toteuttivat koko illan hiphop-musikaalin, jonka nimeksi tuli Sisäistä voimaa. Musikaalin lopulliseen toteuttamiseen osallistui lähes 40 kauhajokista nuorta ja se pohjautui heidän omiin musiikki- ja tanssiesityksiin. Musikaali sijoittui kuvitteelliseen K-city suurkaupunkiin, jossa erilaiset heimot elivät toisistaan juuri piittaamatta. Eräänä yönä kaupunkiin saapui hirmumyrsky, joka pakotti toisistaan erillään elävät heimot toimimaan yhtenä suurena joukkona, jotta kaupunki selviäisi. Myrskyn laannuttua K-cityn asukkaat olivat kokeneet muutoksen, kun yhdessä koettu kriisi oli lähentänyt heimoja keskenään. Kaupungissa oli myös havahduttu siihen tosiasiaan, että toisista välittäminen ja kunnioittaminen ovat tärkeimpiä asioita, mitä voimme toisillemme antaa. Hankkeen toteuttajan Kadun äänet ry:n mukaan musikaali heijasteli nuorten tunteja Kauhajoen koulusurmien jälkeisissä kriisitunnelmissa. Yhteisöllisyyttä korostaneen musikaalin kautta nuoret purkivat tuntojaan tarinan muotoon. (Emt., 7, 9-11.)

Hankkeen toimintaa jatkettiin jossain määrin myös musikaalin esittämisen jälkeen. Toiminnassa mukana olleisiin nuoriin pidettiin yhteyttä ja muutamaa heistä tuettiin jatkamaan ilmaisun alalla. Kesällä 2009 hanketta jatkettiin Kauhajoella kaupunkikulttuuriprojektin muodossa. Tämän hankkeen aikana nuoria opetettiin oma-aloitteiseen tapahtumatuotantoon sekä musiikin tekemiseen. Nuorten kanssa käytiin myös esiintymässä muun muassa Porin Jazzin Suomi-areenalla sekä erilaisissa kaupunkikulttuuritempauksissa. Myös oma hiphop-levy julkaistiin. (Emt., 26-30.)

Puoli vuotta kestäneen hankkeen aikana järjestettiin kuusi työpajaa, jotka päättyivät 23.5.2009 järjestettyyn konserttiin. Kaiken kaikkiaan Kauhajoen työpajan toimintaan osallistui nuorisotalo Rämiskällä 84 nuorta, joista hankkeen loppuun asti säilyi koossa 34 hengen ydinryhmä. Musikaalin näki 800 kauhajokista, joista suurin osa oli nuoria. Kouluissa järjestettyihin työpajoihin osallistui arviolta 400 nuorta. (Emt., 24.)

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Hiphop-työpajan toteuttaminen Kauhajoella on hyvä osoitus siitä, että suuriin valtakunnallisiin hankkeisiin, tässä tapauksessa Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankeeseen, kannattaa osallistua, sillä niiden kautta on mahdollista saada Kauhajoen kaltaisille suhteellisen pienille paikkakunnille kansallisen tason voimavaroja nuorten syrjäytymistä ehkäisevään kulttuuritoimintaan.

Hiphop-työpaja on myös esimerkki nuorille suunnatusta hankkeesta, joka on toteutettu nuorten ehdoilla, mikä näkyi hankkeeseen osallistuneiden nuorten suurena määränä. Työpaja voidaan nähdä myös esimerkkinä siitä, kuinka taiteen keinoin voidaan tehdä hyvinvointia edistävää kriisityötä. Hankkeen nähtiin parantaneen nuorten yhteisöllisyyttä ja oma-aloitteisuutta sekä antaneen monille mahdollisuuden ilmaista itseään sekä käsitellä Kauhajoen vuoden 2008 traagisia tapahtumia.

3.3 LIITON-HANKE

Toteutusaika: 11/2008-6/2010

Toteutusalue: Alajärvi

Toteuttaja: Alajärven kaupungin nuorisotoimi

Rahoitusmuoto: Suomen Kulttuurirahasto/Myrsky-hanke

SISÄLTÖ, TAVOITTEET JA TULOKSET

Alajärvellä toteutettu Liiton-hanke on ollut osa Suomen Kulttuurirahaston valtakunnallista Myrsky-suurhanketta, jota toteutettiin vuosina 2008-2011 (kts. tarkempi kuvaus edellä koskien Hiphop-työpajaa). Hanke oli suunnattu 13-17-vuotiaille syrjäytymisvaaran alla oleville nuorille.

Liiton-hankkeen keskeisenä tavoitteena oli tarjota nuorille mahdollisuus osallistua itse tekemällä eri taidelajeja sisältävään projektiin. Hankkeen tavoitteena oli osallistaa 50 nuorta ja tarjota heille osallisuuden, onnistumisen ja itsensä toteuttamisen kokemuksia. Hankkeen aikana tuotettiin sirkusaiheinen elokuva, jonka käsikirjoituksesta ja toteutuksesta nuoret vastasivat ja samalla perehtyivät sirkustaitteeseen. Hankkeen aikana nuoret saivat myös tutustua puvustuksen ja lavastukseen sekä kotitalousryhmän toimintaan, jonka tehtävänä oli järjestää hankkeen kesäleirin ruokailun suunnittelu ja järjestäminen. (Liiton-hanke 2010.)

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Liiton-hanke on hyvä osoitus siitä, että suuriin valtakunnallisiin hankkeisiin, tässä tapauksessa Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankeeseen, kannattaa osallistua, sillä niiden kautta on mahdollista järjestää Alajärven kaltaisilla pienillä paikkakunnilla merkittävää nuorisokulttuuritoimintaa.

3.4 SYRJÄSTÄ JULKISUUTEEN

Toteutusaika: 6/2008–5/2009

Toteutusalue: Lehtimäki

Toteuttaja: Taimelan koulun vanhempainyhdistys

Rahoitusmuoto: Suomen Kulttuurirahasto/Myrsky-hanke

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Syrjästä julkisuuteen -hankkeen tavoitteena oli tarjota Lehtimäen kunnan peruskoululaisille mahdollisuus bänditoimintaan osallistumiseen, koska alle 2000 asukkaan kunnassa on erittäin vähän mahdollisuuksia musiikin harrastamiseen. Hankkeen kohderyhmänä olivat kaikki kunnan ainoan peruskoulun luokkien 1-9 oppilaat, yhteensä 180 lasta- ja nuorta. Hankkeen puitteissa heille tarjottiin ohjattua iltapäivätoimintaa sekä järjestettiin tilaisuus omatoimisiin bänditreeneihin. Käytännössä toiminnasta vastasi koulun musiikinopettaja, joka järjesti viikoittain kolme tunnin mittaista harjoittelutuokiota. Hankkeen aikana nuoret myös laativat suunnitelman, joka toi harjoitteluun ja esiintymiseen tavoitteellisuutta ja säännönmukaisuutta. (Syrjästä julkisuuteen 2008.)

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Syrjästä julkisuuteen -hanke on hyvä osoitus siitä, että suuriin valtakunnallisiin hankkeisiin, tässä tapauksessa Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankkeeseen kannattaa osallistua, sillä niiden kautta on mahdollista luoda pienille paikkakunnille merkittävää ennaltaehkäisevää nuorisokulttuuritoimintaa (vrt. edellä Hiphop-työpaja -hanke ja Liitton-hanke).

3.5 SEINÄJOEN KYLIEN KULTTUURI-TOIMINNAN KOORDINOINNIN KEHITTÄMISHANKE – TULISIELUT

Toteutusaika: 9/2010–9/2012

Toteutusalue: Seinäjoen kaupunki, Seinäjoen kaupungin kylät ja reuna-alueet

Toteuttaja: Seinäjoen kaupungin kulttuuritoimi

Rahoitusmuoto: Leader/Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry

HANKKEEN LÄHTÖKOHTA, SISÄLTÖ JA TAVOITTEET

Hankkeen syntyyn on vaikuttanut vuonna 2005 toteutunut Seinäjoen ja Peräseinäjoen sekä etenkin vuonna 2009 toteutunut Nurmon, Seinäjoen ja Ylistaron kuntaliitos sekä näistä kummunnut huoli kuntien kulttuuripalveluiden saatavuudesta kuntien reuna-alueilla ja kylissä. Lähtökohtana on ollut parantaa ja monipuolistaa kulttuuripalveluiden tarjontaa koko Seinäjoen alueella, mutta samalla myös hakea uusia malleja kulttuuripalveluiden toteuttamiseksi yhteistyössä yhdistys- ja järjestökentän kanssa. Lisäksi hankkeella on tavoiteltu omaeh-

toisen toiminnan aktivoitumista kylissä ja kylien keskinäisen yhteistyön lisääntymistä kulttuuripalveluiden toteuttamisessa.

Hanketta edelsi aluekeskusohjelman rahoittama Reuna-alueiden kulttuuripalvelutuotanto -mallinnusprojekti, jossa kartoitettiin Seinäjoen kylien vapaa-aikapalveluja ja yhdistysten toimintaa. Tulisielut-hankkeella on jatkettu ja syvennetty tämän mallinnusprojektin liikkeelle laittamia toimintoja. Myös Seinäjoen kaupungin kulttuuri- ja nuorisotoimien yhdessä vuonna 2009 toteuttama Kulttuurihurautus-projekti on toiminut pohjana Tulisielut-hankkeelle. Kulttuurihurautuksessa järjestettiin askartelutyöpajoja lapsille eri puolilla Seinäjokea ajatuksena tarjota kulttuuri- ja nuorisopalveluita keskusta-alueen ja suurimpien asuinalueiden ulkopuolella (Laiholta 2009). Koska Kulttuurihurautus saavutti suuren suosion, kehitettiin toimintamallia edelleen myös osana Tulisielut-hanketta. Sekä Tulisielut-hankkeessa että sitä edeltäneissä hankkeissa vahvana tausta-ajatuksena on ollut se, että taide- ja kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien saatavilla riippumatta asuinpaikasta tai varallisuudesta (vrt. Laiholta 2009, 42).

Tulisielut-hankkeen toiminta kohdistui Seinäjoen kylissä ja reuna-alueilla asuviin lapsiin ja nuoriin sekä lapsiperheisiin. Hankkeen toteuttajia olivat kaupungin kulttuuritoimen kanssa kulttuurialan yhdistykset ja kyläyhdistykset. Käytännössä hankkeessa suunniteltiin yhdessä kylien kanssa niiden toiveita ja tarpeita vastaavia tapahtumia ja palveluita. Hankkeessa järjestettiin kaikkiaan 70 erilaista tapahtumaa jotka olivat pääasiassa lapsille ja nuorille suunnattuja työpajoja. Näihin tilaisuuksiin osallistui kaikkiaan lähes 3000 ihmistä.

Hanke sai nimensä siitä, että sen avulla pyrittiin tukemaan kylissä aktiivisia toimijoita ja tarjoamaan heille mahdollisuuksia kulttuuristen välineiden parempaan hyödyntämiseen osana omaehtoista toimintaa sekä tietoa esimerkiksi erilaisista rahoitusmahdollisuuksista. Jo ennestään aktiivisten tulisielujen lisäksi lähdettiin tavoittelemaan myös uusia aktiiveja mukaan kylän toimintaan järjestämällä erityisesti sellaisia lapsiperheitä koskevia tapahtumia, joilla heitäkin saataisiin aktivoitua ja innostettua.

HANKKEEN KESKEISIMMÄT TULOKSET JA HYVÄT KÄYTÄNNÖT

Valtaosin hankkeen tarjoamat ja kyliin viedyt aktiviteetit olivat täysin uusia, eli sellaisia toimintamuotoja, joita ei kylissä aiemmin ollut kokeiltu esimerkkinä ammattitaiteilijoiden vetämät työpajat. Lisäksi olemassa olevia tapahtumia pyrittiin rikastamaan jollain uudella näkökulmalla.

Ammattitaiteilijoiden työllistäminen ei ollut hankkeessa erityisen keskeinen tavoite eikä heidän hyödyntämistään ollut suunniteltu systemaattisesti. Samalla kuitenkin hankkeessa pyrittiin pitämään kiinni sekä toiminnan laadullisista kriteereistä että mahdollisuudesta täydentää ja jopa haastaa kylissä aiemmin omaehtoisesti toteutettua kulttuuritoimintaa ammattilaisten toimesta. Hanke on näin ollen avannut kylien aktiiveille mahdollisuuden laajentaa yhteistyöverkostojaan. Kulttuurialan ammattilaisten antama palaute hankkeesta on ollut myönteistä, ja työpajoissa toimineet taiteilijat ovat olleet halukkaita jatkamaan toimintaa edelleen.

Kyläyhdistysten aktivointi onnistui hankkeessa pääsääntöisesti hyvin, vaikka luonnollisesti kylien välillä oli eroja. Hankkeessa havaittiin, että toiminnan synnyttäminen on pitkälti kyläläisten aktiivisuuden varassa. Hyvänä esimerkkinä oli muun muassa Ämmälänkylä, jossa hankkeen myötävaikutuksena saatiin suunnitelmallista otetta toimintaan ja kulttuurin mahdollisuudet uudella tavalla otettua huomioon. Tästä osoituksena oli Ämmälä-Seuran Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Pohjanmaan rahastolta saama apuraha kokeilevaan kulttuuritoimintaan. Kitinojan kylällä puolestaan jo valmiiksi vahva omaehtoinen toiminta tarjosi mahdollisuuden kehittää olemassa olevia tapahtumia ja toimintaa eteenpäin. Oleellista toiminnan onnistumisen kannalta oli ottaa huomioon kylien kulttuuriset syvärakenteet kuten esimerkiksi joidenkin kylien vahva uskonnollisuus, jolloin yhteistyö seurakunnan kanssa oli keskeinen osa toimintaa.

Jokaiselle kylälle räätälöitiin kulttuuripalvelupaketit erikseen, ja mukana käytännön toteuttamisessa oli Kulttuuriyhdistys Kurpitsa, Tanhuryhmä Puolarukki, kuoroja, 4H-yhdistys, Mannerheimin lastensuojeluliiton paikallisyhdistys, eläkeläisyhdistyksiä, opiskelijoita, taidealan ammattilaisia ja Seinäjoen taidehalli.

Erityisen suuren suosion yksittäisistä kulttuuripalveluista saavuttivat vauvojen värikylytoiminta sekä niin sanottu *Muusa on the road* -toiminta, jossa taitelijat järjestivät kylissä lasten taidepajoja. Kumpikin näistä toimintamalleista oli kehitetty jo ennen Tulisielut-hanketta, mutta tieto värikylyistä ja taidepajoista oli kiirinyt ja näitä palveluita toivottiin kylissä. Kumpaakin toimintaa on myös jatkettu Tulisielut-hankkeen jälkeinkin.

ARVIO HANKKEEN VAIKUTTAVUUDESTA HYVINVOINTINÄKÖKULMASTA

Hankesuunnitelmaan on kirjattu, että ihmisten hyvinvoinnin ja viihtyvyyden kannalta toimivien lähiyhteisöjen merkitys korostuu maantieteellisesti laajassa kaupungissa entisestään. Hankkeessa on toiminut viitekehystenä sosiokulttuurisen työn näkökulma ja innostamisen teoria (mm. Kurki 2000), jonka mukaan ihmisiä innostetaan kasvatuksen, kulttuurin ja taiteellisen ilmaisun aktiviteetteja apuna käyttäen. Hankesuunnitelmaan on kirjattu myös mielekkään kulttuuritoiminnan saatuuden merkitys ihmisten arjessa jaksamisen kannalta.

Lähes kaikki hankkeen toimenpiteet ovat olleet laajasti ymmärrettyinä asukkaiden hyvinvointia tukevia. Erityisesti yhdessä tekeminen ja osallistumisen kokemuksen tarjoaminen ovat olleet keskeisessä asemassa hankkeen toiminnassa. Hanke on tarjonnut mahdollisuuden osallistua esimerkiksi yhteiseen tapahtumaan joko itse aktiivisena tekijänä tai mukanaolijana. Erilaiset kyliin viedyt toimintamuodot kuten värikylyt ja taidetyöpajat ovat tarjonneet uusia ja erilaisia elämyksiä kylien asukkaille. Tapahtumat ovat myös tavoittaneet kyläläiset hyvin kattavasti, sillä esimerkiksi kulttuurihurautukset ovat olleet tarjolla kaikkiin halukkaisiin kyliin.

Sosiokulttuurisen innostamisen ajatus on tuonut mukanaan sen, että hankkeessa on ollut kyse enemmän kuin vain

saada aikaan kylälle uusi tapahtuma: kyse on ollut kulttuurin keinoin tapahtuvasta elämyksellisyyden tarjoamisesta ja yhteenkuuluvuuden vahvistamisesta.

Vahvin hyvinvointikytkös on ollut haastatellun projektipäällikön mukaan kulttuurihurautus-toiminnassa, jonka kautta on tavoitettu suuri joukko lapsia ja nuoria kylissä, ja toimintaa on kokeiltu myös vanhusten palvelutaloissa. Kulttuurihurautuksessa on erityisen tärkeää ollut se, että hurautuksen avulla kulttuuri on viety lähelle ihmisiä. Kulttuurihurautuksen tavoitteena on ollut tarjota sellaisia kulttuurielämyksiä ammattilaisten ohjaamina, joita ihmiset kylissä tai palvelutaloissa eivät muuten pääsisi kokemaan.

TOIMINNAN JATKUVUUS

Tulisielut-hankkeen myötä syntyneitä ajatuksia on jatkokehitelty muun muassa osana Kuulto-hanketta. Kyseessä on valtakunnallinen kuntien kulttuuritoiminnan kehittämishanke, jossa on käynnistetty eri puolilla Suomea lukuisia toimintakeiluja. Seinäjoella tavoitteena on lisätä asukkaiden osallistumismahdollisuuksia ja parantaa kulttuuripalveluita käyttäjäpalautteen perusteella. Kuulto-hankkeen myötä on perustettu moniammatillinen yhteistyöryhmä, jossa on mukana kaupungin kehittämisspalvelut, kansalaisopisto, liikunta- ja nuorisopalvelut, ikäkeskus, vanhuspalvelut, kulttuuritoimi, taidehalli ja kirjasto. Voidaan sanoa, että Tulisielut-hanke ja siinä jatkaloituneet aiemmat ideat ovat antaneet pohjaa tähän työhön.

Toisena uutena jatkoavauksena Tulisielut-hankkeen myötä on syntynyt järjestöfoorumitoiminta, jossa kulttuuripalveluita tarkastellaan koko Seinäjoen alueen kaikkien järjestöjen kanssa. Vaikka sosiaali- ja terveysalan järjestöt eivät olleet Tulisieluissa juuri mukana, järjestöfoorumiin on hankkeen jälkeen saatu mukaan myös sosiaali- ja terveysalan järjestötoimijoita ja yhdistyksiä. Hankkeen päätyttyä on siis yhdistys- ja järjestösektorin roolia hyvinvointipalveluiden tuottajana lähdeTTY tarkastelemaan laajemmin.

Jatkon kannalta erityisen merkittävänä Tulisielut-hankkeen saavutuksena voidaan pitää sitä, että kyläyhdistysten kynnyks on yhteyttä kaupungin kulttuuritoimeen on madaltunut. Hankkeen myötä myös kylien välille on syntynyt yhteistyötä.

Tulisielut-hankkeesta sekä sitä edeltäneistä piloteista on jäänyt elämään sekä laajemmin kaupungin hyvinvointi- ja palvelukokonaisuuteen liittyvää jatkokehitystä että yksittäisiä tapahtumia. Esimerkki jälkimmäisestä on kyläkarnevaali, joka oli itse hankkeen huipentuma ja se järjestettiin ensi kertaa kesällä 2012. Kyseessä on kylästä toiseen vuosittain siirtyvä tapahtuma, joka tuo kyläilijöitä kaupunkilaisten tietoisuuteen. Myös Kulttuurihurautus-toimintamallia ja ammattimaisesti vedettyjä taidetyöpajoja halutaan kehittää edelleen erityisesti lapsille, mutta myös vanhuksille ja erityisryhmille.

3.6 VÄKIHÄJYLÄ – OMALEIMAINEN JA KULTTUURISESTI VERKOTTUNUT JÄRVILAKEUS

Toteutusaika: 2/2010–

Toteutusalue: Evijärvi, Kauhava, Lappajärvi

Toteuttaja: Järvilakeuden kansalaisopisto

Rahoitusmuoto: Leader/Aisapari ry

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Toimintaryhmä Aisaparin rahoittamassa Väkihäjlä-hankkeessa tavoitteena on ollut tukea yhteisöllisyyden kehittymistä muun muassa draaman tuottamisen ja esittämisen keinoin alueellisten muutosten edessä (kunta- ja palvelurakenneuudistus). Hanke pohjautui aiempaan vuosina 2003–2004 toteutettuun Väkitukkola-hankkeeseen (Järvilakeuden kansalaisopisto 2012). Esityksiä varten hankkeessa luotiin teatteriverkko, ja jatkonäytelmä tuotettiin osallistavien menetelmien avulla esitettäväksi hankkeen toteutusalueen kunnissa ja kaupunginosissa (Etelä-Pohjanmaan Leader-ryhmien hankerekisteri 2013a).

Hankkeen alussa koottiin yhteen kirjoittajia ja näyttelijöitä ja pyydettiin heitä laatimaan kuvitteellisen Väkihäjlän elämästä kertova jatkonäytelmä. Näytelmä kirjoitettiin ryhmätyönä, ja siihen liittyi useita kirjoittajien yhteisiä ideointi- ja palautetilaisuuksia sekä internet-sovelluksien hyödyntämistä. Jatkonäytelmässä roolihahmot olivat aina samoja, mutta esittäjät ja paikkakunnat vaihtuivat jaksosta toiseen. Näytelmässä vieraili myös julkisuuden henkilöitä. (Järvilakeuden kansalaisopisto 2012.)

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kehittäminen on tärkeää epävarmuutta tuovien muutosten kuten kuntaliitosten ja palveluiden uudelleenorganisoinnin edessä tai niiden toteutumista. Osallistavan kollektiivisen draaman tuottamisen kautta voidaan käsitellä muutokseen liittyviä pelkoja laajasti ja antaa niille rakentava purkautumisen mahdollisuus. Väkihäjlä-hankkeen kyky ylittää nykyiset kuntarajat ja luoda uutta yhteisöllisyyttä Evijärven, Kauhavan ja Lappajärven asukkaiden välillä on myös huomattava saavutus.

3.7 VAUVAPERHE VÄREILEE

Toteutusaika: 9/2008–5/2010

Toteutusalue: Seinäjoki

Toteuttaja: Mannerheimin lastensuojeluliiton Seinäjoen yhdistys

Rahoitusmuoto: Leader/Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Vauvaperhe väreilee -hankkeen tavoitteena oli tarjota kotihoidossa oleville Seinäjoen seudun lapsille samat mahdollisuudet

osallistua taidekasvatukseen kuin kunnallisessa päivähoitossa oleville ikätovereilleen. Ennen hankkeen alkamista avointa varhaiskasvatusta ja sen toimijoita oli todella vähän. Hanketta toteuttamaan lähtivät Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) Seinäjoen yhdistys yhteistyössä Nurmon, Peräseinäjoen ja Ylistaron MLL:n yhdistysten kanssa. (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 3.)

Hankkeen avulla innostettiin perheitä taiteiden pariin ja annettiin työkaluja kotona järjestettäviin taidehetkiin. Käytännössä hankkeessa järjestettiin värikylypy-maalaustyöpajoja vauvaikäisille ja heidän vanhemmilleen. Värikylypyjen ajatuksena on tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen kehittymistä ohjatun kuvataidetoiminnan kautta sekä tarjota pienille lapsille ja heidän vanhemmilleen mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan. Käytännössä värikylypyissä lapset tutustuivat väreihin kaikkien aistien kautta haistellen, maistellen, kuunnellen, tunnustellen ja katsellen. Lapset saivat esimerkiksi maalata elintarvikepohjaisilla ”väreillä” kuten mangososeella, omenahillolla ja puolakkasurvoksella. (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 3.)

Vauvaperhe väreilee -hankkeessa käytetty värikylypy-menetelmä on Porin lastenkulttuurikeskuksessa kehitetty. Menetelmä on laajalti tunnettu Suomessa, ja sitä on viety myös maamme rajojen ulkopuolella (Värikylypy.fi 2013). Hankkeen aikana tätä menetelmää kehitettiin Seinäjoella edelleen ”Väri-käs Versta” -menetelmäksi, jossa värikylypy-menetelmää täydennettiin sanataiteen, teatterin ja musiikin elementein. (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 3.)

Lasten ja vanhemman keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistamisen lisäksi hanke toimi myös vanhempien vertaistuen mahdollistajana. Värikylypy-tilaisuudet järjestettiin perhekahvilamaisiin tiloihin, ja jokaisessa tilaisuudessa annettiin riittävästi aikaa myös vanhempien yhdessäololle. Myös hankkeessa järjestetyt tilaisuudet ovat omalta osaltaan tukeneet perheiden yhteisöllisyyttä. (Emt., 3, 5.)

Värikylypyjen lisäksi hankkeessa järjestettiin luentoja, teemailtoja ja tapahtumia sekä lasten ja vanhempien yhteisiä matkoja lapsiperheille sopiviin taidenäyttelyihin ja kotiseudun kulttuurikohteisiin tietoisuuden vahvistamiseksi omasta kotiseudusta. Jokaisen värikylypykauden päätteeksi lasten töistä myös koostettiin oma näyttely ja vanhemmat saivat suunnitella erityisen vauvaviikon. Hankkeen päätteeksi koottiin vielä Elämyksen taitajat -kulttuuriopas pienten lasten vanhemmille, minkä kautta myös hankkeeseen osallistumattomat perheet pääsevät tutustumaan väreihin ja taiteisiin sekä saavat työkaluja kodin taidehetkiin. Oppaan avulla taataan myös hankkeessa aloitetun toiminnan jatkuvuus. (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 4, 13.)

Vauvaperhe väreilee -hanke oli erittäin suosittu. Sen eri toimenpiteisiin otti osaa vuosien 2008–2010 välisenä aikana yhteensä 1573 osallistujaa. Hankkeen laadulliset vaikutukset eli varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, yhteisöllisyyden sekä vertaistuen edistäminen, ei kuitenkaan ole mitattavissa numeroina, kuten hankkeen loppuraportissa todetaan (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 22–26). Toisaalta hankkeen runsaan osallistujamäärän voidaan kuitenkin nähdä jo sinällään vaikuttaneen positiivisesti esimerkiksi yhteisöl-

lisyyteen tarjoamalla lapsiperheille laajasti jaettu värikylykokemuksia.

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Vauvaperhe väreilee -hanke oli ensimmäinen konkreettinen yhteistyöhanke uuden Seinäjoen alueella toimivien MLL:n paikallisyhdistysten välillä. Hankkeen nähtiin toimineen aloituksena tiiviimmän yhteistyön luomisessa sekä helpottaneen kuntaliitoksen järjestökenttään tuomia paineita. Hankkeessa tehtiin myös yhteistyötä Seinäjoen kaupungin kulttuuritoimen ja terveydenhoitajien kanssa. (Vauvaperhe väreilee – loppuraportti 2010, 7.)

Hanketta voidaan pitää myös onnistuneena esimerkkinä siitä, kuinka kansallisella ja kansainvälisellä tasolla tunnustettua hyvää käytäntöä, tässä tapauksessa värikylymenetelmää, on sovellettu ja kehitetty edelleen.

3.8 TEATTERIHARRASTUKSESTA VIREYTTÄ JA ELINVOIMAA

Toteutusaika: 6/2009–12/2011

Toteutusalue: Kuudesta ry:n alue/Kuusiokunnat

Toteuttaja: Suomenselän teatteriyhdistys ry

Rahoitusmuoto: Leader/Kuudesta ry

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa -hankkeen tavoitteena on ollut lisätä teatterin keinoin viihtyisyyttä ja virikkeellistä ilmapiiriä ja sitä kautta edesauttaa uusien ideoiden syntymistä, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ihmisten hakeutumista teatteriharrastuksen pariin. Hankkeen toisena keskeisenä tavoitteena oli koordinoita Kuusiokuntien alueen teatteritoimintaa ja luoda kiinteä yhteistyöverkko, jonka avulla seutukunnassa voitaisiin tehdä laajamittaista teatteriyhteistyötä. Hankkeen avulla synnyttiin teatterin keinoin tapahtuvaa viriketoimintaa harrastajateattereissa sekä muun esiintyvän taiteen parissa. Hankkeessa haettiin myös draaman ja teatterin keinoin uusia ulottuvuuksia maatilamatkailuyritysten kehittämiseen ja markkinointiin. Yhtenä osana hanketta kehitettiin seniori-ikäisten virikeaktiviteetteja teatterin menetelmin esimerkiksi palvelukodeissa. Hankkeessa on myös tuotu yhteen teatteriharrastuksen toimijoita ja tarjottu heille esiintymislaisuuksia. (Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa – kehittämishankkeen loppuraportti 2011, 6; Etelä-Pohjanmaan Leader-ryhmien hankerekisteri 2013b.)

Hankkeen aikana harrastelijänäyttelijät ovat muun muassa ottaneet osaa seniori- ja vanhusikäisten virkistystoimintaan sekä tukeneet matkailualan yrityksiä (Etelä-Pohjanmaan Leader-ryhmien hankerekisteri 2013b). Harrastelijänäyttelijät ovat näytelmien toteuttamisen lisäksi myös osallistuneet erilaisiin tapahtumiin sekä toteuttaneet lapsille teatteriaiheista iltapäiväkerhotoimintaa. He ovat myös tutustuneet teatteriesitysten taltiointiin ja siihen liittyviin lupa-asioihin sekä

olleet mukana perustamassa sketsiryhmää. Hankkeen aikana koottiin lisäksi erityinen teatteriesiintyjäpankki, jota täydennettiin teatteritoimintaan liittyvillä puvustajilla ja ompelijoilla. Harrastajateatteriryhmät ovat myös vaihtaneet pukuja ja tarpeistoja keskenään sekä olleet toistensa esityksien yleisönä. Varsinaisen hankkeen kohderyhmän eli harrastelijänäyttelijöiden lisäksi hankkeeseen on ottanut osaa Kuusiokuntien alueen esiintyvien taiteiden harrastajia. Hankkeen aikana syntyi valtakunnallinen kulttuuriyhdistys KUTU ry, jonka tarkoituksena on edistää ja luoda toimintaa ja verkostoja yksityisellä puolella taidetta harjoittavien toimijoiden välille ja tueksi. (Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa – kehittämishankkeen loppuraportti 2011, 15–16, 19–20.)

Hankkeen tuloksena kaikenlainainen teatteritoiminta lisääntyi merkittävästi Kuusiokuntien alueella. Tämä näkyi muun muassa lisääntyneinä harrastajateatteriesitysten määrinä. Myös harrastajamäärien ja harrastajaryhmien määrä kasvoi lähes kaikissa hankkeeseen osallistuneissa kunnissa. Toiminta hankkeessa on perustunut teatteritoimijoiden vapaaseen tahtoon ja haluun kehittyä. Hankkeen kautta on jaettu tietoa ja vinkkejä räätälöidysti toimijoiden tarpeisiin sekä madallettu kynnystä päästä harrastustoimintaan mukaan. Esimerkkeinä toiminnan tuloksista ovat muun muassa kyläyhdistysten uudet näytelmäryhmät sekä senioriteatteritoiminnan aloittaminen Töysän Elviiran palvelutalossa.

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Harrastajateatterin tekeminen on yhteisöllisyyttä vahvistavaa. Teatterin tekijöille se tarjoaa mielekkäitä harrastusmahdollisuuksia ja yhdessä tekemistä, yleisölle se tarkoittaa muiden kanssa jaettuja taide-elämyksiä. Lisäämällä harrastajateattereiden yhteistyötä voidaan teatterikenttää entisestään vahvistaa. Teatteriharrastusta ja esityksiä voidaan myös tuoda kaikkialle sinne, missä on tilaa ja tarvetta esiintyvälle taiteelle, kuten erilaisiin tapahtumiin tai vaikkapa vanhainkoteihin, joihin voidaan organisoida senioriteatteritoimintaa.

3.9 BÄNDIKOULU

Toteutusaika: 8/2009–12/2011

Toteutusalue: Suupohjan kehittämissyhistyksen alue

Toteuttaja: Suupohjan kulttuuriyhdistys ry

Rahoitusmuoto: Leader/Suupohjan kehittämissyhistys ry

TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA TULOKSET

Bändikoulu-hankkeen tavoitteena on ollut tarjota Kauhajoen, Jurvan, Isojoen, Karijoen ja Teuvan alueen nuorille matalan kynnyksen mahdollisuus musiikin harrastamiseen. Hanke on tarjonnut nuorille mahdollisuuden harjoitella rytmimusiikin soittamista kotiseudulla. Harjoitukset on järjestetty koulupäivien jälkeen, joten harjoituksiin pääseminen ei ole ollut ongelma. Bändikoulun oppilaat ovat myös saaneet soittimia lainaan kotiharjoittelua varten. Bändikoulun kohderyhmänä olivat

9-13-vuotiaat lapset, joista jokainen sai kaksi tuntia opetusta viikossa. Soittamisen lisäksi lapset oppivat bändiryhmissä soittaessaan myös tärkeitä vuorovaikutustaitoja ja toisten huomiointia. Harjoitusten lisäksi hankkeessa järjestettiin bändikatselmuksia, esiintymisiä sekä bändileirejä.

Kaiken kaikkiaan hankkeen aikana yli sata lasta ja nuorta osallistui bändikoulun tarjoamaan opetukseen ja kokeili ryhmässä soittamista (Parhaat käytännöt 2012: Bändikoulu). Suurin osa heistä oli lapsia, jotka eivät olleet ennestään harrastaneet musiikkia tai osanneet soittaa mitään instrumenttia, mutta mukana oli myös lapsia, joilla oli aiempia musiikkiopinnoja. Toimintaan otti osaa myös vammaisia ja erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Hankkeen avoimuus sekä käytetty matalan kynnyksen lähestymistapa olivat myös keinoja ehkäistä nuorten syrjäytymistä. (Bändikoulu-hankkeen loppuraportti 2012, 14.)

Bändikoulu-hanke oli kaksiosainen. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeen avulla järjestettiin opettajat ja tarvittavat materiaalit ja investointihankkeella puolestaan hankittiin opetuskäyttöön tarvittavat instrumentit: 20 sähkökitaraa, 20 sähköbassoa, 20 kosketinsoitinta sekä kuudet rummut. Hankkeen päätyttyä vuonna 2011 bändikoulutoimintaa on jatkettu hankkeessa mukana olleissa kunnissa muun muassa kansalaisopistojen (Kauhajoki, Isojoki, Karijoki) yhdistyspohjaisen koulukerhotoimen (Kurikka) sekä kunnan nuoristoimen (Teuva) kautta. (Parhaat käytännöt 2012: Bändikoulu.)

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Vuonna 2012 Bändikoulu-hanke osallistui Maaseutuverkoston järjestämään Parhaat käytännöt 2012 -kilpailuun ja menestyi erinomaisesti. Kilpailuun osallistui lähes 200 hanketta, joista valittiin 20 finalistia neljään eri kilpailusarjaan. Bändikoulu kilpaili sarjassa Leader – oiva paikallisteko neljän muun finalistin kanssa, ja sijoittui jaetulle toiselle sijalle.

Bändikoulu-hankkeessa on kyetty vastaamaan nuorten konkreettiseen tarpeeseen päästä harjoittelemaan rytmimusiikkiin soittamista. Hankkeen tarpeesta kertoo myös se, että siinä aloitettua toimintaa on jatkettu myös rahoituksen loppumisen jälkeen. Erityisen merkittävää tässä hankkeessa on se, että siinä on kyetty selättämään maaseudun pitkät etäisyydet tuomalla bänditoiminta kouluihin eli sinne missä lapset ja nuoret jo valmiiksi ovat. Tämä on myös mahdollistanut sen, että toimintaan osallistuminen ei ole niin paljoa kotipaikkaan tai vanhempien aikatauluihin sidottua. Vammaisuus tai erityisen tuen tarve ei ole myöskään estänyt osallistumista bändikoulun toimintaan. Lapsilla ja nuorilla on siis ollut tasa-arvoiset lähtökohdat osallistua Bändikoulu-hankkeen toimintaan, mitä voidaan pitää tärkeänä tekijänä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemisessä.

3.10 KULTTUURISTA MUISTOJA 2012–2015 – IKÄÄNTYVÄ KULTTUURITOIMIJANA

Toteutusaika: 8/2012–

Toteutusalue: Etelä-Pohjanmaa

Toteuttaja: Muistiyhdistys ry

Rahoitusmuoto: Raha-automaattiyhdistys

TAVOITTEET JA SISÄLTÖ

Kulttuurista muistoja on yksi Raha-automaattiyhdistyksen vuosina 2012–2017 toteutettavista Eloisa ikä -ohjelman hankkeista. Ohjelman tarkoituksena on luoda edellytyksiä ikäihmisten hyvälle arjelle. Ohjelman yhteistyökumppanina toimii Vanhustyön keskusliitto. (Kulttuurista muistoja -hankkeen kotisivu.)

Kulttuurista muistoja -hanke tarjoaa kulttuuri- ja taideharrastusmahdollisuuksia ikäihmisille, muistisairaille sekä heidän omaisilleen lähipalveluina. Hankkeen yhteistyökumppanina toimii Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura ry ja hankkeen toimintaa järjestetään nuorisoseurojen tiloissa, kyläkouluissa ja kylien kerhotiloissa. (Kulttuurista muistoja -hankkeen kotisivu.)

Hankkeen tarkoituksena on tarjota ikäihmisille sellaisia kulttuuriharrastusmahdollisuuksia, jotka kussakin harrastusryhmässä koetaan mielekkäiksi. Harrastusmuotoina voivat olla esimerkiksi runojen lausunta, käsityöt, kuvataide, yhteislaulut, muisteluryhmät, vierailuesitykset, retket tai tarinatuvat. Tärkeintä ryhmien toiminnassa ei välttämättä ole toiminnan sisältö, vaan yhdessä tekeminen. Hankkeen aikana kyliin syntyy myös ryhmiä, jotka vahvistavat yhteisöllisyyttä. Nämä ryhmät kokoontuvat säännöllisesti ja niissä vaihdetaan kuulumisia ja seurustellaan toisten kanssa. Toimintaryhmien jäsenet pitävät myös toisistaan huolta ja ottavat esimerkiksi yhteyttä toiminnasta ilman syytä poisjääneisiin jäseniin. Hankkeen tarkoituksena on yhdessäolon kautta vahvistaa sosiaalista pääomaa ja ehkäistä yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. (Kulttuurista muistoja – hanketiedote.)

Toimintaryhmien käytännön organisoiminen on tapahtunut Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseura ry:n 90 jäsenyhdistyksen kautta, ja nuorisoseurojen tiloihin oli syntynyt 13 toimintaryhmää helmikuun 2013 loppuun mennessä. Hankkeen toiminnasta myös tiedotetaan Nuorisoseurojen kautta. Toimintaryhmien lisäksi hankkeessa on suunnitteilla kirjoituskilpailun järjestäminen sekä kesäleiri. (Kulttuurista muistoja – hanketiedote.)

Hanketta hallinnoivan Muistiyhdistys ry:n yhteistyö Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran kanssa on toiminut erinomaisen hyvin ja aloite hankkeen luomiseen onkin tullut alun perin Nuorisoseuralta. Hankkeen toiminta tapahtuu useimmiten Nuorisoseurojen omistamissa tiloissa. Mikäli Nuorisoseurojen tilat eivät ole ympärivuotisessa käytössä, on käytetty muiden hallinnoimia tiloja kuten kyläkouluja. Myös muut järjestötoimijat ovat olleet aktiivisesti hankkeessa mukana, kuten esimerkiksi eläkeläisten yhdistykset, seurakunta ja syöpäyhdistykset, ja heille on esitelty hankkeen toimintaa.

Toimintaryhmien koostumuksessa ja toiminnassa on selkeitä sisällöllisiä eroja. Esimerkiksi Teuvalla on toiminut kaksi ryhmää, Riipinkylän ja Horonkylän Nuorisoseurojen ryhmät. Horonkylässä haluttiin perustaa muisteluryhmä ja käyttää tarinatupa-menetelmää kyläkirjan kirjoittamiseksi. Samantapaisia muisteluryhmiä toimii myös Kauhajoella ja Ylistarossa. Tukeakseen ryhmän työtä paikallinen valokuvaamo on toimitannut yli 100 vanhaa valokuvaa, joita ryhmäläiset tutkivat ja kertovat kuviin liittyvistä kokemuksistaan. Kertomukset tallennetaan ja niitä voidaan käyttää kyläkirjan kirjoittamiseen. Riipinkylässä puolestaan on toiminut niin sanottu monitaitoryhmä. Tämä tarkoittaa sitä, että jäsenet keksivät itse ohjelmansa. Ryhmän ohjelmaan kuuluu muun muassa yhteislaulujen laulaminen, runojen lausuminen ja liikunta. Monitaitoryhmiä on toiminut myös Viitalankylässä Peräseinäjoella sekä Ikkelijärven Nuorisoseuralla Kauhajoella. Monitaitoryhmien toiminnassa ikäihmisten laaja-alainen osaaminen pääsee oikeuksiinsa. Tarvitaan vain kannustamista ja houkuttelua vastuun ottamiseen ja sisällön tuottamiseen: ryhmät toimivatkin pitkälti omalla painollaan. Itseohjautuvuus on tärkeitä myös toiminnan juurruttamisen kannalta. Kun ryhmät organisoivat itse oman toimintansa, ne tulevat jatkamaan toimintaansa hankkeen päätyttyä. Muistelu- ja monitaitoryhmien lisäksi on perustettu myös käsityöryhmä Ylihärmään.

Hankkeen sisällöissä on erityisesti painotettu yhdessä tekemistä. Toiminnan sisältö ei ole niinkään oleellista, vaan paljon tärkeämpää on, että kuulutaan johonkin ja että pidetään yhteyttä toisiin ihmisiin. Sosiaalinen kanssakäyminen on tärkeitä, koska se on selkeästi terveyttä edistävää. Toisaalta hankkeessa on havaittu, että ihmiset ovat erilaisia ja esimerkiksi syrjäytymisen käsite ei päde kaikkiin samalla tavalla. Monet ikäihmiset esimerkiksi ovat tyytyväisiä omissa oloissaan, eivätkä kaipaa vilkasta sosiaalista elämää. Yleisesti ottaen hankkeessa lähdetään kuitenkin siitä, että ihmiset tahtovat sosiaalista vuorovaikutusta ja mahdollisuuksia siihen tarjotaan kulttuurin keinoin.

Kulttuurista muistoja -hankkeen tavoitteena on tukea ihmisten tervettä itsetuntoa ja kehittää hyvinvointia sen kautta. Erityisesti monitaitoryhmien avulla vahvistetaan ikäihmisten uskoa omiin kykyihinsä ja voimavaroihinsa. On tyypillistä, että ryhmien jäsenet vähättelevät aluksi omaa osaamistaan, eivätkä usko, miten taitavia he ovat monissa asioissa. Toisten ryhmän jäsenten antama arvostus onkin todella tärkeitä, sillä sen kautta ikäihmiset ymmärtävät, että heidän omilla taidoillaan on merkitystä. Taidesisältöjä ohjelmissaan painottavien toimintaryhmien perustamisen yhteydessä on havaittu, että ihmiset suhtautuvat aluksi sanoihin kulttuuri ja taide ennakkoluuloisesti. Taide nähdään usein etäisenä ja vaikeatajuisena, mutta kun alun ennakoasenteet voitetaan, ryhmien jäsenet innostuvat taiteesta toden teolla. Hankkeeseen osallistumisen kautta on siis päästy mukaan taiteen ja kulttuurin maailmaan sekä löydetty uusia tapoja ilmaista itseä, mikä on parantanut elämänlaatua. Myös muisteluryhmissä tehty elämäntarinyöskentely auttaa ihmisiä tunnistamaan omat juurensa ja jakamaan kipeitäkin kokemuksia samalla aikakaudella eläneiden ihmisten kanssa, mikä on usein voimaannuttava kokemus. Hankesuunnitelmassa ei ole asetettu määrällistä tavoitetta

mukaan otettaville henkilöille. Kyseessä on hanke, jolla halutaan saada aikaan paljon positiivisia vaikutuksia kohderyhmissä eli ikäihmissä, muistisairaissa ja heidän omaisissaan. Ryhmien toiminnan sisältö räätälöidään ryhmän koon mukaan. Hankkeen laadullisena tavoitteena on toiminnan juurruttaminen, jolloin on tärkeitä, että jokaiselle toimintaryhmälle pystyttäisiin löytämään sellaista toimintaa, joka vastaa heidän tarpeitaan parhaiten.

HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAMALLIT

Kulttuurista muistoja -hankkeessa merkittävä rakenteellinen hyvä käytäntö tähän mennessä on se, että kaksi järjestöä tekee molempia hyödyttävää yhteistyötä. Muistiyhdistys ry tarjoaa muistisairauksia ennaltaehkäiseviä ja hoitavia kulttuurisia sisältöjä, ja Nuorisoseurat puolestaan tarjoavat puitteet hankkeen toteuttamiselle koko Etelä-Pohjanmaan alueella.

Hankkeessa käytössä oleva monitaitoryhmä-menetelmä voitaisiin myös mallintaa ja siirtää, ja sitä voitaisiin hyödyntää myös laajemmin Nuorisoseurojen ja kylätalojen toiminnassa. Avainasemassa tämän toiminnan juurruttamisessa ovat esimerkiksi Nuorisoseurojen puheenjohtajat. Muistisairaiden ryhmän kanssa käytettävän kuvallisen ja kehollisen ilmaisun menetelmän pohjalta voidaan puolestaan helposti rakentaa kevennetty toimintamalli, jota esimerkiksi hoitotyön ammattilaiset voisivat käyttää työssään. Muisteluryhmissä käytetty tarinatupa-menetelmä on mallinnettu jo aikaisemmin Maa-seudun sivistysliiton toimesta, ja menetelmän käyttöä voidaan suositella myös muissa hankkeissa.

Hankkeen kulttuurisia hyvinvointivaikutuksia on suunniteltu moninkertaistettavan siten, että toimintaryhmissä perustetun esittävän taiteen ryhmät kuten senioriteatteri ja runonlausuntaryhmä kiertäisivät esimerkiksi vanhainkodeissa ja muissa hoitolaitoksissa esiintymässä. Tällöin myös huomattava määrä toimintaryhmien ulkopuolisia ikäihmisiä pääsisi nauttimaan taiteesta.

ARVIO HANKKEEN VAIKUTTAVUUDESTA HYVINVOINTINÄKÖKULMASTA

Koska hanke on vielä keväällä 2013 käynnissä, ei sen vaikuttavuudesta voida sanoa mitään lopullista. Hankkeen avulla voidaan kuitenkin merkittävällä tavalla vaikuttaa Etelä-Pohjanmaan alueen ikäihmisten arkeen tarjoamalla toimintaa Nuorisoseuran jäsenyhdistysten kautta. Hankkeessa tehdään yhteistyötä laajasti myös sosiaali- ja terveysalan toimijoiden, Etelä-Pohjanmaan liiton sekä useiden järjestöjen kanssa. Hankkeessa toteutettava verkostomainen yhteistyö lisää myös hankkeen vaikuttavuutta ja tukee hankkeen sisältöjen kehittämistä.

TOIMINNAN JATKUVUUS

Hanke on osa valtakunnallista Eloisa ikä -ohjelmaa, joka tähtää ikäihmisten hyvän arjen tukemiseen. Ohjelmassa on mukana Vanhustyön keskusliitto, ja rahoittajana toimi Raha-automaattiyhdistys. Hankkeeseen on valittu mukaan Suomesta 14

hanketta, jotka keskittyvät ikääntymiseen. Etelä-Pohjanmaalta mukana on myös Kauhavan seudun vanhustenkotiyhdistyksen hallinnoima Aijjoos II kumppanuus-hanke. Kansallisessa ohjelmassa mukana oleminen takaa ajatustenvaihdon ja yhteistyön muiden ikäihmisten parissa työskentelevien kanssa, mikä tukee hankkeen toimenpiteiden kehittämistä entistä paremmiksi.

Toiminnan jatkuvuutta on varmistettu myös sitomalla sen tavoitteet Etelä-Pohjanmaan peruspalveluohjelman 2020 keskeisiin tavoitteisiin. Ohjelmassa nostetaan esille väestön kokonaan keskiarvoa suurempi sairastavuus ja sen ennaltaehkäisy poikkihallinnollisin keinoin, jossa kolmannella sektorilla on keskeinen merkitys. (Kulttuurista muistoja – hankkeen projektisuunnitelma 2012, 7.)

Hankkeen toiminnan jatkuvuuden varmistaminen tapahtuu ennen kaikkea kehittämällä jokaisessa toimintaryhmässä sellaista toimintaa, joka vastaa mahdollisimman hyvin ryhmän jäsenten tarpeita. Myös ryhmien jäsenten uskon vahvistaminen omiin voimavaroihin ja kykyyn ohjata itsenäisesti toimintaa ryhmien sisällä auttaa toiminnan jatkamisessa hankkeen päättymisen jälkeen.

Etelä-Pohjanmaan nuorisoseurojen kanssa tehty yhteistyö luo toiminnan jatkamiselle myös erinomaiset puitteet. Nuorisoseuroilla on myös jatkuva tarve toiminnan kehittämiseen ja ideoimiseen, sillä monilla seuroilla on hyvät tilat, mutta ei riittävästi toimintaa. Kulttuurista muistoja -hankkeen kautta on seuroille luotu sisältöjä kuten monitaitoryhmiä, muisteluryhmiä ja käsityöryhmiä. Näiden toiminnan muotojen voidaan olettaa jatkavan elämäänsä myös hankkeen päätyttyä. (Kulttuurista muistoja – hankkeen projektisuunnitelma 2012, 6.)

3.11 YHTEENVETO HANKETOIMINNAN HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ JA TOIMINTAMALLEISTA

Tarkastellussa olleet kulttuurihankkeet ovat nostaneet monipuolisesti esiin kulttuurin hyvinvointiulottuvuuksia. Erityisesti Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hanke on merkittävällä tavalla ollut avaamassa aihepiiriin liittyvää kehittämistoimintaa. Vaikka yhteyksien rakentaminen sosiaali- ja terveyssektorin sekä kulttuuritoimijoiden välillä ei toteutunut suunnitellussa laajuudessa, hanke onnistui synnyttämään kulttuurisia hyvinvointituotteita, joiden sisällöt vaihtelevat kuvataiteesta muotoiluun ja teatteriin.

Syrjästä julkisuuteen, Hiphop-työpaja ja Liitton -hanke ovat puolestaan hyvä osoitus siitä, että suuriin valtakunnallisiin hankkeisiin, tässä tapauksessa Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankeeseen, kannattaa osallistua, sillä niiden kautta on mahdollista luoda pienille paikkakunnille ennaltaehkäisevää nuorisokulttuuritoimintaa.

Tulielut-hankkeessa tarjottiin kyliin uusia kulttuuriaktiiviteetteja ja toimintamuotoja esimerkkinä ammattitaiteilijoiden vetämät työpajat. Lisäksi olemassa olevia tapahtumia rikastettiin uusilla näkökulmilla. Hanke myös avasi kylien

aktiiveille mahdollisuuden laajentaa yhteistyöverkostojaan. Hankkeen myötä kehitetyt toimintamallit ovat vaikuttaneet laajemmin Seinäjoen kaupungin hyvinvointi- ja palvelukokonaisuuden kehittämiseen.

Väkihäjlä-hankkeessa onnistuttiin verkottamaan alueen harrastajateatteritoimijoita sekä vahvistamaan yhteisöllisyyttä. Osallistavan kollektiivisen draaman tuottamisen kautta on voitu käsitellä aluerakenteen muutokseen liittyviä pelkoja laajasti ja antaa niille rakentava purkautumisen mahdollisuus.

Vauvaperhe väreille-hanke oli ensimmäinen konkreettinen yhteistyöhanke uuden Seinäjoen alueella toimivien MLL:n paikallisyhdistysten välillä. Hankkeen nähtiin toimineen aloitukseksi tiiviimmän yhteistyön luomisessa sekä helpottaneen kuntaliitoksen järjestökenttään tuomia paineita. Hanketta voidaan pitää myös onnistuneena esimerkkinä siitä, kuinka kansallisella ja kansainvälisellä tasolla tunnistettua hyvää käytäntöä, tässä tapauksessa värikylymenetelmää, on sovellettu ja kehitetty edelleen.

Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa-hankkeessa lisättiin harrastajateattereiden yhteistyötä ja vahvistettiin harrastajateatterikenttää entisestään. Teatteriharrastusta ja esityksiä pyrittiin tuomaan kaikkialle sinne, missä on tilaa ja tarvetta esiintyvälle taiteelle, kuten erilaisiin tapahtumiin tai vaikkapa vanhainkoteihin, joihin voidaan organisoida seniorteatteritoimintaa.

Bändikoulu-hankkeessa on kyetty vastaamaan nuorten konkreettiseen tarpeeseen päästä harjoittelemaan rytmimusiikin soittamista. Erityisen merkittävää hankkeessa on se, että siinä on kyetty selättämään maaseudun pitkät etäisyydet tuomalla bänditoiminta kouluihin eli sinne missä lapset ja nuoret jo valmiiksi ovat. Lapsilla ja nuorilla on siis ollut tasa-arvoiset lähtökohdat osallistua Bändikoulu-hankkeen toimintaan, mitä voidaan pitää tärkeänä tekijänä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Kulttuurista muistoja -hankkeessa merkittävä rakenteellinen hyvä käytäntö on se, että kaksi järjestöä tekee molempia hyödyttävää yhteistyötä. Muistiyhdistys ry tarjoaa muistisairauksia ennaltaehkäiseviä ja hoitavia kulttuurisia sisältöjä, ja Nuorisoseurat puolestaan tarjoavat puitteet hankkeen toteuttamiselle koko Etelä-Pohjanmaan alueella. Hankkeessa käytössä oleva monitaitoryhmä-menetelmä voitaisiin mallintaa ja siirtää, ja hyödyntää myös laajemmin. Muisteluryhmissä käytetty tarinatapa-menetelmä on mallinnettu jo aikaisemmin Maaseudun sivistysliiton toimesta, ja menetelmän käyttöä voidaan suositella myös muissa hankkeissa.

Huomionarvoista tarkastelluille hankkeille on, että niissä on otettu maaseudun ja kuntien reuna-alueiden kulttuuritoiminnan kehittäminen huomioon varsin hyvin. Viisi tarkastellun kohteena olleista hankkeista on rahoitettu Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman Leader-rahoituksella, joten maaseudun kehittämisen näkökulma on niissä lähtökohdaisesti mukana. Silti myös muissakin hankkeissa on otettu huomioon keskuskaupunkien ulkopuolisen alueen kulttuuritoiminta kuten maaseutupaikkakuntien nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen sekä kylissä asuvien ikäihmisten hyvän arjen tukeminen. Hankkeissa on tunnistettu ja kyetty vastaamaan

varsin hyvin kuntarakenteen muutoksen mukanaan tuomiin haasteisiin monin eri tavoin olipa kyse sitten kulttuuripalveluiden kehittämisestä kylissä tai aluerakenteen muutoksen käsitelystä draaman keinoin.

Hankkeet ovat onnistuneet siirtämään paikalliseen kontekstiin sekä kehittämään edelleen muualla luotuja toimintamalleja, kuten esimerkiksi värikylpy-menetelmää. On myös havaittavissa näiden toimintojen juurtumista alueelle, mitä osoittaa esimerkiksi kulttuuristen työhyvinvointipakettien markkinointi edelleen tai erilaisten työpajojen jatkuminen eri muodoissaan hankkeiden päättymisen jälkeenkin. Merkke-

jä on myös siitä, että hankkeet tulevat synnyttämään sellaisia aivan uusia toimintamalleja, kuten esimerkiksi monitaitoryhmiä, joita voidaan hyvinä käytäntöinä omaksua myös muualla.

Hankkeet ovat vahvistaneet yhteistyötä etenkin kulttuuritoimijoiden kesken ja luoneet yhteistyösuhteita myös kulttuuritoimijoiden sekä sosiaali- ja terveyssektorin yksiköiden ja yhdistysten välille, kuten esimerkiksi Kulttuurista muistoja -hankkeen esimerkki osoittaa. Tästä huolimatta on vakiintuneiden yhteistyömuotojen luominen eri sektorien välille kuitenkin varsin hidasta, eikä yksittäisen hankkeen varaan tule ladata liiallisia odotuksia.

4 KOKEMUKSIA KULTTUURITOIMIJOIDEN SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TOIMIJOIDEN YHTEISTYÖSTÄ

4.1 KOKEMUKSIA HANKKEISTA JA YHTEISTYÖMALLEISTA ERI PUOLILTA SUOMEA

Osana ministeriöiden (STM, OKM) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Taiteen keskustoimikunnan koordinoimaa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelmaa on laadittu kymmenen alueellista hyvinvointiselvitystä sekä arvioitu alueellisten taidetoimikuntien taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistäviä työllistämishankkeita (THL 2013b, Nummijärvi 2012). Näissä raporteissa on noussut esiin useita huomionarvoisia seikkoja liittyen kulttuuritoimijoiden sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseen ja sen pullonkauloihin.

Esimerkiksi Raija Nummijärvi on todennut työllistämishankkeita arvioivassa raportissaan, että hankkeet eivät yksin ole ratkaisu taiteentekijöiden ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden vuoropuhelun ja yhteistyön lisäämiseen. Yleisesti alueellisten taidetoimikuntien keskuudessa koetaan, että projektit olivat kestoltaan liian lyhyitä asioiden loppuun saattamiseksi ja että verkostoitumisen todellinen edistäminen vaatii pysyviä taloudellisia panoksia kaikilta ohjelman toteuttamisessa vastuussa olevilta ministeriöiltä ja erityisesti alan valtakunnallista koordinointi- ja suunnittelutyötä. (Nummijärvi 2012, 4, 13–14.)

Alueellisissa taidetoimikunnissa laadituissa hyvinvointiselvityksissä kävi ilmi, että kulttuuri- ja taidepainotteista toimintaa ei aina koeta merkitykselliseksi hoitotyössä ja että taiteilijat kokevat usein toimivansa hyvinvointityössä ikään kuin vieraalla maaperällä. He eivät useinkaan tunne omaavansa tssä työssä tarvittavia valmiuksia eikä heitä ole aina perehdytetty riittävästi laitosympäristössä toimimiseen ja potilaiden kohtaamiseen. Myös sosiaali- ja terveysalan toimijoiden arvioista käy ilmi, ettei taiteilija välttämättä osaa toimia ympäristössä, joka vaatii hoiva-alan erityisasiantuntemusta. (Nummijärvi 2012, 10, 17; esim. Perttula 2011, 34; Pohjanmaan taidetoimikunta 2011, 50–51.)

Esimerkiksi Pohjanmaan taidetoimikunnan laatiman selvityksen mukaan kulttuurisia hyvinvointipalveluja tarjoavan luovan alan ammattilaisen toiminta on edelleen vierasta terveydenhuollon yksiköissä. Tätä kuvastaa muun muassa kuntayhtymä Kaksineuvoisen Tänneki tairetta -hankkeen kokemukset. Hankkeessa tarjottiin sosiaali- ja perusterveydenhuollon yksi-

köiden asiakkaille ja henkilökunnalle mahdollisuus osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan. Kulttuuritoimijoiden vierautta sosiaali- ja terveyssektorilla ilmentää se, että hankkeessa toiminutta taidealan ammattilaista kutsuttiin taiteilijaksi, taidetrapeutiksi, toimintaterapeutiksi, askarteluohjaajaksi, viriketoiminnan ohjaajaksi ja opettajaksi. Tämä ammattinimikkeiden kirjo kertoo toisaalta siitä, kuinka vaikea on määritellä toimintaa, joka ei ole vielä vakiintunut hoitoalalle. Toisaalta se myös kertoo siitä, kuinka moninainen rooli taidetoiminnalla hoitoalan kontekstissa voi olla. (Pohjanmaan taidetoimikunta 2011, 50; Tänneki Tairetta 2013.)

Uudenmaan alueen selvityksessä todettiin, että kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektoreiden välillä tuntuu vallitsevan syvä hiljaisuus ja kommunikaatiokatkos. Kummallakaan taholla ei tiedetä, mitä toisella taholla tarvitaan, mitä on tarjottavana ja keihin olla yhteydessä, mikäli palveluita halutaan kehittää. (Suni 2011, 18.) Myös Kaakkois-Suomen alueella oli havaittu sama ongelma, ja ratkaisuna tähän ehdotettiin, että sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuritoimijoiden välille tarvittaisiin järjestäjää, joka hoitaisi palveluiden koordinoinnin ja tiedotuksen (Perttula 2011, 26).

Alojen välisen yhteistyön edistämiseksi Kaakkois-Suomessa ehdotettiin, että kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden välillä tulisi kehittää rahoitusta, yhteistä ideointia sekä sisällyttää kulttuuristen hyvinvointipalveluiden käyttö ja ostaminen sosiaali- ja terveysalan toimijoiden toiminta- ja taloussuunnitelmiin (Perttula 2011, 28). Palveluiden tulevaisuuden kasvavana käyttäjäryhmänä nähtiin sosiaali- ja terveysalan yritykset (emt., 29). Kanta- ja Päijät-Hämeen alueilla pohdintaan nousivat verkostoitumisen tukeminen sekä rahoitusmallit, minkä yhteydessä esiin oli nostettu myös asiakkaiden osallistumismaksut (Kemmo & Salminen 2011, 19). Lisäksi yleisesti moniammatillinen yhteistyö nähtiin mahdollisuutena lisätä alojen välistä yhteistyötä. Nummijärven (2012 15–16) mukaan taiteilijan ja hoiva- tai sosiaalialan ammattilaisen muodostama työpari olisi hyvä kohde tukea ja kehittää kulttuurisia hyvinvointipalveluita.

Nummijärvi (2012, 22) nostaa keskeisinä huomioina esiin, että taiteen käyttö hyvinvointia edistävänä on hyvin pitkälti riippuvainen vapaaehtoistyöstä. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävässä työssä tulisi hänen mukaansa lisäksi määritellä tarkemmin, mitä tällä työllä tarkoitetaan. Kuten edellä on todettu, kaikki taide ei suoranaisesti edistä hy-

vinvointia: taidekokemus on eri asia kuin taiteen käyttäminen terapeutteisessa tai ennaltaehkäisevässä merkityksessä. Lähtökohtana on, että silloin kun kulttuuria ja taidetta pyritään käyttämään hyvinvoinnin edistämiseksi, tämä olisi selkeästi julkituotu. Tämä myös selkeyttää eri tahojen odotuksia.

4.2 KUNTIEN KULTTUURIVASTAAVIEN NÄKEMYKSET KULTTUURISTEN HYVINVOINTIPALVELUJEN TILASTA ETELÄ-POHJANMAALLA

Selvitystyön yhtenä tavoitteena oli kartoittaa sosiaali- ja terveyssektorin sekä kulttuuritoimen välisiä yhteistyömuotoja Etelä-Pohjanmaan kunnissa. Tätä tarkoitusta varten järjestettiin 24.1.2013 keskustelutilaisuus, johon kutsuttiin paikalle kaikki Etelä-Pohjanmaan alueen kuntien yleisen kulttuuritoimen vastuhenkilöt. Tilaisuuteen osallistui 10 kuntien kulttuuritoimea edustavaa henkilöä eri puolilta Etelä-Pohjanmaan maakuntaa sekä kolme Etelä-Pohjanmaan liiton edustajaa (tilaisuuteen osallistuneet sekä muut haastatellut liitteessä 1).

Haastattelutilaisuudessa esitettiin osallistujille 11 kysymyskokonaisuutta eli virikettä, jotka käsittelivät hyvinvoinnin ja kulttuurin välistä yhteyttä. Jokaisen virikkeen jälkeen käytiin keskustelua, johon kaikki haastateltavat saivat osallistua. Keskustelua jatkettiin jokaisen virikkeen kohdalla niin pitkään, ettei pohdittavaan aiheeseen liittyen tullut enää uusia näkökulmia. Kaikki keskustelukokonaisuudet on esitetty tiivistetysti seuraavassa.

Ensimmäisenä aiheena haastateltavat pohtivat kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä. He arvioivat, että yhteys to-

teutuu usein parhaiten ennaltaehkäisevän työn kautta ja varsinainen hoitotyö ja kuntoutus kuuluvat hoitohenkilökunnalle. Toisaalta paljon nähtiin myös riippuvan siitä, ketkä toimivat yhteistyökumppaneina. Esimerkiksi vanhusten hoitolaitoksissa tehtävässä kulttuurityössä nähtiin myös tiettyjä kuntouttavia elementtejä, onhan esimerkiksi musiikin todettu auttavan hoitoprosessissa.

Tärkeiksi kuntien yleisen kulttuuritoimen yhteistyökumppaneiksi hyvinvoinnin edistämiseksi kulttuurin avulla todettiin kolmannen sektorin toimijat sekä esimerkiksi musiikkiopistot, jotka käytännössä pitkälti vastaavat kulttuuripalveluista hoitolaitoksissa. Kunnan yleisen kulttuuritoimen roolina on toimia välittäjänä ja tilaajana, joka hoitaa maksuliikenteen ja usein myös sopii käytännön järjestelyistä sosiaali- ja terveysalan yksiköiden kanssa.

Suurena haasteena kulttuurin roolin vahvistamisessa hyvinvointisektorilla nähtiin se, kuinka kulttuurin avulla tehtävä ennaltaehkäisevä työ voitaisiin kiinteämmin liittää kunnissa sosiaali- ja terveyssektorin toimintaan. Kysymys on sekä asenteiden muuttamisesta että sellaisten käytäntöjen luomisesta, jotka mahdollistavat yhteistyön arkipäivän tasolla. Esimerkiksi kulttuuristen sisältöjen lisäämisen hoitotyön tarkan aikataulutettuihin rutiineihin on tapahduttava hoitotyön ehdolla.

Haastateltujen mukaan yleisen kulttuuritoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyö kunnissa on alkutekijöissään ja luonteeltaan sangen henkilösidonnaista. Oikeiden ihmisten löytäminen on hyvin tärkeää. Merkilläpantavaa on, ettei näitä asioita eteenpäin vieviä henkilöitä juuri löydy kuntien luottamushenkilöistä, vaan yhteistyö organisoidaan kunnan virkamiesten välillä. Esimerkiksi Seinäjoella toimii yhteistyöryhmä, jossa on muun muassa kirjaston edustaja, vanhustyön edustaja sekä kulttuuri- ja sivistystoimen edustaja, jotka yhdessä hah-

KULTTUURIN JA HYVINVOINNIN VÄLINEN YHTEYS

TOIMINNAN NYKYTASO

- Kulttuurin rooli hyvinvoinnin lisäämisessä näkyy ennen kaikkea ennaltaehkäisevässä työssä, vähemmän hoitotyössä ja kuntoutuksessa.
- Tärkeimmät kuntien yleisen kulttuuritoimen yhteistyökumppanit ovat kolmannen sektorin toimijat sekä oppilaitokset kuten musiikkiopistot.
- Kuntien yleisen kulttuuritoimen rooli on toimia välittäjänä ja tilaajana, joka hoitaa kulttuuripalveluiden tilaamisen ja maksuliikenteen ja sopii käytännön järjestelyistä sosiaali- ja terveysalan yksiköiden kanssa.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Kulttuurin roolia vahvistetaan sosiaali- ja terveyssektorin ennaltaehkäisevässä työssä mm. asenteita muuttamalla.

mottelevat hyvinvoinnin edistämistä kulttuurin keinoin. Myös Lappajärvellä on yleinen kulttuuritoimi tehnyt organisoitua yhteistyötä muun muassa vanhusten ja kehitysvammaisten hoidon parissa. Yhteistyön hahmottelemisessa on kulttuuritoimen näkökulman huomioimisen lisäksi tärkeätä myös kuunnella, mitä sosiaali- ja terveystoimi odottavat kulttuuritoimelta, sillä odotukset voivat poiketa toisistaan merkittävästi.

Ongelmaksi yhteistyössä näyttäisi jossain määrin muodostuvan kulttuurin kokeminen ylimääräiseksi lisäksi hoitotyön rinnalle, joka ei saisi maksaa mitään ja jota pidetään lähinnä viihteenä. Mikäli kulttuurin roolia hyvinvointisektorilla haluttaisiin vahvistaa, tulisi toiminnan olla nykyistä ammattimaisempaa. Kunnan yleisen kulttuuritoimen rooli yhteistyössä on toisinaan myös hyvin rajallinen, lähinnä toimia yhteistyön alkuunsaattajana. Esimerkkinä kerrottiin, että sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajat ovat alkaneet ottaa yhteyttä suoraan kulttuuripalveluiden tuottajiin sopiakseen käytännön järjestelyistä. Näin menetellen kunnan yleisen kulttuuritoimen rooliksi on jäänyt lähinnä toimia kulttuuripalveluiden maksajana. Tämä ei sinänsä ole negatiivinen huomio, sillä kuntien kulttuuritoimilla ei itsellään ole resursseja tuottaa varsinaisia kulttuurisisältöjä, vaan ne on joka tapauksessa ostettava taiteilijoilta ja järjestöiltä itseltään. Ja kun ostamisen hoitavat sosiaali- ja terveysalan ihmiset suoraan, on mahdollista huomioida esimerkiksi hoitotyöhön liittyvät aikataulurutiinit. Haastateltavien mukaan tärkeintä kulttuuritoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminnan kannalta on se, että kulttuuritoiminta koetaan hoitotyötä helpottavaksi eikä haittaavaksi tekijäksi.

Yksi keino lisätä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä kulttuuritoimen kanssa olisi osoittaa, kuinka kulttuurin avulla voidaan parantaa ihmisten hyvinvointia ja luoda säästöjä. Ongelmaksi kulttuurin säästöjä luovan vaikutuksen osoittamisessa saattaa muodostua se, että mikä tahansa maksaisi kokeilun sosiaalitoimi, terveystoimi vai yleinen kulttuuritoimi, jos kulttuuritarjontaa lisättäisiin sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteyteen. Yksi keino lisätä kulttuuria esimerkiksi hoitolaitosten arkeen olisi tarjota hoitolaitosten asukkaille tai heidän omaisilleen mahdollisuus ostaa itselleen erikseen näitä palveluita. Toisaalta haastateltavat olivat myös sitä mieltä, ettei raha välttämättä muodosta niin suurta pullonkaulaa kuin usein ajatellaan, vaan kyse on myös asioiden organisoimisesta. Esimerkiksi monet esiintyvät taiteilijat lähtevät mielellään vanhainkoteihin, kehitysvammaisten hoitolaitoksiin ja vastaaviin, koska saavat sieltä hyvää esiintymiskokemusta. Myös esimerkiksi monet taideoppilaitokset kuten musiikkiopistot tekevät mielellään yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Samoin useat järjestöt (Lions Club, kyläyhdistykset jne.) ovat aktiivisia vapaaehtoistyössään ja tarjoavat mahdollisuutta käyttää omia jäseniään esimerkiksi vanhainkotien virikeohjaajiksi. Kuitenkin myös vapaaehtoisia toimijoita on hyvä palkita ja huomioida.

Eräs keskeinen toimijaryhmä kulttuuri- ja hyvinvointialojen lähentämisessä kunnissa ovat kulttuurialan sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijat, joiden nykyistä laajemman yhteistyön kautta voitaisiin lisätä kulttuuristen hyvinvointipalvelujen kehittämistä. Toisaalta joissakin Etelä-Pohjanmaan kunnissa on

jo nyt järjestetty merkittävää yhteistyötä yleisen kulttuuritoimen ja sosiaali- ja terveystoimen välillä. Esimerkiksi Seinäjoella toteutetuissa Tanssin portaat -hankkeessa, jossa hoitotyön ammattilaisille on opetettu keinoja hyödyntää tanssia vanhustenhoitotyössä, on saatu todella hyviä kokemuksia. Myös Lapualla on saatu Kaikki tuloo ittelle -hankkeen parissa hyviä kokemuksia esimerkiksi taidenäyttelyiden ja lauluryhmien käytöstä vanhusten avohoidossa.

Yhtenä keskeisenä ongelmana kulttuuritoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyön rakentamisessa on keskuslähtöisyys. Toisin sanoen kulttuuripalveluiden tarjonta keskittyy kirkonkyläin ja kaupunkien keskustoihin, ja sivukylillä asuvat, erityisesti vanhuksset, jäävät kulkuyhteyksien heikkouden vuoksi usein hyvin vähäisen kulttuuritarjonnan varaan. Toisaalta kun kulttuuria on viety sivukylien vanhuksille, ei kävijöitä useinkaan ole ollut riittävästi toiminnan ylläpitämiseksi. Tämä voi viestiä esimerkiksi markkinoinnin puutteista tai siitä, että jopa muutaman kilometrin matka kyläläisille kulttuuritapahtumaan on liian pitkä ilman kuljetusta. Eräs syy sivukylien vanhusten vähäiseen kulttuuripalveluiden kysyntään voi olla myös se, ettei palvelujen käyttämiseen ole totuttu nuorempina, jolloin niitä ei myöskään kaivata vanhemmalla iällä.

Kuntien yleisen kulttuuritoimen kumppaneista tärkeimpänä nähtiin kolmas sektori eli erilaiset järjestötoimijat. Myös kuntien sisällä on aktivoitunut ja yhteistyötä tehdään sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä esimerkiksi liikunta- ja sivistystoimen kanssa. Myös säätiöt kuten Järviseuutu-säätiö ovat tukeneet hyvinvoinnin lisäämistä kulttuurin keinoin. Monet hyvinvointialan yritykset tekevät yhteistyötä, yksittäisinä esimerkkeinä mainittiin muun muassa kylpylä Kivitippu sekä Kurikan kirjakauppa. Seurakunnat nähtiin myös merkittävänä yhteistyökumppaneina. Seinäjoella yksittäiset taiteilijat ovat vetäneet työpajoja kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluiden yksiköissä. Tämän työn pohjalta on suunniteltu hanketta, joka työllistäisi taiteilijoita ja jonka kohderyhmänä olisivat muun muassa mielenterveyspotilaat, kehitysvammaiset sekä pienluokat. Tarkoituksena on myös ollut, että joko kulttuuri- tai hyvinvointialan opiskelija tekisi opinnäytteensä hanketoiminnan pitkäaikaisista vaikutuksista. Kyseinen hanke ei kuitenkaan ole toistaiseksi saanut rahoitusta.

Erilaisten yhteistyötahojen tuomista yhteen on kokeiltu esimerkiksi Lapualla Potku-hankkeen (Potilas kuljettajan paikalle -hanke) yhteydessä. Osana hanketta järjestettiin kaikille avoin Terveyspaukku – terveys- ja hyvinvointipäivä, jonka yhteydessä koottiin näytteilleasettajia kaupungin terveyspalveluista, mutta mukana olivat myös kulttuurista vastaavat tahot, potilasjärjestöt, apteekit, muita yrityksiä sekä kolmannen sektorin toimijoita. Tapahtumasta saatiin runsaasti positiivisia kokemuksia, ja toimijat löysivät erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia.

Seinäjoen kaupungin kulttuuritoimessa on puolestaan herätelty yhteistyötä Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön geronomi-opiskelijoiden suuntaan. Yhteistyö ei ole vielä käynnistynyt, mutta sen nähdään pitävän sisällään mahdollisuuksia tuoda kulttuuria osaksi vanhusten

KULTTUURI- SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

TOIMINNAN NYKYTASO

- Joissakin kunnissa toimii jo nykyisin toimialojen rajat ylittäviä yhteistyöryhmiä.
- Joissakin kunnissa yleisen kulttuuritoimen tehtävänä on toimia tilaajana kulttuurisille hyvinvointipalveluille käytännön järjestelyistä sopimisen tapahtuessa sosiaali- ja terveysalan yksiköiden ja kulttuuripalveluiden tuottajien välillä.
- Kunnissa järjestöt, yksittäiset taitelijat ja oppilaitokset tekevät vapaaehtoistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden parissa. Yleisen kulttuuritoimen antamat pienet palkkiot ja huomionosoitukset on havaittu hyviksi keinoksi kannustaa tätä vapaaehtoistoimintaa.
- Sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan opiskelijat ovat yhteistyön voimavara.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Kulttuuritoimen yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa voidaan lisätä osoittamalla, kuinka kulttuurin avulla voidaan parantaa ihmisten hyvinvointia ja saavuttaa konkreettisia säästöjä.
- Kulttuuriset hyvinvointipalvelut ovat usein keskuslähtöisiä – reuna-alueiden ihmisten osallistuminen kulttuuripalveluihin on edelleen ajankohtainen haaste.
- Kulttuuri saatetaan kokea sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaisten parissa viihteeksi, varsinkin jos se on amatöörivoimin toteutettua. Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajien ammattitaitoon tulee kiinnittää huomiota arvostuksen nostamiseksi.

hoitotyötä, ovathan taide ja kulttuuri jo nykyisellään jossain määrin esillä geronomien opinnoissa. Seinäjoen ammattikorkeakoulun kulttuurin- sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden opiskelijat nähtiin voimavarana myös maakuntakeskuksen ulkopuolella ja toivottiin, että heitä saataisiin tekemään harjoitustöitä myös Seinäjoen ulkopuolelle.

Ammattikorkeakoulun lisäksi myös kansalais- ja kansanopistot koetaan tärkeiksi kumppaneiksi, joiden toiminnassa on jatkuvuutta. Yhteistyön tekemistä kansalais- ja kansanopistojen kanssa varjostaa jonkin verran se, että opistojen toiminta on maksullista, ja toisinaan maksujen ottaminen esimerkiksi vanhainkotien asukkailta saattaa muodostaa sekä käytännöllisen, että eettis-moraalisen ongelman. Opistojen toiminnalle on myös asetettu minimiosallistujamäärät, mikä estää kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisen, jos osallistujia ei ole tarpeeksi.

Tärkeimpinä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kohderyhminä pidettiin lapsia (varhaiskasvatusikäiset) sekä nuoria. Nuorten parissa tehtävässä työssä on määritelty erityinen kulttuurinen nuorisotyö, josta huolehtiminen yleisesti ottaen kuuluu nuorisotoimen toimenkuvaan. Erityisesti syrjäytymisen ennaltaehkäisy koettiin tärkeäksi nuorten hyvinvoinnin

lisäämisessä. Muita tärkeitä ryhmiä ovat esimerkiksi maahanmuuttajat sekä ikääntyneet ja aikuisväestö.

Kohderyhmien tavoittamisen ongelmaksi koetaan se, että kulttuuripalveluiden tarjoajien vaihtuvuus on suurta. Esimerkiksi viriketoiminnan ohjaajat vaihtuvat usein määräaikaisten työsuhteiden takia, ja siksi olisikin tärkeitä kyetä sitouttamaan koko hoitohenkilökunta hyödyntämään kulttuuria hoitotyössä. Erityisesti nuorten kohdalla ongelmaksi saattaa muodostua se, että erilaiset kulttuuriharrastukset kuten instrumenttien soittaminen aloitetaan useimmiten kovin varhaisessa ikävaiheessa, ja mukaan pääseminen myöhemmälle iällä saattaa olla vaikeata.

Yksi keino parantaa kohderyhmien tavoittamista on ottaa käyttöön esimerkiksi kulttuurireseptit, joiden käyttöä on suunniteltu Vaasassa ja Jyväskylässä. Kulttuurireseptejä on myös kokeiltu Turussa, jossa lääkärit jakoivat kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 aikana 5500 pääsylippua kulttuuritapahtumiin (Yle 2013).

Haastateltavien mukaan suoraa kysyntää kulttuurisille hyvinvointipalveluille on sangen vähän. Jossain määrin tiedusteluja on tullut vanhustenhoidon suunnalta, varhaiskasvatuksesta sekä maahanmuuttajilta. Kuntien yleisen kulttuuritoimen

ESIMERKKEJÄ YHTEISTYÖSTÄ

TOIMINNAN NYKYTASO

- Keskeisiä yhteistyötahoja yleiselle kulttuuritoimelle ovat järjestöt sekä mm. sosiaali- ja terveystoimi sekä liikunta- ja sivistys-, ja nuorisotoimi. Monet hyvinvointialan yritykset tekevät myös yhteistyötä samoin seurakunnat. Myös yksittäiset taitelijat ovat merkittäviä yhteistyökumppaneita.
- Erialaisten toimijoiden tuomiseksi yhteen on järjestetty Lapualla erityinen Terveyspaukku -tapahtuma, joka on vahvistanut toimijoiden yhteistyötä.
- Yhteistyötä on myös luotu oppilaitosten suuntaan (ammattikorkeakoulu, kansalaisopistot).

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Oppilaitosyhteistyössä on tiettyjä ongelmia, esimerkiksi kuinka saada ammattikorkeakoulujen opiskelijoita harjoitteluihin Seinäjoen ulkopuolelle tai kuinka palvelujen hankkiminen esimerkiksi kansalaisopistoilta olisi nykyistä sujuvampaa.

edustajat eivät ole juurikaan kartoittaneet hyvinvointia edistävien kulttuuripalveluiden tarvetta. Poikkeuksen muodostaa Kauhajoki, jossa vanhuksilta on tiedusteltu, minkälaisia kulttuuripalveluita he haluaisivat ja ovatko he tyytyväisiä aiempiin kulttuuripalveluihin. Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kysynnän ja palveluiden laadun selvittämisessä ongelmalliseksi koetaan usein se, että varsinkin pienissä kunnissa kulttuurista

vastaavalla henkilöllä on niin paljon tehtäviä, ettei aika tahdo riittää. Toisaalta pienilläkin resursseilla voidaan arvioida tarjottujen kulttuuristen hyvinvointipalveluiden toimivuutta. Tämä onnistuu esimerkiksi siten, että tilaajana toiminut kulttuuritoimen edustaja on kysynyt asiakkaalta ennen uuden tilauksen tekemistä halutaanko vielä tietyn palveluntarjoajan palveluita lisää vai tulisiko palveluntarjoajaa vaihtaa.

KOHDERYHMÄT

TOIMINNAN NYKYTASO

- Toiminnan keskeisenä painopisteenä kunnissa ovat lapset ja nuoret.
- Erityisenä painopisteenä on nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Kohderyhmien tavoittaminen on vaikeata koska kulttuuripalveluiden tarjoajien vaihtuvuus on suuri johtuen työsuhteiden määräaikaaisuudesta.
- Rohkeat uudet kokeilut kohderyhmien tavoittamisen parantamiseksi esimerkiksi kulttuurireseptit.

KULTTUURISTEN HYVINVOINTIPALVELUJEN KYSYNTÄ

TOIMINNAN NYKYTASO

→ Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kysyntätilanne on monissa kunnissa epäselvä.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

→ Kunnissa tulisi tehdä Kauhajoen mallin mukaan selvityksiä siitä, minkälaisia kulttuurisia hyvinvointipalveluita tietyt kohderyhmät tahtoisivat.

→ Vähimmillään tulisi varmistaa onko kulttuurisen hyvinvointipalvelun saanut sosiaali- ja terveysalan asiakas ollut tyytyväinen kunnan kautta järjestettyyn palveluntarjoajaan.

Kulttuurialan toimijoiden valmiudet tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa tai toisinpäin ovat sangen henkilösidonnoisia. Esimerkiksi yksittäinen henkilö, joka työskentelee vanhustenhoitoalalla ja on mukana kuva- ja taideyhdistyksen toiminnassa, voi merkittävällä tavalla tuoda kulttuurisia hoitomuotoja vanhustyöhön. Toisaalta yksittäisen henkilön vaihtuminen voi vastaavasti myös pitkälti ajaa alas hyvin käynnistyneen toiminnan. Toimintavalmiuksissa on myös kuntakohtaisia eroja, esimerkiksi Kauhajoella yhteistyön kerrotaan olevan vakaalla pohjalla, ja kulttuuritoimijat lähtevät mielellään hoitolaitoksiin, joissa heidät otetaan hyvin vastaan.

Valmiudet yhteistoimintaan vaihtelevat myös laitospohjaisesta esimerkiksi kehitysvammaisissa musiikin merkitys on ymmärretty jo pitkään ja se on luonteva osa jokapäiväistä hoitoa. Myös yksityisen puolen sosiaali- ja terveyspalveluiden tuotannossa on kehitetty valmiuksia hyödyntää kulttuurisia sisältöjä hoitotyössä. Esimerkiksi Hoitokoti Tuulikelloon pyritään palkkaamaan erityisesti henkilökuntaa, jolla on taideharrastuksia, joita voidaan hyödyntää vanhusten jokapäiväisessä hoidossa.

Tiedonkulun kannalta on tärkeää, että kuntien yleisessä kulttuuritoimessa tiedetään, mitä kunnan sisällä on tapahtu-

massa. Tällöin ei jäädä sivuun esimerkiksi sellaisesta strategia-työstä, johon kulttuuritoimella olisi annettavaa.

Haastateltavien mukaan kulttuuritoimijoiden yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajien kanssa tulee huomioida erityisesti hoitotyön rutiinit ja aikataulut. Koska kulttuurialan ihmiset eivät useinkaan tunne hoitotyön käytänteitä tai toisinpäin, olisi molemminpuolisen ymmärryksen lisäämisen kannalta eduksi, mikäli voitaisiin organisoida erityinen työharjoittelu- tai vaihto-ohjelma, jonka puitteissa voitaisiin tutustua molempien alojen työtehtäviin yli sektorirajojen. Informaation lisääminen olisi myös tärkeää esimerkiksi omaisten suuntaan, jotta he voisivat auttaa vaikkapa ajokortittomia vanhempiaan pääsemään kulttuuriharrastusten pariin. Viestinnän tulisi olla myös nykyistä tuntuvasti suunnitelmallisempaa ja paremmin ajoitettua, että se saavuttaisi kohderyhmänsä riittävän ajoissa.

Yhteistyön lisäämisessä keskeisellä sijalla nähtiin olevan myös erilaisten yhteistyöryhmien parissa järjestetyt tapaamiset, jotka mahdollistavat ajatusten, tietojen ja kokemusten spontaanin vaihtamisen. Viestinnän muotojen lisäksi myös viestin sisältöön tulee kiinnittää huomiota. Esimerkiksi hyvistä toimintatavoista kertovat esimerkit vievät tehokkaasti asioita eteenpäin.

TOIMINTAVALMIUDET

TOIMINNAN NYKYTASO

→ Toiminta on nykyisellään hyvin henkilösidonnoista ja kulttuurialan toimintavalmiudet tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa vaihtelevat suuresti kunnittain.

→ Valmiudet yhteistoimintaan vaihtelevat myös laitospohjaisesti merkittävällä tavalla.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

→ Toimintaa tukemaan tulee luoda säännöllisiä yhteistoimintafoorumeita, muutoin yhteistyö jää liikaa yksittäisten henkilöiden aktiivisuuden varaan.

TIEDONKULKU SEKTORIEK VÄLILLÄ

TOIMINNAN NYKYTASO

- Yleistä kulttuuritoimea ei aina huomioida kunnan sisällä hyvinvointiin liittyvissä asioissa.
- Kulttuuritoimen ihmiset eivät riittävästi tunne sosiaali- ja terveystoimen käytänteitä tai hoitotyön rutiineja eivätkä SOTE-alan ihmiset tunne riittävästi kulttuurin kenttää.
- Kulttuurisista hyvinvointipalveluista viestintä ei ole aina systemaattista.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Kulttuuri-, sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä voitaisiin kehittää luomalla työharjoittelu- tai vaihto-ohjelma, jonka puitteissa alojen ammattilaiset voisivat tutustua toistensa töihin.

Kuntien yleisen kulttuuritoimen rooli on toimia kulttuuristen hyvinvointipalveluiden välittäjänä ja toiminnan organisaattorina. Kulttuuritoimi voi tuoda tavoitteellisuutta ja päämäärähakuisuutta kulttuuristen hyvinvointipalveluiden luomiseen. Yleinen kulttuuritoimi voi olla myös keskeisessä kehittäjän roolissa esimerkiksi etsimällä hyviä käytäntöjä muualta maasta ja tuomalla niitä kuntaan. Yhden arvion mukaan kuntien kulttuuritoimen roolia ei välttämättä vielä ymmärretä, vaan erityisesti valtuustokausien vaihtumisen yhteydessä joudutaan usein tekemään seikkaperäisesti selkoa omasta toiminnasta. Tätä ei kuitenkaan tarvitse kokea ongelmaksi, sillä jos on tehnyt työnsä hyvin, ovat perusteet toiminnalle helposti osoitettavissa. Yleisen kulttuuritoimen merkitys kunnissa avautuu monille kuntalaisille ja luottamushenkilöille konkreettisesti erilaisten kulttuuritoimen järjestämien tapahtumien kautta, joten niiden yhteydessä on hyvä tuoda selkeästi esille tapahtuman järjestäjätaho.

Useat vastaajista olivat sitä mieltä, että kuntien kulttuuritoimien käytössä olevat taloudelliset ja työvoimaresurssit ovat vähäiset. Mutta toisaalta todettiin, että vähäisilläkin resursseilla on mahdollista aikaansaada sellaista toimintaa, johon kohderyhmät ovat erittäin tyytyväisiä, vaikka kulttuurin ammattilaisten mielestä tarjonta saattaa olla vaatimatonta. Ajatuksen erityisestä kulttuuritulkista, joka toimisi kulttuurialan ja sosiaali- ja terveysalan välillä ymmärtäen molempien ryhmien toimintatapoja ja kieltä haastateltavat suhtautuivat varauksella. Ajatus koettiin periaatteessa hyväksi, mutta mieluummin olisi tarvetta erilaisille viriketoiminnan ohjaajille ja vastaaville kulttuurisen hyvinvointityön tekijöille. Erään haastateltavan mukaan ajatus erityisestä kulttuuritulkista olisi omiaan vain marginalisoimaan kulttuuria, aivan kuin se olisi jotakin, mitä ei pystyttäisi ilman tulkia ymmärtämään. Vastaajien mukaan ylipäätään olisi tärkeätä, että kulttuuritoimijat itse tiedottaisivat kulttuurista mahdollisimman selvänaisesti.

Erään vastaajan mukaan kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisessä tulisi ottaa huomioon se, että ne tuotetaan aidossa yhteistyössä esimerkiksi hoitolaitosten henkilö-

kunnan kanssa. Vastuun sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaista on säilyttävä alan ammattilaisilla silloinkin kun toteutetaan kulttuurisia hyvinvointipalveluja. Näin ei kuitenkaan aina tapahdu. Esimerkiksi hoitolaitosten henkilökunta saattaa poistua kokonaan toimitiloista, kun pelkästään kulttuurialan koulutuksen saanut ohjaaja aloittaa työnsä asiakkaiden parissa.

Lopuksi haastatelluilta kysyttiin, millainen olisi heidän mielestään ihanteellinen hanke, jonka avulla vahvistettaisiin kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektorin yhteyttä kunnissa. Vastauksista muodostui jokseenkin seuraavanlainen yleiskuva.

Hankkeella tulisi olla selvä kohderyhmä ja sen tulisi osallistaa laaja-alaisesti toimijoita yli sektori- ja hallintorajojen. Esimerkiksi Kauhajoen tapauksessa kyseeseen voisi tulla ikäihmisten hanke, jonka kohderyhmänä olisi vanhainkoteja, yhdistystoimijoita, kotipalvelun ammattilaisia sekä omaishoitajia. Hankkeen yhteistyökumppaneina voisi toimia esimerkiksi kunnan sosiaalitoimi, Suomen punainen risti, seurakunta sekä vanhusjärjestöjen edustajat. Seinäjoella puolestaan haluttaisiin toteuttaa Kulttuurikosketuksia-hanke, jonka kohderyhminä olisivat muun muassa kehitysvammaiset, pienluokkien oppilaat sekä vanhuksat. Tässä hankkeessa myös taitelijoiden työllistäminen olisi tärkeä näkökohta.

Ihanteellisen kulttuurisia hyvinvointipalveluita luovan hankkeen tulisi olla luonteeltaan osallistava eli valittujen kohderyhmien tai ryhmän edustajien tulisi päästä osallistumaan ohjatusti kulttuurin tekemiseen eikä vain olla passiivisesti yleisönä. Hankkeen tulisi olla myös pitkäkestoinen, mieluummin 4–5 vuoden mittainen. Tämä siksi, että pitkän hankkeen aikana ehditään saada konkreettisia tuloksia ja rakentaa toiminta sellaiselle tasolle, että sitä voidaan jatkaa myös hankerahoituksen päättyttyä. Maantieteelliseltä rajaukseltaan hankkeen tulisi olla laaja-alainen, niin että sen toiminta kattaisi myös kuntien reuna-alueet.

KULTTUURISTEN HYVINVOINTIPALVELUIDEN ORGANISOINTI

TOIMINNAN NYKYTASO

- Kuntien yleisen kulttuuritoimen rooli on toimia kulttuuristen hyvinvointipalveluiden välittäjänä ja toiminnan organisaattorina, mikä luo toimintaan tavoitteellisuutta ja päämäärähakuisuutta.
- Kulttuuritoimi on keskeisessä kehittäjän roolissa, etsien mm. hyviä käytäntöjä muualta maasta ja tuoden niitä kuntaan.
- Kulttuuritoimen rooli saattaa olla epäselvä kuntien asukkaille ja päättäjille, toiminta kuitenkin konkretisoituu erityisesti kulttuuritoimen järjestämien tapahtumien kautta.
- Resurssit kulttuuripalveluiden tuottamiseen ovat niukat. Kohderyhmien tyytyväisyyden kannalta voidaan kuitenkin päästä hyvään lopputulokseen, vaikka toiminnan ammattimaisuudesta jouduttaisiin tinkimään koska odotukset ovat usein ammattilaisia alhaisemmat.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET

- Viriketoiminnan ohjaajia on saatava lisää kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuotantoon.
- Kuntien yleisen kulttuuritoimen tulee tiedottaa toiminnastaan mahdollisimman selväsanaisesti.
- Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden suunnittelun ja toteutuksen tulee tapahtua nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimijoiden kanssa ja vastuukysymysten tulee olla selkeitä.

IHANTEELLISEN KULTTUURISEN HYVINVOINTIHANKKEEN KOKONAISKUVA

- Hankkeella tulee olla selkeä kohderyhmä ja sen tulisi osallistaa toimijoita laaja-alaisesti yli hallintorajojen sekä myös kuntien reuna-alueilta.
- Hankkeen tulee olla pitkäkestoinen, mielellään jopa 4-5 vuotta.
- Hankkeen toimenpiteiden tulee olla osallistavia.
- Hankkeen tulee tukea myös ammattitaitelijoiden työllistymistä.

4.3 KULTTUURIN JA HYVINVOINNIN VÄLINEN YHTEYS KYSELYAINEISTON VALOSSA

Kuntien yleisen kulttuuritoimen edustajien keskustelutilaisuuden lisäksi suunniteltiin sähköinen kysely Etelä-Pohjanmaan alueen keskeisille sosiaali- ja terveysalan toimijoille ja niille kolmannen sektorin toimijoille, koulutus- ja tutkimusorganisaatioille sekä kulttuuriyhdistyksille, joiden toimintaan keskeisellä tavalla kytkeytyy hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin kautta.

Kullekin vastaajataholle laadittiin sähköinen kyselylomake, ja linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin yhteensä 362 vastaajalle. Luvussa on mukana vain onnistuneesti toimitetut sähköpostit. Kaikkiaan vastauksia palautui yhden karhunnan jälkeen 77 kappaletta, joten koko kyselyn vastausprosentti jäi 21:een. Vastausprosenttia ei voida pitää erityisen korkeana, mutta alhainen vastausaktiivisuus on leimallista sähköpostikyselyille. Toisaalta voidaan myös pohtia sitä, onko aihepiiri yleisesti ottaen vielä vieras ja onko vastaajiksi valikoitunut vain kaikkein aktiivisimmat toimijat. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Sähköpostikysely vastaajaryhmittäin.

	Lähetetty	Vastauksia	Vastausprosentti
Sosiaali- ja terveysalan toimijat	140	23	16
Sosiaali- ja terveysalan yhdistykset	116	29	25
Kulttuuriyhdistykset	58	12	21
Koulutus- ja tutkimusorganisaatiot	48	13	27
YHTEENSÄ	362	77	21

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TOIMIJAT

Sosiaali- ja terveysalan toimijoille suunnatun kyselyn vastaanotti 140 henkilöä. Kysely lähetettiin kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveysalan eri sektoreiden vastuuhenkilöille, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä valituille henkilöille, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän yksiköille sekä palvelu-, hoito- ja hoivakotien, toimintakeskusten ja lastensuojeluyksiköiden toimijoille. Kaikkiaan vastauksia kertyi 23 kappaletta, joten vastausprosentiksi tuli 16. Kunnittain tai kuntayhtymittäin tarkasteltuna vastaukset jakautuivat koko maakunnan alueelle. Vastaajista kuusi edusti Seinäjoen kaupungin sosiaali- ja terveystoimea, käytännössä vanhusten palvelukeskusta ja palveluyksiköitä (Kivipuro, Myllyranta, Kuusenlahti, Simunanranta). Neljä vastaajaa edusti kuntayhtymä Kaksineuvoista (vanhuspalvelut, tehostettu palveluasuminen ja mielenterveysasumispalvelut). Kolme vastaajaa edusti Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymää (hoidon ja hoivan palvelut). Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän eri yksiköjä edusti niin ikään kolme vastaajaa. Lapuan kaupungin vanhustyön ja terveyskeskuksen toimijat sekä JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän (Jalasjärvi, Ilmajoki, Kurikka) ja Ähtärin perus-

turvaosaston edustajat vastasivat kyselyyn. Kolme vastaajaa ilmoitti edustavansa ensi sijassa sosiaali- ja terveysalan yrityksiä tai yhdistystä. Palvelusektoreittain tarkasteltuna suurin osa vastaajista edusti ikäihmisten ja vanhusten palveluita.

Kahdeksan vastaajista toimi johtavassa asemassa palvelusektorin johtajina. Viisi vastaajaa edusti palveluyksikön esimiestasoa ja niin ikään viisi vastaajaa oli nimikkeeltään osastonhoitajia. Muita ammattinimikkeitä olivat vastaava ohjaaja ja sairaanhoitaja.

Kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki ilmoittivat, että heidän organisaatiossaan tai yksikössään on käytetty kulttuurisia hyvinvointipalveluja osana toimintaa. Ne, joiden toiminnassa kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ei ollut käsitelty, ilmoittivat syyksi sen, että kulttuuriset hyvinvointipalvelut eivät kuulu osaksi perustoimintaa tai että palveluja ei ole tarjottu eikä ole osattu kysyä. Tyypillisimmillään kulttuuriset hyvinvointitoiminnot ovat olleet yhteislaulua, musiikkiesityksiä tai käyntejä konserteissa. Tanssiesitykset, käsityöt ja askartelu, kirjallisuus ja runous sekä maalaaminen ja piirtäminen mainittiin toiseksi useimmin. Myös elokuvat saivat varsin paljon mainintoja. Selvästi harvinaisempia toimintamuotoja sen sijaan olivat taidenäyttelyissä käynnit, oma näytelmä- tai tanssitoiminta sekä

valokuvaus. Sirkustoimintaa ei maininnut kukaan vastaajista, mutta ooppera mainittiin kerran avoimessa vastauksessa.

Kulttuurisia hyvinvointipalveluja järjestävät sosiaali- ja terveysalan yksiköt näyttävät tarjoavan palveluja melko säännömukaisesti, sillä peräti yhdeksän vastaajaa ilmoitti, että yksikkö tarjoaa palveluja päivittäin tai useamman kerran viikossa ja lisäksi kuusi vastaajaa ilmoitti, että palveluja on tarjolla kerran viikossa. Lähes kaikki kyselyyn vastanneet kokivatkin, että kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjoaminen on keskeinen ja säännöllinen osa toimintaa. Palvelut on pääsääntöisesti organisoitu oman henkilökunnan ja ulkopuolisten tahojen yhteistyönä. Ainoastaan kolme vastaajaa ilmoitti, että kulttuurin hyvinvointipalvelut on tuotettu pääosin ulkopuolisin voimin.

Kysyttäessä keskeisistä yhteistyötahoista palveluiden järjestämisessä selvästi yleisimmäksi yhteistyötahoksi nousivat seurakunnat, joiden kanssa lähes kaikki vastaajat olivat tehneet yhteistyötä. Seuraavaksi suosituimpia yhteistyökumppaneita olivat oppilaitokset, kansalais- ja kansanopistot, yksittäiset taiteilijat sekä kunnan kulttuuritoimi. Kirjastojen, teattereiden sekä eläkeläisjärjestöjen kanssa oli muutamilla vastaajilla ollut yhteistyösuhteita. Sen sijaan korkeakoulujen ja tutkimuslai-

Kuvio 1.

Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden tarjoamat kulttuuriset hyvinvointipalvelut viimeisen vuoden ajalta. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

tosten, museoiden tai kulttuuriyhdistysten kanssa ei ole tehty juurikaan yhteistyötä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden järjestämisessä.

Asiakkaiden rooli hyvinvointipalveluissa on käytännössä olla muiden tuottamien palveluiden käyttäjä ja kokija, mikä tarkoittaa esimerkiksi vierailijan esityksen seuraamista. Kaikki palveluita tarjonneet vastaajat ilmoittivat, että palveluilla on ollut positiivisia vaikutuksia asiakkaiden hyvinvointiin. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että palveluilla on ollut paljon positiivisia vaikutuksia. He kuvasivat avoimessa vastauksessa näitä positiivisia vaikutuksia muun muassa siten, että asiakkaiden sosiaalisten tilanteiden pelko on vähentynyt, sosiaalinen kanssakäyminen on lisääntynyt ja toimintakyky parantunut. Kulttuurisilla hyvinvointipalveluilla nähdään olevan yleisesti positiivinen vaikutus mielialaan, sillä ne tarjoavat psyykkistä virkistävyyttä sekä mahdollisuuden ilmaista itseään ja tunteitaan monipuolisesti. Kulttuuritoiminnot tarjoavat asukkaalle myönteisiä tuntemuksia vielä tilaisuuden tai toiminnan jälkeen, ja tätä myönteistä vaikutusta voidaan pidentää esimerkiksi taltioimalla tilaisuus ja palaamalla siihen uudelleen. Toisaalta myös muistisairaat nauttivat näistä tuokioista, sillä ne tarjoavat hetkellisiä onnen ja onnistumisen tunteita.

”Asiakkaan oma sosiaalinen kanssakäyminen kehittynyt, sekä halu itse osallistua myös tekijänä. Ohjattu muistelu toiminut mukana, kun kulttuurisista tapahtumista on otettu valokuvia, joissa asiakas näkyy myös tekijänä. Monelle kulttuuri on tuonut mukanaan uusia kokemuksia, joista ei ole aikaisemmin ollut tietoinen.”

”Sen on huomannut siitä, kun kulttuuripalveluita on jouduttu vähentämään kustannustehokkuuden takia, niin asiakkaat ovat kokeneet pitkästävnsä ja he ovat kaivanneet virikeohjaajien tuottamia tuokioita.”

Samalla kulttuuripalveluilla on ollut voimakas yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistava rooli. Kulttuuripalvelut vaikuttavat vastaajien mukaan myös työntekijöiden hyvinvointiin.

”Tuo vaihtelua ja virkistystä arjen rutiineihin, koska asukkaat ympärivuorokautisessa hoidossa. Keskustelunaiheita löytyy asukkaiden ja henkilökunnan väliseen vuorovaikutukseen. Yleensä omilla mahdollisuus osallistua tilaisuuksiin, tällöin lisää yhteistyötä asukkaan lähiverkoston kanssa. Muistihäiriöisten asukkaiden reaktiot, mm. voi osallistua yhteislauluun vaikka muuten ei juurikaan vuorovaikutusta henkilökunnan ja/tai omaisten kanssa.”

Kyselyyn vastanneista 12 ilmoitti, että organisaatiossa tai yksikössä on henkilö, jonka erityisellä vastuulla kulttuuritoiminnan järjestäminen on. Ainoastaan yhdellä näistä henkilöistä on kulttuuri- tai taidealan koulutusta.

Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden rahoitus näyttää koostuvan käytännössä kahdesta lähteestä. Suurimmaksi osaksi palvelut ovat kuntien tai kuntayhtymien vastuulla, mutta myös asiakkaat osallistuvat toimintojen rahoittamiseen. Toisaalta palvelut tuotetaan pitkälti myös vapaaehtoisvoimin. Muutamissa vastauksissa mainittiin rahoituslähteenä yhdistykset tai hankerahoitus.

Kysyttäessä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden toteuttamisessa ilmenneistä mahdollisista ongelmista rahoituksen puute ja henkilökunnan resurssit nousivat selvästi yleisimmiksi ongelmakohtiksi. Myös yhteistyöverkoston puute ja verkoston rakentamisen hankaluus mainittiin ongelmana. Sen sijaan kulttuuri- ja taidealojen tuntemusta, kulttuuri- ja taidealojen palvelujen saatavuutta tai asenteita pidettiin vähäisemmässä määrin ongelmina. Henkilökunnan koulutus ei ollut kenenkään vastaajan mukaan ongelmakohta kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Muina ongelmina mainittiin kahdessa avoimessa vastauksessa asukkaiden huonokuntoisuus ja motivointi osallistumiseen.

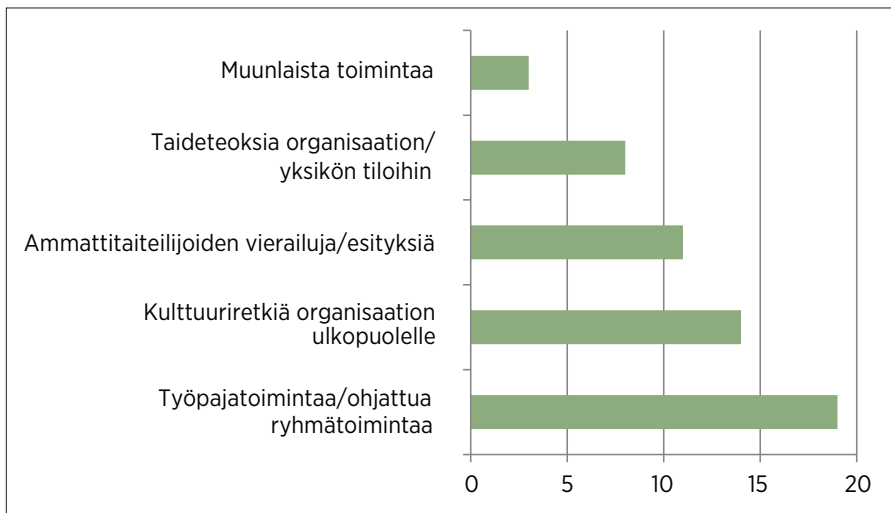
”Asiakkaat koko ajan huonompikuntoisia, joten vaikea lähteä heidän kanssa johonkin. Henkilökuntaa tarvitaan retkillä paljon, ja se ei aina onnistu. Yksikkömmme myös aika pieni, joten tänne ei mahdu kovin suuria ulkopuolisia esiintyjäryhmiä.”

Kuusi vastaajaa ilmoitti olleensa mukana hankkeessa, jossa on kehitetty kulttuurisia hyvinvointipalveluita. Nimeltä mainittiin kulttuurinen huolenpito-hanke (*CultureCare*), jossa kehitetään toimenpiteitä koetun terveyden edistämiseksi eri sektoreilla, Tairettä tännekin -hanke sekä Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hanke. Lisäksi mainittiin hanke, jonka avulla viedään kirjastopalveluita kotona asuville iäkkäille tai muuten toimintakyvyltään rajoittuneille henkilöille.

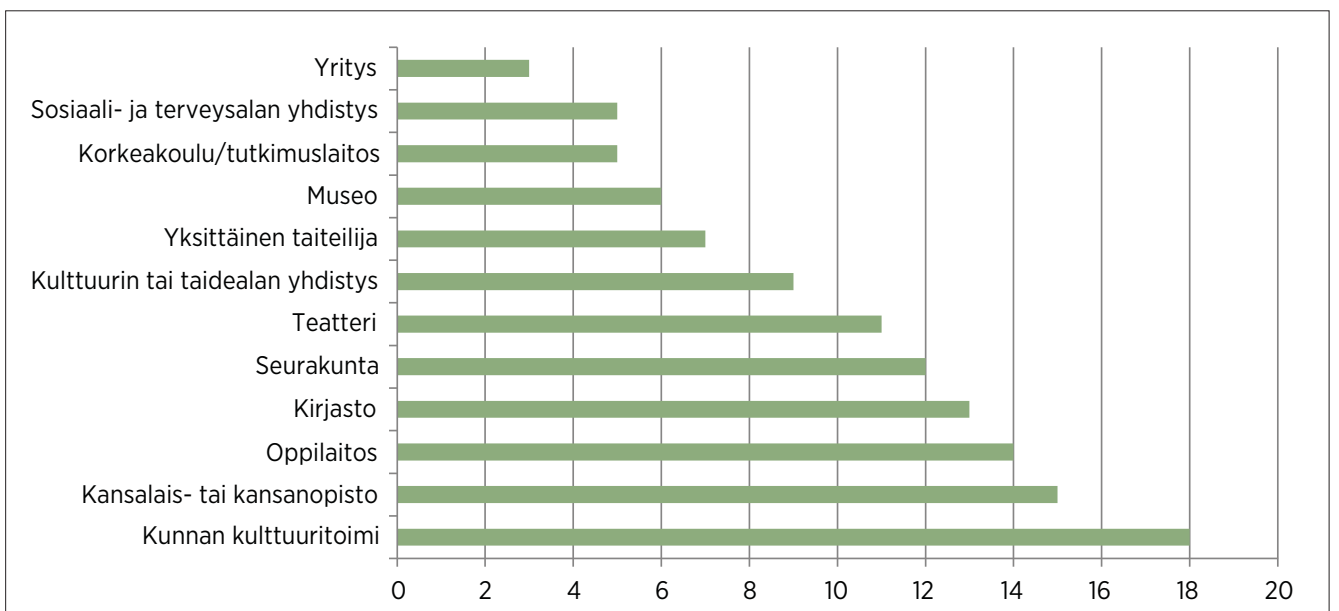
Kysyttäessä, kuinka tärkeänä vastaajat pitävät tulevaisuudessa kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämistä osana toimintaansa 23 vastaajasta ainoastaan yksi ei pitänyt tätä lainkaan tärkeänä, mutta kaikki muut joko erittäin tai melko tärkeänä. Toivottuja toimintamuotoja olivat erityisesti työpaja-

toiminta tai ohjattu ryhmätoiminta. Lisäksi kulttuurisisältöiset retket yksikön ulkopuolelle ja ammattitaiteilijoiden vierailut ja esitykset olivat toivelistalla. Avoimissa vastauksissa toivottiin muun muassa runsaasti musiikkia ja senioritanssia. Todettiin myös, että aina ei tarvita ammattitaiteilijoita, vaan kaikki esiintyjävieraat ovat toivottuja lapsista vanhuksiin. Lisäksi toivottiin kulttuuritoimintaa pieniin yksiköihin, perhekoteihin sekä omaishoitajille ja hoidettaville.

Tulevaisuudessa sosiaali- ja terveysalan organisaatiot ja yksiköt toivovat yhteistyötä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden järjestämisessä erityisesti kuntien kulttuuritoimen kanssa. Muita toivottuja yhteistyökumppaneita ovat kansalais- ja kansanopistot, oppilaitokset, kirjastot ja seurakunnat ja teatterit. Jotta kulttuurisia hyvinvointipalveluja voidaan jatkossakin tarjota osana toimintaa, kaivataan erityisesti tukea rahoitukseen, henkilökunnan resursoimiseen ja ajankäyttöön sekä yhteistyöverkoston kokoamiseen. Sen sijaan asenteita ja ennakkoluuloja ei nähdä ongelmana sosiaali- ja terveysalan yksiköissä.

Kuvio 2. Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden toimintaan halutut kulttuuriset hyvinvointipalvelut. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kuvio 3. Sosiaali- ja terveysalan yksiköiden toivomat kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kokoavasti sosiaali- ja terveysalan yksiköiden näkemykset kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisestä tulevaisuudessa olivat myönteisiä. Nähtiin, että merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Asiaa pidetään tärkeänä, mutta se vaatii koordinoitua. Samalla toivotaan, että palvelut näkyisivät käytännössä myös kuntakeskusten ulkopuolella. Toiveena on, että yksiköihin otettaisiin yhteyttä ja palveluja tarjottaisiin aikaisempaa enemmän.

"Asia on tärkeä ja tulee koko ajan tärkeämmäksi. Tulevaisuuden vanhus osaa vaatia enemmän. Henkisen puolen huomioiminen yhtä tärkeää kuin fyysisen ja sosiaalisen puolen huomiointi."

"Esimerkiksi Tampereella on onnistuneita projekteja kehitysvammaisten kanssa. Halua on täälläkin paljon, ja toivomme kovasti yhteistyötä ja tilaisuuksia taiteen aloilta."

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN JÄRJESTÖTOIMIJAT

Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille suunnattu kysely lähetettiin 116 henkilölle, joista 29 vastasi. Vastausprosentiksi muodostui 25. Vastaajista 11 edusti sydänyhdistyksiä ja 2 Punaista Ristiä. loput 16 vastaajaa edustivat eri järjestöjä joiden joukossa oli muun muassa diabetesyhdistys, näkövammayhdistys, reumayhdistys, sosiaalipsykiatrinen yhdistys sekä työkyvyttömyisyhdistys ja varhaiseläkeläisten yhdistys.

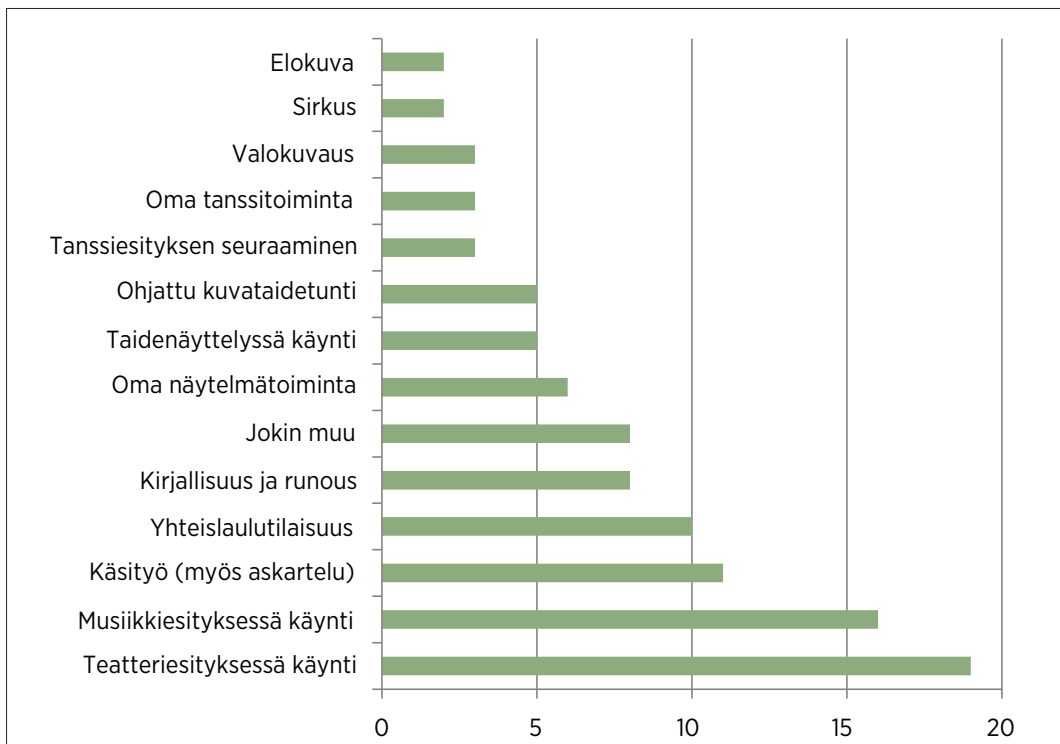
Vastaajista 28 ilmoitti, että heidän yhdistyksensä on järjestänyt tai tarjonnut kulttuurisia hyvinvointipalveluita kuten esimerkiksi musiikkiesityksiä, yhteislaulutilaisuuksia tai käyntejä kulttuurikohteissa jäsenilleen. Yksi vastaaja ei osannut arvioida onko hänen yhdistyksensä tarjonnut näitä palveluita.

Tarjottujen kulttuuristen hyvinvointipalveluiden sisältönä oli ollut eniten teatteriesityksiä, sillä 19 vastaaja ilmoitti yhdistyksensä tarjonneensa niitä jäsenistölleen. Myös musiikkiesitykset olivat suosittuja, sillä niitä oli järjestetty 16 yhdistyksessä. Käsitöitä oli harjoitettu 11 yhdistyksessä ja yhteislaulua 10 yhdistyksessä.

Muuta järjestöissä harjoitettua toimintaa olivat muun muassa kirjallisuus ja runous 8 maininnalla sekä oma näytelmätoiminta 6 vastauksella. Vastaajien mainitsemista muista hyvinvointipalveluista merkittävimpiä olivat erilaiset retket, joita oli järjestetty 5 yhdistyksessä.

Tiedusteltaessa kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjonnan määrästä ilmeni, että 19 yhdistystä tarjosi näitä palveluita jäsenistölleen tai asiakkailleen harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Kerran kuussa kulttuurisia hyvinvointipalveluita tarjottiin kolmessa yhdistyksessä ja kerran viikossa kahdessa yhdistyksessä. Päivittäin tai useammin kulttuurisia hyvinvointipalveluita tarjosi kolme yhdistystä.

Kysyttäessä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjoamisen suunnitelmallisuudesta ja pitkäjänteisyydestä 9 vastaaja ilmoitti, että toiminta on säännöllistä, keskeinen osa toimintaa ja se on kirjattu yhdistyksen sääntöihin. Vastaajista 6 ilmoitti toiminnan olevan satunnaista, mutta sen olevan kirjattuna yhdistyksen sääntöihin. Voidaan siis sanoa, että yli puolessa kyselyyn osallistuneista yhdistyksistä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjonta on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. Merkittävää on myös se, että 8 vastaajan mukaan kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjoaminen oli säännöllistä, mutta sitä ei ole kirjattu yhdistyksen tavoitteisiin. Voidaankin katsoa että kyselyyn vastanneista yhdistyksistä peräti 80 prosentissa kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tarjonta on tällä hetkellä suunnitelmallista.

Kuvio 4. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tarjoamat kulttuuriset hyvinvointipalvelut viimeisen vuoden ajalta. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kulttuuriset hyvinvointipalvelut olivat yli puolessa kyselyyn osallistuneista sosiaali- ja terveysalan järjestöistä (15 vastaajaa) järjestetty pääosin ulkopuolisia palveluntarjoajia kuten vierailuvia esiintyjä hyödyntämällä. Vastaajista 6 ilmoitti, että palvelut on tuotettu oman henkilökunnan tai jäsenistön ja ulkopuolisten tahojen yhteistyönä. Omin voimin kulttuurisia hyvinvointipalveluita tuotettiin puolestaan 5 yhdistyksessä. Kaksi vastaajista ei tiennyt hyvinvointipalveluiden järjestämistapaa. Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden järjestämisessä järjestöt olivat tehneet yhteistyötä eniten teattereiden kanssa. Seuraavaksi eniten yhteistyötä oli tehty oppilaitosten, kuntien kulttuuritoimien sekä seurakuntien kanssa. Myös yksittäiset taiteilijat sekä kansalais- ja kansanopistot olivat merkittäviä yhteistyökumppaneita.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen jäsenistön ja asiakkaiden roolin kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisessa nähtiin olevan ennen kaikkea muiden tuottamien kulttuuripalveluiden käyttäminen ja kokeminen. Tätä vaihtoehtoa painotti 20 vastaajaa eli yli 2/3 kaikista vastaajista. Toisaalta lähes neljännes vastaajista ilmoitti, että jäsenet ja asiakkaat ovat pääosin itse aktiivisia tekijöitä ja osallistuvat esimerkiksi taidetyöpajoihin. Kaksi vastaajaa ei osannut kertoa kantaansa tähän kysymykseen.

Kysyttäessä arviota tarjottujen kulttuuripalveluiden vaikutuksesta jäsenistön tai asiakkaiden hyvinvoinnille yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että kulttuuripalveluilla oli ollut jonkin verran positiivista vaikutusta. Paljon positiivista vaikutusta toiminnassa näki liki kolmannes vastaajista. Viisi vastaajaa ei osannut arvioida toiminnan hyvinvointivaikutuksia lainkaan. Kysyttäessä avoimella kysymyksellä minkälaisia positiiviset vaikutukset olivat olleet, nostivat tähän kysymykseen vastanneet esille ennen kaikkea toiminnan sosiaalisuutta ja aktiivisuutta lisäävät vaikutukset. Osallistumisen, osallisuuden, yhdessäolon, yhteisöllisyyden ja sosiaalisten taitojen kohentuminen painottui valtaosassa vastauksia. Muita mainittuja vaikutuksia olivat sosiaalisen aktiivisuuden lisääntyminen, ilo ja elämykset, onnistumisen kokemukset sekä rentoutuminen ja vertaistuki.

"Sosiaalisten taitojen parantuminen ja aktiivisuus kodin ulkopuolisessa toiminnassa on lisääntynyt."

"Itse tehdessä ja toimiessa asiakkaamme ovat saaneet onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia. Pieniä elämyksiä, jotka ovat kantaneet taas hetkeksi eteenpäin. Yhdessä tekemisen kautta sosiaalisten taitojen vahvistuminen."

"Vaikutukset ovat olleet esim. vertaisten kanssa yhdessä oloa, joka toivottavasti on tuonut jäsenille hyväksytyksi tulemisen tunnetta ja mielenvirkeyttä sekä uusia ystäviä ja elämyksiä."

"Iloinen sydän voi paremmin"

Tiedusteltaessa järjestöjen edustajilta tarjottujen kulttuuripalveluiden vaikutuksesta yhdistysten jäsenten omaisille ja lähi-

piirille ilmeni, että vastaajista yli puolet oli sitä mieltä, että niillä oli ollut joko jonkin verran tai paljon positiivisia vaikutuksia. Positiiviset vaikutukset vähäisiksi arvioi 3 vastaajaa, ja 8 vastaajaa ei osannut arvioida vaikutuksia lainkaan. Nämä tulokset voivat kertoa siitä, että vastaajien edustamista organisaatioista reilu kolmannes suuntaa kulttuuriset hyvinvointipalvelunsa yksinomaan jäsenistölleen, kun taas vajaa kaksi kolmasosaa pyrkii myös aktiivisesti huomiomaan toiminnassaan jäsenten omaiset ja lähipiirin kulttuuripalveluiden tarjonnassaan.

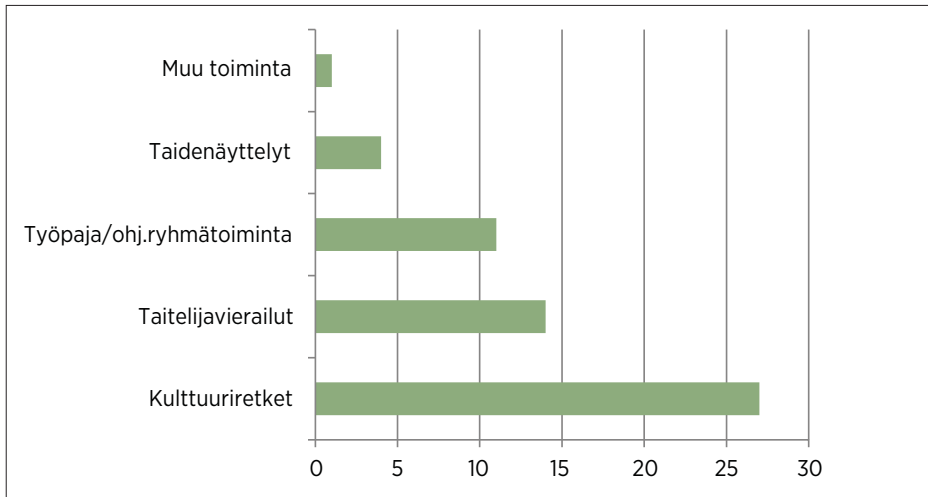
Kulttuuritoiminnan organisoimiseen oli noin puolessa kyselyyn osallistuneista järjestöistä erityinen vastuuhenkilö. Näistä henkilöistä vain kahdella tiedettiin olevan kulttuuri- tai taidealan koulutus. Kulttuuritoiminnan organisoimisen sosiaali- ja terveysalan järjestökentällä voidaankin nähdä olevan enemmän alan harrastajien kuin ammattilaisten käsissä.

Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottaminen järjestöissä kustannetaan useimmiten yhdistysten omista varoista, vapaaehtoisvoimin tai asiakkaiden toimesta. Muita merkittäviä rahoittajia tahoja ovat muun muassa kunnat, sponsorit ja yhdistykset.

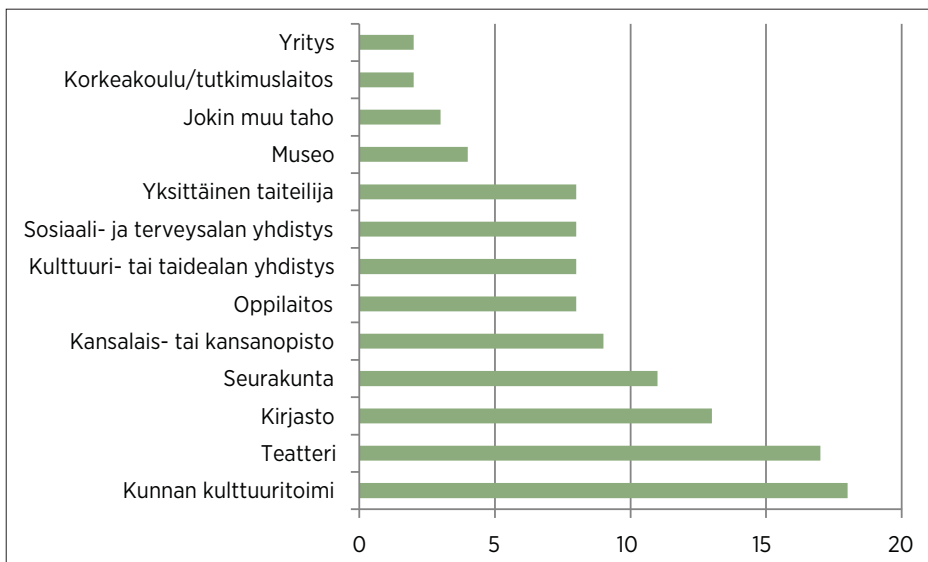
Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden järjestämiseen liittyneistä ongelmista vastauksissa esiin nousivat erityisesti henkilökunnan resurssit sekä rahoitus. Merkittäviä olivat myös asenteet ja ennakkoluulot sekä yhteistyöverkoston puute ja verkoston rakentamisen hankaluus. Saatujen tulosten pohjalta voidaan esittää, että mikäli kyselyyn vastanneilla järjestöillä olisi enemmän aikaa ja rahaa käytettävissään, ne tarjoaisivat nykyistä enemmän kulttuurisia hyvinvointipalveluita. Mitään yleisempää arviota ei tämän kyselyn tulosten pohjalta voida kuitenkaan tehdä, sillä vastauksia antaneiden järjestöjen määrä on pieni ja niiden voidaan olettaa suhtautuvan kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamiseen keskimääräistä positiivisemmin. Saattaa siis olla, että suuremmassa aineistossa esimerkiksi asenteiden ja taiteen ja kulttuurin tuntemuksen heikkous nousisivat ongelmina korostetummin esille.

Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämiseen hanketoiminnan kautta oli osallistunut vain 3 vastaajaa 28 vastaajan joukosta. Ylivoimainen enemmistö vastaajista ilmoitti, ettei heidän yhdistyksensä ole ollut mukana kehittämishankkeissa. Vastaavasti 4 vastaajaa ei osannut arvioida yhdistyksensä osallistumista hanketoimintaan. Vaikka kulttuurisia hyvinvointipalveluita ei ollut hankkeiden avulla juurikaan kehitetty, oli kiinnostus niiden kehittämiseen tulevaisuudessa korkealla. Tästä kertoo se, että 25 vastaajaa 29:stä piti kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämistä joko erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä. Yksikään vastaaja ei pitänyt kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämistä oman järjestönsä toiminnassa merkityksettömänä.

Kysyttäessä millaisia kulttuurisia hyvinvointipalveluita sosiaali- ja terveysalan järjestöt kaipaivat, ilmeni että ylivoimaisesti suosituimpia toiminnan muotoja olivat kulttuuriretket, joita painotti 27 vastaajaa. Erään vastaajan mukaan kulttuuriretkiä oli heidän järjestössään tehty joka kesä peräti 100 hengen voimin, ja vain raha asettaa esteitä niiden toteuttamiselle. Seuraavaksi suosituinta toimintaa olivat ammattitaiteilijoiden vierailut ja esitykset sekä työpajatoiminta/ohjattu ryhmätöiminta.

Kuvio 5. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan halutut kulttuuriset hyvinvointipalvelut. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kuvio 6. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toivomat kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kyselyyn vastanneet sosiaali- ja terveysalan järjestöjen edustajat halusivat tehdä yhteistyötä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisessa erityisesti kuntien kulttuuritoimien (18 vastaajaa), teattereiden (17), kirjastojen (13) ja seurakuntien (11) kanssa.

Tiedusteltaessa vastaajien tuen tarvetta kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisessa ilmeni, että henkilökunnan resurssit ja rahoitus ovat kaksi tärkeintä tukea tarvitsevaa kysymystä. Yksi tapa vastata näihin tarpeisiin voisi olla hyvinvointipalveluiden tuottaminen järjestöissä hankepohjaisesti, jolloin saataisiin lisää sekä taloudellisia resursseja että henkilökuntaa.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden parissa toimivien järjestöjen edustajien mukaan kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisessä tulisi tulevaisuudessa huomioida nykyistä enemmän muun muassa se, ettei kulttuurin hyvinvointia edistäviä vaikutuksia tunneta riittävän laajasti ja että aihepiiristä tarvittaisiin lisää tiedottamista ja markkinointia.

"Kulttuurista hyvinvointia tunnetuksi, asia on vielä suurelta yleisöltä hämärän peitossa."

"Toivon kulttuuristen hyvinvointipalveluiden markkinoinnissa enemmän aktiivisuutta, nimenomaan tiedottamisen tasolla."

"Asiantuntijat kerätköön tietoa ja selvittäköön kehitysmahdollisuudet."

Vastaajien mukaan yhtenä merkittävänä tulevaisuuden kehittämishaasteena järjestöissä oli myös henkilöresurssien vähäisyys tai vaihtuvuus.

"Yhdistyksiin aktiivisia toimijoita, toiminta on paljolti samojen henkilöiden varassa."

"Vapaaehtoistyöhön ei löydy tekijöitä. Muutaman harteille ei voi kasata enää yhtään enempää."

Myös verkostoitumiseen ja taloudellisten toimintaedellytysten tukemiseen nähtiin tarvittavan lisätukea.

"Toivoisin kaupungin tukevan toimintaamme jotenkin, vaikka taloudellisesti."

"Yhdistyksille tulisi luoda verkosto, mistä olisi helppo poimia omalle porukalle sopivaa tarjontaa."

Vastaajien kuvaamat haasteet ovat hyvin tyyppillisiä kaikessa järjestötyössä, jossa vapaaehtoistoiminnalla keskeinen merkitys. Tällöin henkilöstön ja taloudellisten voimavarojen yhteensovittaminen nousevat keskeisiksi kysymyksiksi. Kokemistaan haasteista huolimatta monet vastaajista viestivät vahvaa uskoa ja sitoutumista kulttuurin ja hyvinvoinnin edistämiseen.

"Koko ajan tiukentuva taloustilanne ja sen myötä henkilöstöresurssien väheneminen johtaa siihen, että entistä enemmän kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämiseen/ylläpitämiseen tarvittaisiin ulkopuolisten tahojen työpanosta. Tämä alue on kuitenkin todella tärkeää ja erityisesti kun kyseessä on mielenterveyskuntoutajat!"

"On tiedossa, että kulttuuri lisää sydän- ja verisuonitauteja sairastavien hyvinvointia ja myös toimii ennaltaehkäisijänä. Siksi pidän tärkeänä lisätä kulttuuripalvelujen saatavuutta."

KULTTUURIJÄRJESTÖT

Kulttuurijärjestöille suunnatun kyselyn vastaanotti 58 henkilöä, ja vastauksia kyselyyn tuli 12. Palautusprosentti näin ollen oli 21. Vastaajat edustivat Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistystä, kotiseutu- ja museoyhdistyksiä, Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseura ry:tä, kuvataideseuraa, kirjailijayhdistystä sekä Etelä-Pohjanmaan mieslaulajat ry:tä. Vaikka vastausmäärä jäi pieneksi, vastaajat edustivat monipuolisesti eri kulttuurialoja.

Vastaajien asema tai tehtäväkuva yhdistyksessä oli tyyppillisimmin toiminnanjohtaja tai puheenjohtaja. Kyselyyn vastanneiden yhdistysten pääasiallinen toiminta-alue on oma kunta tai Etelä-Pohjanmaan alue. Ainoastaan yksi vastaaja ilmoitti toiminnan olevan valtakunnallista.

Enemmistö vastaajista ilmoitti, että yhdistys on tarjonnut kulttuurisia hyvinvointipalveluja sosiaali- ja terveysalan yksiköissä. Kysyttäessä syitä sille, miksi yhdistys ei ole järjestänyt kulttuurisia hyvinvointipalveluita kaksi vastaaja totesi, että se ei kuulu yhdistyksen varsinaiseen toimenkuvaan ja yksi vastaaja toi esiin tiedon puutteen mahdollisuuksista tarjota palveluita sosiaali- ja terveysalan yksiköissä. Avoimessa vastauksessa hän totesi, että ei ole kutsuttu eivätkä he ole itseään tyrkyttäneet.

Yhdistysten tarjoamat kulttuuriset hyvinvointitoiminnot ovat olleet varsin monipuolisia: teatteriesityksiä, ohjattua tanssia, käsitöiden tekemistä, taidenäyttelyjä, valokuvausta, kirjallisuutta ja musiikkia eri muodoissa. Yksi kyselyyn vastanneista kotiseutuyhdistyksistä oli tarjonnut peräti kymmentä erilaista

toimintamuotoa, joiden joukossa on myös ruokaperinne. Lisäksi toimintamuotona kuvattiin henkilökohtaiset luennot muun muassa myönteisestä ajattelusta ja teatteriohjaajan työstä.

Kulttuurisia hyvinvointipalveluja tarjoavat kulttuuriyhdistykset näyttävät tarjoavan palveluja melko vaihtelevasti ja satunnaisesti, kysymykseen vastanneiden mukaan yleensä harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Yli puolet kysymykseen vastanneista myös ilmoitti, että heillä ei ole yhdistyksessään henkilöä, jonka erityisellä vastuulla on kulttuuri-toiminnan järjestäminen osana hyvinvoinnin edistämistä sosiaali- ja terveyssektorilla.

Kysyttäessä keskeisistä yhteistyötahoista yleisimmäksi yhteistyötahoksi nousi kunnan kulttuuri-toimi, jonka kanssa puolet vastaajista oli tehnyt yhteistyötä. Seuraavaksi suosituimpia yhteistyökumppaneita olivat oppilaitokset, kansalais- ja kansanopistot sekä vammaisten palveluyksiköt.

Enemmistö vastaajista ilmoitti, että palveluilla on ollut myönteisiä vaikutuksia asiakkaiden hyvinvointiin. Näitä vaikutuksia kuvattiin siten, että aktiivisuus, elämänilo ja innostuneisuus ovat lisääntyneet minkä lisäksi ihmiset hyväksyvät itsensä sellaisina kuin ovat ja antavat arvoa muillekin. Myönteiset vaikutukset näkyvät myös muun muassa itsetunnon kohoamisessa. Sen sijaan vaikutuksia yhdistysten jäsenten hyvinvointiin oli vastaajien mukaan hankalampi arvioida, mutta myös heille arvioidaan tulevan myönteisiä vaikutuksia.

"Vanhankodin henkilökunta ovat kokeneet mielihyvän ilmaisuihin kuinka iäkkäät vieraat ovat viihtyneet, särky-lääkkeitä on tarvittu vähemmän. Muistot tutusta kotoisesta ympäristöstä saaneet mielen virkistymään. Lapsiryhmät ovat saaneet mielihyvää taitavien esitysten myötä. Terveysalan työntekijät sairaalan ja terveyskeskusten henkilökunta ovat viihtyneet ja virkistyneet koulutusta-pahtumisissaan perinteikkäässä ympäristössämme."

Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden rahoitus näyttää koostuvan käytännössä kahdesta lähteestä. Suurimmaksi osaksi palvelut on järjestetty vapaaehtoisvoimin tai kuntien tai kuntayhtymien kustantamana, mutta myös asiakkaat sekä yhdistykset itse osallistuvat toimintojen rahoittamiseen.

Kysyttäessä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden toteutamisessa ilmenneistä mahdollisista ongelmista rahoituksen puute ja henkilökunnan resurssit nousivat selvästi yleisimmiksi ongelmakohtiksi. Sen sijaan yhdistysten henkilökunnan osaminen tai asenteet eivät olleet vastaajien mukaan ongelmakohta kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Avoimessa vastauksessa mainittiin ongelmana erikseen toiminnan "kampanjamaisuus", millä ilmeisesti viitattiin ohjelmallisuuteen ja hankeprosesseihin perustuvaan toimintatapaan.

Viisi vastaajaa ilmoitti olleensa mukana hankkeessa, jossa on kehitetty kulttuurisia hyvinvointipalveluita. Nimeltä mainittiin Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla -hanke, Kuortane Promo -hanke, jossa edistetään kuntalaisten fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia aktivoimalla heitä yhteisiin harrasteisiin ja toimiin sekä kulttuuriympäristöä ja kulttuuri-perintökasvatusta koskevat hankkeet.

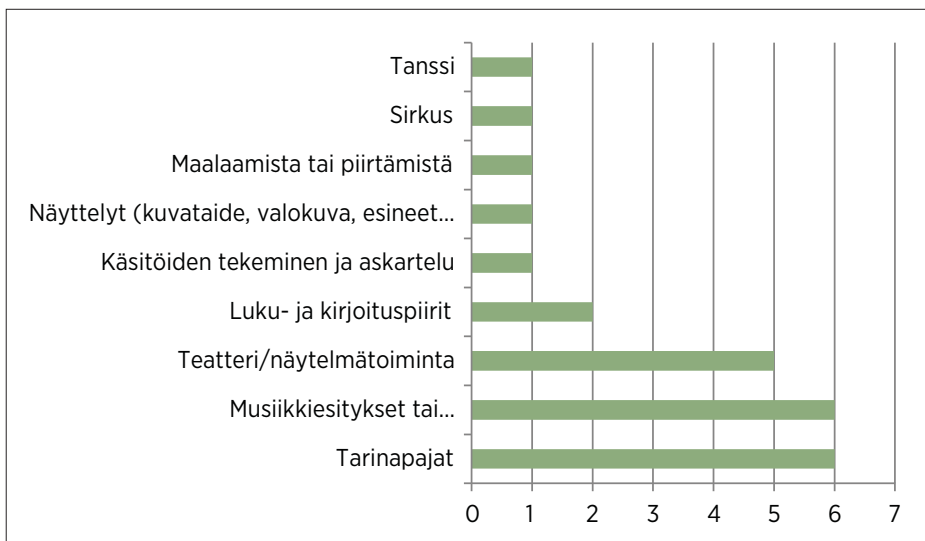
Kysyttäessä kuinka tärkeänä vastaajat pitävät tulevaisuudessa kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämistä osana toimintaansa 12 vastaajasta kaksi piti vain hieman tärkeänä, mutta kaikki muut joko erittäin tai melko tärkeänä. Toivottuja ja tulevaisuuden toimintamuotoja, joita kulttuuriyhdistykset haluaisivat kehittää, olivat erityisesti musiikkiesitykset tai yhteislaulutilaisuudet, tarinapajat sekä teatteriesitykset tai ohjattu näytelmätoiminta. Lisäksi avoimessa vastauksessa tuotiin esiin, että kotiseutuyhdistys voi tarjota yhteisöllisiä kokoontumistiloja ja näyttelytilan käyttökorkvausta vastaan.

Tulevaisuudessa kulttuuriyhdistykset toivovat yhteistyötä kulttuuristen hyvinvointipalveluiden järjestämisessä erityisesti kuntien kulttuuritoimen kanssa. Muita erityisen toivottuja yhteistyökumppaneita ovat kansalais- ja kansanopistot, kuntien

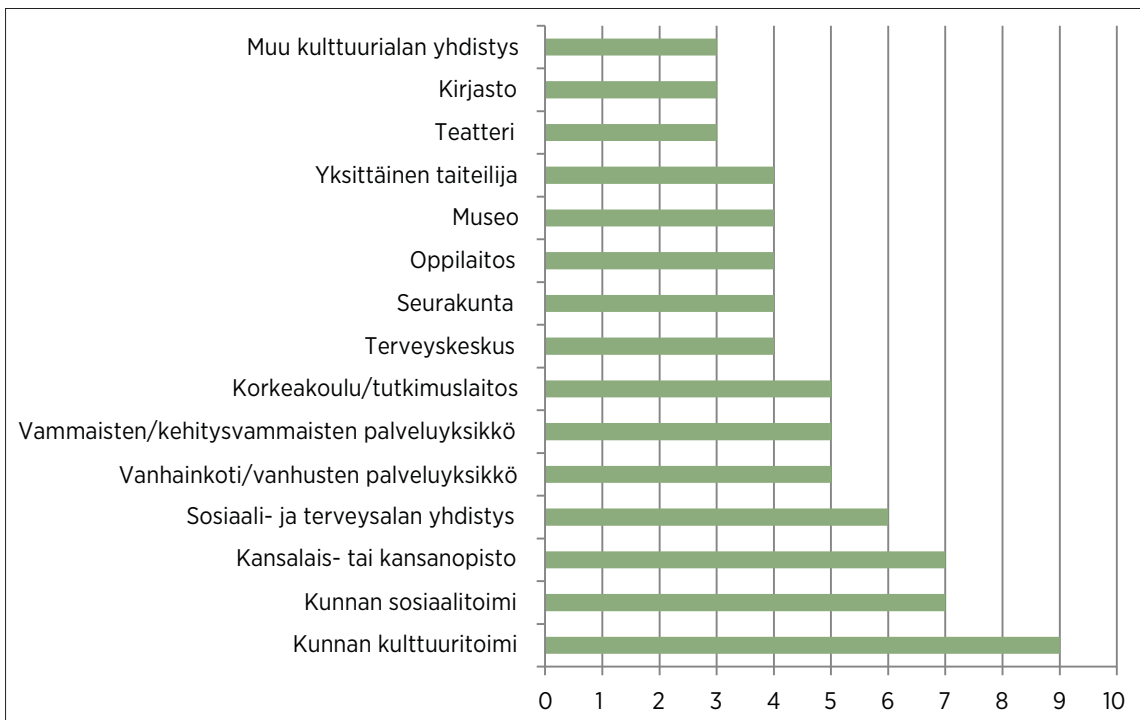
sosiaalitoimi sekä sosiaali- ja terveysalan yhdistykset, vaikka lukuisat muutkin tahot kuten vanhusten ja vammaisten palveluyksiköt saivat mainintoja toivottuina yhteistyötahoina.

Kulttuuriyhdistykset kokevat tarvitsevansa tukea ensisijassa rahoitukseen sekä yhteistyöverkoston rakentamiseen ja tiedotukseen liittyvissä asioissa kyetäkseen tarjoamaan kulttuurisia hyvinvointipalveluita entistä paremmin osana toimintaansa. Yksikään vastaajista ei maininnut henkilökunnan koulutusta tarvittavana keinona.

Kokonaisuutena kulttuurialan yhdistystoimijat pitivät tärkeänä sitä, että eri toimijoiden välille syntyisi enemmän yhteistyötä. Kulttuuriyhdistyksissä toimii aktiivisia ja esiintymiskykyisiä jäseniä, jotka mielellään voisivat toimia vapaaehtoisina. Tähän kuitenkin tarvitaan koordinaatiota.

Kuvio 7. Kulttuurijärjestöjen toimintaan haluttu kulttuuriset hyvinvointipalvelut. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

Kuvio 8. Kulttuurijärjestöjen toivotut kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottajakumppanit. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

"Pidämme asiaa ensiarvoisen tärkeänä ja haluaisimme kehittää palvelujamme juuri tähän suuntaan"

"Kunnissa löytyy monenlaisia kulttuurialan osajia. Heille tarvittaisiin koordinaattori."

Esim. vanhuksille ja laitoksissa oleville kaikille kehitysvammaisille ja mielenterveyspotilaille pitäisi järjestää tekemistä taiteen parissa koska usein he voivat paremmin kun saavat taideterapiaa. Siitä on iloa ja heidän henkistä tilaa parantaa ja tervehdyttää ja poistaa ahdistusta. Musiikki ja kuvataide ovat tärkeitä."

KOULUTUS- JA TUTKIMUSORGANISAATIOIOT

Koulutus- ja tutkimusorganisaatioille suunnatun kyselyn vastaanotti 48 henkilöä. Kaikkiaan vastauksia kertyi 13 kappaletta, joten vastausprosentiksi tuli 27. Kaksi vastaajaa edusti Seinäjoen ammattikorkeakoulua, kolme Seinäjoen yliopistokeskuksen eri yliopistoja, seitsemän kansalais- tai kansanopistoja ja yksi musiikkiopistoa.

Kahdeksan vastaajaa ilmoitti, että osana heidän tarjoamaansa koulutus- tai tutkimustoimintaa on käsitelty kulttuurin vaikutuksia hyvinvointiin. Ne, joiden toiminnassa kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ei ollut käsitelty, ilmoittivat syyksi henkilöresurssien ja ajan puutteen tai yhteistyöverkostojen puutteen. Avoimessa vastauksessa todettiin muun muassa, että kulttuurin hyvinvointivaikutuksia koskevan laadukkaan ja monitieteisen tutkimuksen synnyttämiseksi tarvitaan kulttuurintutkijoita ja sosiaali- ja terveysalan tai psykologian alan tutkijoita, jotka ovat aidosti kiinnostuneita ilmiöstä.

Niin ikään kahdeksan vastaajaa kolmestatoista ilmoitti organisaationsa tai yksikkönsä olleen mukana hankkeessa, jossa on tutkittu kulttuurin hyvinvointivaikutuksia tai kehitetty kulttuurisia hyvinvointipalveluita. Vastaajat kuvasivat ja mainitsivat useita eri hankkeita kuten Sport & Art, Luotaaja-hanke, Kuulto-hanke, taiteen perusopetuksen kehittämishanke sekä Ilmajoen kulttuurin kehittämishanke Kulttuuri kohenoo. Näiden lisäksi mainittiin aiempi aiheen parissa tehty tutkimustyö, jota on toiveena jatkaa Etelä-Pohjanmaalla, ammattikorkeakoulun opiskelijoille suunnatut kurssit, Etelä-Pohjanmaan liiton tai Kansalaisopistojen liiton aiheesta järjestämät seminaarit sekä yleisemmin kulttuuripolitiikan alaa koskeneet hankkeet.

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset on huomioitu koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden tarjoamissa opinnoissa tai tutkimustyössä yleisellä tasolla. Vapaassa sivistystyössä hyvinvointinäkökulman edistäminen on sisäänrakennettuna, sillä vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää muun muassa ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia. Erityisiä kulttuurin ja hyvinvointialan välisen yhteyden ympärille rakennettuja opintokokonaisuuksia ei kuitenkaan vastaajien mukaan kansalais- tai kansanopistoissa ole, vaan ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi kulttuurin keinoin on kyse enemmänkin läpileikkaavasta ajatuksesta kaikessa

koulutustarjonnassa. Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaalialan opintoihin puolestaan sisältyy luovien menetelmien oppimista ja käyttöä asiakkaiden kanssa. Erityisesti kädentaidot ovat keskeisiä ja opiskelijoita kannustetaan hyödyntämään omaa osaamistaan. Aihetta koskevia tutkimus- ja kehittämishankkeita on vireillä: esimerkiksi lasten ja nuorten kotiseutukokemusten ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkasteleva tutkimus sekä kolmannen iän asumiseen liittyvä tutkimushanke.

Yleisimmät yhteistyötahot liittyen kulttuurin hyvinvointivaikutuksia koskevaan koulutus- tai tutkimustoimintaan olivat oppilaitokset (8 mainintaa), kunnan kulttuuritoimi (8), korkeakoulut ja tutkimuslaitokset (6), teatteri (6) sekä kirjasto (6). Myös museot, kansalais- tai kansanopistot, kulttuuri- tai taidealan yhdistykset, sosiaali- ja terveysalan yhdistykset, yksittäiset taiteilijat ja seurakunnat mainittiin yhteistyötahoina. Lisäksi muita nimettyjä tahoja olivat Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Pohjanmaan rahasto, Kuortaneen urheiluopisto, maahanmuuttajat, Turun kulttuuripääkaupunkivuoteen liittynyt monitieteinen kulttuurin hyvinvointivaikutuksia tarkastellut TIUKU-hanke, Seinäjoen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi sekä ikäihmisten palvelukeskukset, alueellinen sivistystyö, kaupungin pakolaispalvelut, Toimintojen talo, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Seinäjoen toimintakeskus, ammattikorkeakoulun opiskelijajärjestö SAMO sekä kotiseutuyhdistykset. Huomioitavaa on, että vastaajat ovat tehneet yhteistyötä lukuisten eri tahojen kanssa. Verkostoitumisen tärkeyttä painotettiin muistuttamalla, että eri tahoilla on omat osaamisensa ja asiantuntijuusosalansa, joten olennaista on löytää toisensa ja yhteiset intressit.

Yhteistyön keskeinen sisältö on ollut varsin monipuolista. Nuorille on järjestetty kulttuuri- ja liikuntaharrasteiden yhdistämistä mahdollistavia työpajatoimintoja. Erilaisten teemapäivien avulla on ideoitu Seinäjoella, miten myös sellaiset kaupunkilaiset, jotka eivät juuri käytä kulttuuripalveluita, saada mukaan palveluiden käyttäjiksi tai on haettu keinoja niin sanottuun hakevaan toimintaan, jonka avulla tavoitetaan juuri sellaisia ihmisryhmiä, jotka muuten eivät hakeudu palveluiden tai harrastusten pariin. Käytännössä yhteistyö eri tahojen välillä on myös liittynyt kurssien, seminaarien tai näyttelyiden ideointiin, suunnitteluun ja markkinointiin.

Kysyttäessä kuinka tärkeänä vastaajat pitävät kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden esiintuomista koulutus- tai tutkimustoiminnassaan 13 vastaajasta 12 piti tätä erittäin tärkeänä ja yksi vain hieman tärkeänä. Keinoista tuoda kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys vahvemmin mukaan opetus- tai tutkimustoimintaan selvästi eniten kannatusta sai eri toimijoiden väliset yhteishankkeet (12 mainintaa). Asiantuntijavierailut liittyen kulttuurin ja hyvinvoinnin väliseen yhteyteen sai kahdeksan mainintaa. Säännölliset organisaatorajat ylittävät kokoontumiset ja foorumit nousivat kolmanneksi suosituimmaksi keinoksi. Muita mainittuja keinoja olivat yhteisopetus kulttuuri- ja sosiaali- ja terveysalalla sekä yhteiset opinnäytetyöt.

Vastaajat kokivat tarvitsevansa tukea voidakseen tuoda kulttuurin hyvinvointivaikutuksia vahvemmin osaksi toimintaansa. Rahoitus sekä henkilöresurssit ja ajankäyttö olivat

Kuvio 9. Keinot tuoda kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys vahvemmin mukaan opetus- tai tutkimustoimintaan. (Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja.)

yleisemmät tukea vaativat kohteet. Lisäksi asenteiden muuttaminen nousi vahvasti esiin avoimista vastauksista. Koettiin, että esimerkiksi kansalaisopiston toiminnan ja sen vaikutusten arvostus voisi olla kuntapäätäjien ja oppilaitosverkostojen keskuudessa parempaa ja että kansalaisopistot tulisi muistaa laajemmin ja monipuolisemmin yhteistyökumppanina. Koettiin myös, että hankerahoittajilla on ennakkoluuloista suhtautumista kulttuurialan hankkeisiin ja että kulttuurialan hankkeisiin tarvitaan erityisiä perusteluja: kulttuurinen ja tutkimuksellinen vaikuttavuus ei riitä, vaan on täytettävä lisäksi myös liiketaloudelliset ja yrittäjyyteen liittyvät vaatimukset. Asennemuokkaukseen nähtiin auttavan tutkimustieto. Samalla kuitenkin todettiin, että kiinnostus monitieteiseen tutkimukseen on lähdeittävä tutkijoista itsestään.

Tulevaisuudessa toivottiin, että kulttuurin hyvinvointivaikutuksia koskevaa koulutus- ja tutkimustoimintaa syntyisi Etelä-Pohjanmaalle. Vastaajat mainitsivat, että he näkevät jokapäiväisessä työssään, kuinka tärkeitä kulttuurisäältäiset kurssit ovat asiakkaille. He toivoivat esimerkiksi kansalaisopiston järjestämien opintoryhmien vaikuttavuustutkimusta, jossa tarkasteltaisiin kulttuurin merkitystä ihmisten hyvinvoinnille, työssä jaksamiselle ja syrjäytymisen ehkäisemiselle. Yleisesti toivottiin tutkimusta aktiivisen harrastamisen ja itse tekemisen merkityksestä hyvinvointiin ja elämänhallintaan sekä hyvään elämään liittyvää tutkimusta eri näkökulmista. Samalla kuitenkin muistutettiin, että tutkimusteemat syntyvät tutkijoiden intressien pohjalta. Toivottiin myös, että kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin keskittyvä toiminta keskittyisi itse tekemiseen ja kohdistuisi aidommin palvelemaan ihmisten hyvinvointia ja onnellisuutta kuin olisi yksinomaan koulutusta ja tutkimusta.

Lopuksi vastaajilta tiedusteltiin avoimessa kysymyksessä, millaisia mahdollisuuksia tai ongelmia he yleisesti näkevät kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisessä osana sosiaali- ja terveyssektorin toimintaa. Vastaukset tiivistyivät toisaalta kulttuurin hyvinvointivaikutusten osoittamisen hankaluuteen ja toiminnan perusteltavuuteen sekä toisaalta sosi-

aali- ja terveyssektorilla vallitseviin asenteisiin kulttuurialan toimijoita kohtaan. Mahdollisuus ja samalla haaste kumpuaa siitä, että kyse on aidosti monien eri asiantuntijuusalojen kohtaamisesta.

”kulttuurin vaikutusta sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisussa ei ole helppoa todentaa perinteisin menetelmin. Siksi rahaakaan ei saa helposti.”

”Mielestäni ongelma on reviiirijako: mitkä tehtävät kuuluva sote-puolen henkilökunnan ’normityöhön’ (— —) Joka tapauksessa kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutukset olisi tärkeätä pystyä osoittamaan myös sote-puolelle koituvina säästöinä.”

”Näen mahdollisuuksia yhteiskunnallisen kulttuurintutkimusperinteen ja terveystieteiden uusien kysymyksenasettelujen kohtaamisessa. Ongelmaksi voi osoittautua uuden tiedon tuominen palveluiksi, koska sosiaali- ja terveyssektorin asiakas- ja potilasrajapinnassa työskentelevät voivat osoittautua asenteellisiksi.”

5 YHTEENVETO

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden vahvistumiseen ovat vaikuttaneet laajat yhteiskunnalliset kehityskulut. Väestön ikääntyminen sekä sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat ovat nostaneet esiin tarpeen tukea taiteen ja kulttuurin avulla tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Myös kulttuuritoimintojen resursoinnin perusteluja tullaan entistä enemmän hakemaan hyvinvointi- ja terveystieteiden koulutuksesta, jolloin yhteyksien luominen kulttuurisektorin ja hyvinvointisektorin välille on tärkeää. Kulttuuristen hyvinvointipalvelujen ja -tuotteiden kehittäminen osaltaan myös tukee kulttuurialan ammattilaisten työllistymismahdollisuuksia.

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia käsittelevän kirjallisuuden tarkastelu osoittaa, että ahkeralla ja monipuolisella kulttuurin harrastamisella on myönteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Kulttuurin terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat piirteet ovat moninaisia ja positiivisten vaikutusten taustalla olevat mekanismit ovat osin tuntemattomia. Tämän vuoksi tarvitaan lisää tutkimusta ja monipuolisempaa ymmärrystä kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Kulttuuritoiminta joka tapauksessa parantaa ihmisten elämänlaatua tarjoamalla virikkeitä, joiden avulla voi jäsentää omaa elämäänsä. Samalla se vahvistaa sosiaalista vuorovaikutusta ja kasvattaa näin ihmisten sosiaalista pääomaa. Kulttuuritoimintaan osallistuminen voi myös auttaa alentamaan stressitasoa ja parantaa tätä kautta terveyttä. Ovatpa kulttuurin vaikuttavat mekanismit mitkä tahansa, tärkeintä on, että kulttuuritoiminta parantaa ihmisten kokemaa fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia ja pidentää elinikää. Kulttuurin ja taiteen tärkeimpänä vaikutuksena voikin pitää sitä, että se antaa meille hyvän syyn elää.

Kulttuurin kytkentä muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan ja suunnitteluun on avainasemassa, kun pyritään löytämään yhteisiä toimintamalleja kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektorien välille. Tämä on tunnistettu eri tasoilla ohjelmasiirtoissa, ja esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa vuosille 2010–2013 kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat hyvin selvästi esillä. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden merkitys on tunnistettu myös Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa vuosille 2011–2014.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä on käytännössä rakennettu erilaisilla kehittämishankkeilla. Hankkeissa on nostettu esiin hyvinvoinnin ja kulttuurin välistä yhteistyötä monin eri tavoin sekä luotu sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja verkostoja. Etelä-Pohjanmaalla lukuisat kulttuurihankkeet ovat onnistuneet vahvistamaan kulttuuritoimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja verkostoja, nuorten parissa tehtävää kult-

tuurityötä, tuotteistamaan kulttuurisia hyvinvointipalveluita sekä tukemaan kulttuuriaktiiviteetteja keskusten ulkopuolella.

Huomionarvoista tässä selvityksessä tarkastelluille kymmenelle hankkeelle on, että niissä on otettu maaseudun ja kuntien reuna-alueiden kulttuuritoiminnan kehittäminen huomioon varsin kattavasti. Hankkeissa on kyetty vastaamaan kuntarakenteen muutoksen mukanaan tuomiin haasteisiin monin eri tavoin, oli paikka sitten kulttuuripalveluiden kehittämisestä kylissä tai aluerakenteen muutoksen käsittelystä draaman keinoin.

Hankkeet ovat onnistuneet siirtämään muualla luotuja toimintamalleja paikalliseen kontekstiin sekä kehittämään niitä edelleen. On myös havaittavissa hankkeiden aloittamien toimintojen juurtumista alueelle, ja merkkejä on myös siitä, että hankkeet tulevat synnyttämään sellaisia aivan uusia toimintamalleja, joita voidaan hyvinä käytäntöinä levittää myös muualle.

Vaikka hankkeissa on kehitetty yhteistyömalleja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ja kulttuuritoimijoiden välille, ei yhteistyö ole vielä vakiintunutta eikä se ole kaikilta osin edennyt strategioiden ja ohjelmien tavoitteiden mukaisesti. Tehdyistä kehittämistoimenpiteistä huolimatta Etelä-Pohjanmaan kulttuuristrategiassa tunnistettu tarve kulttuurialan toimijoiden ja sosiaali- ja terveysalan välisten verkostojen ja yhteistyömallien kehittämiseen ja kohti pysyvämpiä toimintamalleja on siis yhä ajankohtainen.

Käytännössä kunnat ovat yhteistyön synnyttämisessä avainasemassa, mikä käy selvästi ilmi niin kuntien kulttuurivastaavien ryhmäkeskustelusta kuin kysely-aineistostakin, jonka mukaan kuntien kulttuuritoimi on haluttu yhteistyötaho kulttuuristen hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Ongelmaksi yhteistyön synnyttämisen kannalta näyttäisi muodostuvan pääosin henkilöresurssit sekä taloudelliset resurssit olipa kyse sitten sosiaali- ja terveysalan yksiköistä, alan järjestöistä tai kulttuuritoimijoista.

Saatujen tulosten pohjalta voisi todeta, että mikäli aikaa ja rahaa olisi enemmän käytettävissä, myös kulttuurisia hyvinvointipalveluita olisi tarjolla nykyistä enemmän. Kysymys on kuitenkin monimutkaisempi. Esimerkiksi kyselyyn vastanneiden voidaan olettaa suhtautuvan kulttuuristen hyvinvointipalveluiden tuottamiseen keskimääräistä myönteisemmin. Saattaa siis olla, että suuremmissa aineistossa esimerkiksi asenteet tai kiinnostuksen puute nousisivat ongelmina resurssien rinnalle.

Samalla myös kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kysyntä näyttää hieman ristiriitaisena ilmiönä. Haastateltujen

kuntien yleisen kulttuuritoimen edustajien mukaan kysyntää kulttuurisille hyvinvointipalveluille näyttäisi vielä olevan varsin vähän. Toisaalta kuntien kulttuuritoimen edustajat eivät ole juurikaan kartoittaneet hyvinvointia edistävien kulttuuripalveluiden tarvetta. Kyselyn valossa näyttää kuitenkin siltä, että tulevaisuudessa kysyntää ja tarvetta kulttuurin hyvinvointipalveluille on olemassa.

Tyypillisimmillään kulttuuriset hyvinvointitoiminnot ovat olleet yhteislaulua, musiikkiesityksiä tai käyntejä konserteissa ja teatterissa. Toivottuja tulevaisuuden toimintamuotoja ovat erilaiset työpajat kuten tarinapajat, musiikkiesitykset ja yhteislaulutilaisuudet tai kulttuuriretket. Enemmistö kulttuurisia hyvinvointipalveluita tarjonneista vastaajista oli sitä mieltä, että palveluilla on ollut paljon positiivisia vaikutuksia asiakkaiden hyvinvointiin. Kulttuuristen hyvinvointipalveluiden organisoinnissa lukuisat toimijat ovat aktiivisia, mutta erityisen keskeisiä tahoja ovat kuntien kulttuuritoimi, kansalais- ja kansanopistot, oppilaitokset, teatterit ja seurakunnat.

Kokoavasti näkemykset kulttuuristen hyvinvointipalveluiden kehittämisestä tulevaisuudessa olivat myönteisiä. Nähtiin, että niiden merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Asiaa pidetään tärkeänä, mutta se vaatii koordinoitua, lisää tutkimustietoa ja tiedottamista Etelä-Pohjanmaalla. Tutkimus- ja koulutustoiminnan näkökulmasta mahdollisuus ja samalla haaste kumpuaa siitä, että kulttuurin hyvinvointivaikutuksissa on kyse monien eri asiantuntijusalojen kohtaamisesta. Tämän vuoksi eri toimijoiden väliset yhteishankkeet olivat tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden mielestä keskeisin tulevaisuuden yhteistyömuoto.

Vaikka kulttuuritoimijoiden ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden yhteishankkeilla voidaan synnyttää vuoropuhelua ja kokeilla uusia asioita, eivät hankkeet ole yksinomainen ratkaisu yhteistyön lisäämiseen. Eri tahoilta esiin nouseva viesti on, että nykyisellään hanketoiminta ei kykene riittävästi vakiinnuttamaan toimintamalleja ja että yhteistyön edistäminen vaatii pitkäkestoisempaa sitoutumista ja pysyvämpiä panostuksia.

LÄHTEET

- Allardt, E. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo ja Helsinki.
- Apurahaprojekti – Kauhajoen projekti 2009 (2009). Kadun Äänet ry.
- von Brandenburg, C. (2008). Kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Opetusministeriö, Helsinki.
- Bygren, L. O., Konlaan, B.B., Johansson, S. (1996). Attendance at cultural events, reading books or periodicals, and making music or singing in a choir as determinants for survival – Swedish interview survey of living conditions. *BMJ*, 313, 1577-80.
- Bändikoulu-hankkeen loppuraportti (2012). Suupohjan kulttuuriyhdistys ry.
- Cohen, G., Perlestein, S., Chapline, J., Jeanne, K., Kimberly, F. & Simmens, S. (2006). The Impact of Professionally Conducted Cultural Programs on the Physical Health, Mental Health and Social Functioning of Older Adults. *The Gerontologist* 46:6, 726–734.
- Dressler, W.W. & Bindon, J.R. (2000). *American Anthropologist*. Volume 102, Issue, 244–260.
- Etelä-Pohjanmaan kulttuuriportaali (2013). Etelä-Pohjanmaan liitto. http://etelapohjanmaa.fi/kulttuuri/?page_id=272&lang=fi. Luettu 23.1.2013.
- Etelä-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelma 1999–2006 (1999). Kulttuurin osuus Etelä-Pohjanmaan aluekehitysohjelmaan. Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Etelä-Pohjanmaan LEADER-ryhmien hankerekisteri (2013a). Väkihäijylä – omaleimainen ja kulttuurisesti verkottunut Järvilakeus. <http://www.uhoo.fi/hankerekisteri/> Luettu 18.2.2013.
- Etelä-Pohjanmaan LEADER-ryhmien hankerekisteri (2013b). Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa (2013). <http://www.uhoo.fi/teatteriharrastuksesta-vireytta-ja-elinvoimaa/> Luettu 19.2.2013.
- Etelä-Pohjanmaan luovien alojen yritystoiminnan kehittämissuunnitelma – päivitys vuosille 2012–2016 (2011). Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A.36.
- Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma. 2011–2014. (2010). Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A:32.
- Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma vuosille 2013–2014 (2012). Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Grape, C., Sandgren, M., Hansson, L., Eriksson, M. & Theorell, T. (2003). Does Singing Promote Well-Being?: An Empirical Study of Professional and Amateur Singers during a Singing Lesson. *Integrative Physiological & Behavioral Science*, January-March 2003, Vol. 38, No. 1, 65–74.
- Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Pohjanmaalla – hankkeen loppuraportti (2007). Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Hyvinvointia kulttuurista – Mitä miten ja kenelle (2007). Etelä-Pohjanmaan liiton julkaisuja C:50.
- Hyyppä M.T. (2010). *Healthy Ties. Social Capital. Population Health and Survival*. Springer, Dordrecht.
- Hyyppä, M.T. (2007). *Livskraft ur gemenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyyppä M.T. & Mäki, J. (2003). Social participation and health in community rich in stock of social capital. *Health Education Research* 18:6, 770–779.
- Hyyppä, M.T. (2002). Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hyyppä, M.T. & Liikanen, H. (2005). *Kulttuuri ja terveys*. Editia Publishing Oy.
- Jeannotte, S.M. (2006). Millenium dreams: Arts, culture and heritage in the life of communities. *Canadian Journal of Communication* 2006:31, 107–125.
- Jeannotte, S.M. (2003). Singing alone? The contribution of cultural capital to social cohesion and sustainable communities. *International Journal of Cultural Policy* 9:1, 35–49.
- Johansson, S., Konlaan, B.B. & Bygren, L.O. (2001). Sustaining habits of attending cultural events and maintenance of health: a longitudinal study. *Health Promotion International*. Vol. 16., No.3: 229–234.
- Kemmo, E. & Salminen, M. (2011). Selvitys taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluiden kysynnästä ja tarjonnasta Kanta- ja Päijät-Hämeen alueella. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus. HAMK Julkaisut. Hämeenlinna 2011.
- Konlaan B. B. (2001). Cultural experience and health. The coherence of health and leisure time activities. Umeå University Medical Dissertations. New Series no. 706.
- Konlaan, B.B., Bygren, L.O. & Johansson, S. (2000). Visiting the cinema, concerts, museums or art exhibitions as determinant of survival: a Swedish fourteen-year cohort follow-up. *Scandinavian Journal of Public Health*. 28: 174–178.
- Kulttuurisesti kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa (2004). Kulttuuristrategia vuosille 2005–2013. Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A:14.
- Kulttuurisesti kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa. Kulttuuristrategia vuosille 2010–2013 –päivitys (2010). Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A.31.
- Kulttuurista muistoja – hanketiedote (2012). Muistiyhdistys ry. <http://www.muistiyhdistys.fi/uploads/Muistilehteen.pdf>. Luettu 20.2.2013.

- Kulttuurista muistoja – hankkeen kotisivu (2012). Luettu 20.2.2013.
- Kulttuurista muistoja – ikääntyvä kulttuuritoimijana – Projektisuunnitelma, arvioinnin työkaluja ja viestintäsuunnitelma (2012). Etelä-Pohjanmaan Muistiyhdistys ry, Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseura ry.
- Kurki, L. (2000). Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Laiholan, T. (2009). Sosiokulttuurisen projektin toteuttaminen Seinäjoen kaupungin nuorisotoimelle. Case: Kulttuurihurautus. Opinnäytetyö Syksy 2009. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Liikanen, H. (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.
- Liikanen H. (2003). Tiivistelmä väitöskirjasta: Arts meet life – The Arts in Hospital initiative and cultural activities in the everyday life and festivities of care units in Eastern Finland. Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/13204/abstract.pdf?sequence=1>. Luettu 21.1.2013.
- Liitteen-hanke (2010). Myrsky-hankkeen kotisivut. Suomen kulttuurirahasto. http://myrsky.skr.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=89&Itemid=76 Luettu 18.2.2013.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2005). Kulttuuri-ohjelma. Toimenpiteitä maaseudun kulttuurin toimintaedellytysten edistämiseksi vuosille 2005–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2005. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2005.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2010. Luovien vastakoh-taisuuksien maaseutu. Maaseudun kulttuuri-ohjelma 2010–2014. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2010. Yliopistopaino, Helsinki. 2010.
- Mikä on Myrsky? (2011). Myrsky-hankkeen kotisivut. Suomen kulttuurirahasto. http://myrsky.skr.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=2 Luettu. 18.2.2013
- Nummijärvi, R. (2012). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Selvitys alueellisten taidetoimikuntien työllistämishankkeista vuosina 2010–2011. Taiteen keskustoimikunta.
- Nummelin, S. (2011). Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: onnea, elämyksiä, terveyttä. Tutkimuskatsauksia 1/2011. Turun kaupunki, kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö.
- von Otter, C. (2008). Kultur - en del av ett hälsösamt liv? Kulturrådets skriftserie, 2008:4.
- Parhaat käytännöt 2012: Bändikoulu (2012). Maaseutu.fi – Maaseudun oma verkko. <http://www.maaseutu.fi/fi/index/viestinta/uutiset/bandikoulu.html>. Luettu 20.2.2013.
- Perttula, E. (2011). Iloa ja kuntoa kulttuurista. Karttoitus kulttuurin hyvinvointipalveluista Kaakkois-Suomessa.
- Pohjanmaan taidetoimikunta (2011). Selvitys Pohjanmaan taidetoimikunnan hyvinvointipalveluhankkeista. Pohjanmaan taidetoimikunta.
- Reading Shakespeare has dramatic effect on human brain (2006). University News. University of Liverpool. <https://news.liv.ac.uk/2006/12/18/reading-shakespeare-has-dramatic-effect-on-human-brain-2/> Luettu 15.1.2013.
- Simpanen, M. (2007). Terveyttä taiteesta – Taideteoksia Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän taidekokoelmasta. Minerva Kustannus Oy. Helsinki ja Jyväskylä.
- Spencer, M.J. (1997). Live Arts Experiences: Their Impact on Health and Wellness. A work in progress. Hospital Audiences Inc., New York.
- Suni, N. (2011). Selvitystyö kulttuuripalvelujen hyödyntämisestä hoitoyksiköissä Uudellamaalla. Uudenmaan taidetoimikunta.
- Syrjästä julkisuuteen (2008). Myrsky-hankkeen kotisivut. Suomen kulttuurirahasto http://myrsky.skr.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=41&Itemid=30 Luettu 18.2.2013.
- Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. (2002). Opetusministeriö 2002.
- Teatteriharrastuksesta vireyttä ja elinvoimaa - kehittämishankkeen loppuraportti (2011). Suomenselän teatteriyhdistys ry. Kuusiokunnat: Alavus, Kuortane, Lehtimäki, Soini, Töysä, Ähtäri.
- Terveyden edistämisen politiikkaohjelma (2007). <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/terveys/ohjelman-sisaeltoe/fi.pdf>. Luettu 23.1.2013.
- THL (2013a). http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankeet/taiku/toimintaohjelma/toimijat/tk-verkosto. Luettu 23.1.2013.
- THL (2013b). http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankeet/taiku/alueet. Luettu 23.1.2013.
- Tänneki Tairetta (2013). <http://tannekitairetta.tumblr.com/tagged/Raportit>. Luettu 22.2.2013.
- UNESCO (2005). Yleissopimus kulttuuri-ilmajujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistamisestä.
- Vauvaperhe väreilee – loppuraportti (2010). Mannerheimin lastensuojeluliiton Seinäjoen yhdistys, Liiveri ry.
- Viitanen, R. (1999). Kulttuuripuntari 1999. Raportti kulttuuripalvelujen käytöstä ja merkityksestä työssä jaksamisen ja vapaa-ajanvieton kannalta. Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja 9:1999, 1–74. Opetusministeriö, Helsinki.
- Voimaa taiteesta (2013). <http://www.voimaataiteesta.fi/>. Luettu 23.1.2013.
- Väkihäjlän taustatietoja (2012) Järvilakeuden kansalaisopisto. <http://www.jlakeus.fi/index.php?p=1012&s=0&l=fi>. Luettu 19.2.2013.
- Värikylpy.fi (2013). Porin lastenkulttuurikeskus – Satakunnan lastenkulttuuriverkosto. <http://www.varikylpy.fi/index.php> Luettu 19.2.2013.
- YLE (2013). http://yle.fi/uutiset/laakarit_maaraavat_kulttuuriresepteja_turussa/5300688. Luettu 4.2.2013.

LIITE 1. HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEET HENKILÖT

Ahovaara, Armi
Ala-Fossi, Pirjo
Eromäki, Marika
Eväsoja, Marjatta
Hangasluoma, Hanna
Herrala, Minna
Kivisaari, Kirsi
Kujala, Katja
Lehto, Ruut
Myllymäki, Virpi
Passi, Leena
Romppainen, Paavo
Rosten, Maija-Leena
Taivalmäki, Aila
Valo, Mikko
Välipakka-Toivonen, Tanja

